

Pravim putem

Okvir za program rada sa decom ranog uzrasta

Smernice za primenu dobre obrazovne prakse

© NCCA 2009

Nacionalni savet Irske
za program rada i ocenjivanje u školama
24 Merrion Square, Dublin 2.
www.ncca.ie

Za ovaj prevod je odgovorna
Inicijativa za inkluziju VelikiMali.

Publikacija prevedena u okviru projekta
“Info linija za roditelje – podrška inkluzivnom obrazovanju”,
koji IZI VelikiMali realizuje uz podršku Ministarstva prosvete,
nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije i Unicefa Srbija.

Prevod sa engleskog:
Ana Đorđević Nada
Đorđević

Lektura:
Ivana Ilić-Šunderić

Sadržaj

Uvod	5
Uspostavljanje partnerskog odnosa između roditelja i vaspitača	6
Uvod	7
Šta je partnerstvo? Zašto je ono važno?	7
Partnerstvo na delu	8
Podrška učenju i razvoju	8
Razmena informacija	12
Doprinos okruženju	19
Donošenje odluka i zastupanje različitih stavova i postupaka	22
Zaključak	25
Učenje i razvoj kroz interakciju	26
Uvod	27
Kako da uspostavim dobru interakciju sa decom?	27
Koje strategije interakcije da upotrebim?	28
Primeri metoda: dodatne informacije	31
Deca uče zajedno	46
Kako da podstaknem interakciju među decom?	46
Zaključak	51
Učenje i razvoj kroz igru	52
Uvod	53
Šta je igra?	53
Da li postoje različite vrste igre?	53
Gde se deca igraju?	55
Koja je moja uloga kao odraslog u igri?	56
Kako da pripremim okruženje za igru?	56
Kako da pomognem deci kojima je teško da se igraju?	59
Kako da upotrebim igru u okviru sve četiri teme ove knjige?	60
Zaključak	70
Podrška učenju i razvoju putem ocenjivanja	71
Uvod	72
Šta je ocenjivanje? Zašto je ono važno?	72
Šta ocenjivati i kada?	74
Koje podatke treba evidentirati, zašto i kako?	74
Kako da čuvam podatke o ocenjivanju i koliko dugo?	76
Kako da upotrebim podatke koje prikupim i pribeležim?	77
Sa kim da podelim prikupljene podatke i kako?	77
Koje podatke da prikupljam od roditelja?	78
Kako da prikupljam podatke o ocenjivanju?	79
Pet metoda ocenjivanja	80
Samooocenjivanje	81
Razgovori	84
Zapažanja	87
Postavljanje zadataka	93
Testiranje	98
Teškoće i prednosti metoda ocenjivanja	101
Zaključak	102

Dodatak 1: Sredstva za igru	103
Dodatak 2: Zakoni, propisi i ocenjivanje	107
Bibliografija	109

Ilustracije

Slika 1: Definicija partnerstva	7
Slika 2: Izvod iz Polovog dnevnika	18
Slika 3: Definicija ocenjivanja	72
Slika 4: Metode ocenjivanja	80
Slika 5: Vrste posmatranja	87

Tabele

Tabela 1: Dobrobit saradnje roditelja i vaspitača	8
Tabela 2: Raznovrnost strategija interakcije	28
Tabela 3: Uspostavljanje odnosa	29
Tabela 4: Omogućavanje	29
Tabela 5: Organizovanje	30
Tabela 6: Usmeravanje	30
Tabela 7: Osobine igre	53
Tabela 8: Kategorsanje igara	54
Tabela 9: Obogaćivanje i proširivanje učenja putem igre	56
Tabela 10: Promenljiva uloga odraslog u igri na ranom uzrastu	58
Tabela 11: Razmišljanje o ocenjivanju	72
Tabela 12: Osobine dobre prakse u ocenjivanju	73
Tabela 13: Evidentiranje učenja i razvoja deteta	75
Tabela 14: Teškoće i prednosti	102

Uvod¹

Ova knjiga predstavlja okvir za pripremu programa rada sa decom od rođenja do uzrasta od šest godina u Irskoj. U njoj su opisani učenje i razvoj kroz četiri međusobno povezane teme:

-dobrobit,
-identitet i pripadanje,
-komunikacija,
-istraživanje i razmišljanje.

Četiri grupe smernica, koje se fokusiraju na različite aspekte pedagogije, opisuju kako odrasli mogu da podstaknu dečje učenje i razvoj u okviru sve četiri navedene teme. Ove smernice treba da pomognu:

- uspostavljanju partnerskog odnosa između roditelja i vaspitača,
- učenju i razvoju kroz interakciju,
- učenju i razvoju kroz igru,
- podsticanju učenja i razvoja kroz ocenjivanje

(prim. prev. – reč „ocenjivanje“ je upotrebljena u smislu procene napredovanja)

Smernice opisuju primere dobre prakse i baziraju se na velikom broju iskustava u učenju sa ciljem ilustracije kako bi ove prakse mogle da izgledaju. Iako se predstavljena iskustva uglavnom odnose na decu specifičnog uzrasta, kao i na specifičnu vrstu okruženja, mnoga od njih se mogu prilagoditi tako da odgovaraju i drugim uzrastima ili okruženjima. Pitanja Razmišljanja o mojoj praksi pomažu odrasloj osobi da preispita sve ono što on čini i izgovara tokom rada na dečjem učenju i razvoju.

Prethodno navedene četiri grupe smernica su na više načina povezane. Na primer, mnoga iskustva navedena u okviru jedne smernice podržavaju prakse navedene u okviru drugih smernica.

¹ Svi pojmovi upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

**Uspostavljanje partnerskog
odnosa između roditelja
i vaspitača**

Uvod

Roditelji su najvažnije osobe u ranom uzrastu dece, jer deca saznaju o svetu i svom mestu u njemu kroz razgovore, igre i svakodnevne aktivnosti sa roditeljima i porodicom. Roditelji takođe mogu da pruže podršku učenju deteta i u okruženju izvan kuće (u jaslicama, vrtiću, dnevnom boravku, zabavištu ili u osnovnoj školi). Kroz saradnju i zajednički rad roditelji i vaspitači mogu da podstaknu učenje i razvoj deteta.

Svakom roditelju je pre ili kasnije potrebna podrška. Na primer, gubitak voljene osobe, novčani ili zdravstveni problemi mogu da budu uzroci potrebe roditelja za dodatnom pomoći. Nedostatak vremena, siromaštvo, društveno i ekonomsko poreklo, kulturni identitet, diskriminacija, prethodna negativna iskustva, nedovoljna pismenost ili znanje jezika, kao i razni oblici invaliditeta takođe otežavaju roditeljima učešće u procesu razvoja i učenja svog deteta u onoj meri u kojoj bi oni to želeli. U ovakvim okolnostima je partnerski odnos između roditelja i vaspitača od posebne važnosti, mada je on generalno značajan za svaku porodicu.

Ove smernice ukazuju na značaj partnerstva i opisuju različite načine na koje roditelji i vaspitači mogu da rade zajedno.

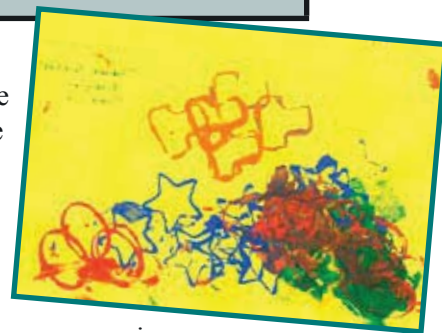

Šta je partnerstvo? Zašto je ono važno?

Slika 1: Definicija partnerstva

Partnerstvo povezuje roditelje, porodice i vaspitače koji rade zajedno za dobrobit deteta. Svaka strana prepoznaje, poštuje i vrednuje ono što druga strana čini i govori. Partnerstvo podrazumeva odgovornost svih strana.

Sve je češći slučaj da su nega i obrazovanje beba i male dece zajednički zadatak roditelja, porodice i vaspitača. Partnerski odnos između ovih ljudi je veoma važan, posebno tokom perioda promena u životu deteta. Promene se mogu odnositi na prilagođavanje novom okruženju, upoznavanje novog vaspitača ili navikavanje na prinovu u porodici. Drugi kritični momenti mogu biti kada dete prolazi kroz fazu tugovanja za nekim, kada je uznemireno ili zabrinuto, kada se oseća izostavljenim ili drugačijim. Zajedničkim radom i razmenom informacija roditelji i vaspitači mogu da olakšaju te teške periode u životu dece. Dobar partnerski odnos je zasnovan na poverenju – vaspitači treba da poštuju poverljivost informacija koje dobijaju o deci, ali i da znaju da se poverljivost ne može garantovati u slučajevima potrebe za zaštitom deteta.²

1

Tabela 1. prikazuje prednosti dobrog partnerskog odnosa za roditelje, vaspitače i decu.

²Pogledati publikaciju *Children First: National Guidelines for the Protection of Children* (Odeljenje zdravlja i brige o deci, 1999), *Our Duty to Care: the principles of good practice for the protection of children and young people*, (Odeljenje zdravlja brige o deci, 2002) i *Child Protection - Guidelines and Procedures* (Department of Education and Science, 2001).

Tabela 1. prikazuje prednosti dobrog partnerskog odnosa za roditelje, vaspitače i decu.

Roditelji	Vaspitači	Deca
- osećaju se cenjenim i poštovanim, - u većoj meri su uključeni u proces učenja i razvoja svoje dece, - razmenjuju informacije o svojoj deci - osećaju da su njihove porodične vrednosti i uverenja uzeti u obzir - osećaju se opušteno prilikom posete vrtiću, u razgovoru sa vaspitačem, kao i tokom zajedničkog planiranja rada sa vaspitačima, - saznaju više o iskustvima svoje dece izvan porodice i koriste te informacije kako bi podstakli efikasnije učenje i razvoj svoje dece, - razumeju zašto su briga o deci ranog uzrasta i njihovo obrazovanje važni, - stiču veće samopouzdanje i veru u sopstvene roditeljske sposobnosti.	- bolje razumeju decu i porodice u njihovom okruženju i koriste ove informacije kako bi učenje učinili prijatnijim za svu decu, - mogu da pomognu deci da razviju osećaj identiteta i pripadanja okruženju putem aktivnog učešća vaspitača koji će svoj rad nadovezati na ono što je saznao o porodičnim vrednostima, tradicijama i verovanjima, - stručno znanje i veštine roditelja su im od velike koristi, - mogu da osiguraju emotivno bezbedno okruženje za decu.	- osećaju se bezbednije i mogu bolje da iskoriste obrazovne mogućnosti koje su im pružene, - prelaze iz jednog okruženja u drugo sa većom samouverenošću, - učenje im je prijatnije kada je njihov domaći život „vidljiv“ u okruženju, - uživaju u tome da čuju svoj maternji jezik u okruženju u kom on nije jezik sredine, - veoma im znači bolje povezivanje raznih službi za podršku.

Partnerstvo na delu

Ima mnogo različitih načina na koje roditelji i vaspitači mogu da rade zajedno. Ove smernice se fokusiraju na sledeće:

- podrška učenju i razvoju
- razmena informacija
- doprinos
- donošenje odluka i zastupanje različitih pristupa i delovanja

Ovi različiti načini saradnje su međusobno povezani, kao što će se videti iz primera navedenih pod *Iskustva u učenju* na predstojećim stranama ove publikacije.

Podrška učenju i razvoju

Roditeljstvo podrazumeva pružanje nege, obrazovanja i pažnje, neophodnih deci za učenje i razvoj. Roditelji pružaju deci prva iskustva u učenju i pomažu im da postignu važne razvojne uspehe kao što su sedenje, hodanje, upotreba toaleta, govor, sečenje, zakopčavanje dugmadi, vožnja bicikla, čitanje, itd. Kada deca počnu da provode vreme u okruženju van kuće, roditelji i dalje pružaju podršku njihovom učenju i razvoju, što je daleko efikasnije ako roditelji dopunjavaju dečja iskustva stečena u okruženju van kuće. Isto tako, učenje ima mnogo više smisla ako vaspitači kao „polaznu tačku“ u građenju svog odnosa sa detetom uzimaju informacije o dečjim interesovanjima, veštinama, sposobnostima i sklonostima dobijene od roditelja. U daljem tekstu su navedeni neki načini na koje roditelji mogu da podstaknu učenje i razvoj svog deteta kod kuće, kao i kako im vaspitači mogu pomoći u tome.

SAVETI ZA RODITELJE

Učenje i razvoj svoje dece možete podržati kod kuće na sledeće načine:

- Zamolite vaspitača da Vam predloži šta možete da radite kod kuće sa detetom.
- Uključite dete u **svakodnevne aktivnosti** kao što su: kuvanje, kupovina, rad u bašti, pranje veša, putovanje gradskim prevozom. Razgovarajte sa detetom o onome što radi, vidi i kako se oseća.
- Dajte detetu priliku da upotrebi svoja **čula** – da vidi, omiriše, dodirne, čuje i proba ukus različitih stvari.
- **Čitajte** detetu. Učlanite se u svoju lokalnu biblioteku i pomozite detetu da izabere knjige u kojima ćete uživati zajedno.
- **Pevajte pesmice, pričajte priče i igrajte se zajedno sa detetom. Zabavljajte se zajedno.**
- **Razgovarajte** sa svojim detetom. Ohrabrite ga da postavlja pitanja. Neka dete zna da ni Vi ne znate svaki odgovor. Saznajte zajedno.
- Ograničite vreme koje vaše dete provodi gledajući **televiziju**. Razgovarajte sa njim o onome što gleda.
- Otkrijte **kako Vaše dete uči i razvija se**. Zamolite vaspitača da Vam preporuči korisne knjige ili internet stranice kako biste saznali više.
- Pročitajte *Pravim putem: okvir za program rada sa decom ranog uzrasta* kako biste pronašli ideje o tome šta možete da učinite da biste podstakli učenje i razvoj svog deteta. *Primeri prilika za učenje u četiri teme i Iskustvo učenja* u smernicama pružaju mnoštvo primera aktivnosti koje možete raditi zajedno.

SAVETI ZA VASPITAČE

Roditeljima možete pomoći da podstaknu učenje i razvoj svoje dece na sledeće načine:

- **Razmenjujte informacije** sa roditeljima.
 - Koristite oglasnu tablu kako biste roditeljima pokazali šta su deca radila određenog dana. Slike mogu biti korisne za razmenu informacija sa roditeljima kojima je maternji jezik drugačiji od jezika sredine.
 - Pošaljite kući fotografije dece uz objašnjenja o tome šta su radila i učila.
 - Obavestite roditelje o temama koje interesuju decu. Saznajte koja su njihova interesovanja kod kuće i nadovežite se na njih.
 - Pozovite roditelje kako bi sa Vama razmenili informacije o svojoj kulturi i tradicijama, jer bi one mogle biti korisne za podršku učenju i razvoju njihove dece.
 - Organizujte sastanke sa roditeljima na kojima bi se razmenjivale informacije. Ovi sastanci mogu biti posebno važni pre i/ili nakon što se deca priključe novom okruženju. Na sastanku se može diskutovati o četiri teme obrađene u ovoj knjizi, kao i o tome šta vaspitači čine kako bi podstakli učenje i razvoj dece. U slučaju dece starijeg uzrasta, sastanci se, osim tema obuhvaćenih ovom publikacijom, mogu fokusirati na teme školskog plana rada. Na drugim sastancima možete istaći važnost igre i načina na koje deca uče kroz igru.

- Sastanite se sa učiteljima nižih razreda osnovne škole kako biste saznali na koji način možete pomoći roditeljima i deci da im prelazak na nivo osnovnog obrazovanja ne predstavlja nikakav problem.
- Dajte roditeljima adresu internet stranice kako bi mogli da saznaju više o publikaciji

Pravim putem: okvir za program rada sa decom ranog uzrasta

(pogledajte www.ncca.ie/earlylearning)

- **Delite resurse** sa roditeljima.
 - Postarajte se da brošure i flajeri sa savetima, DVD i ostali resursi budu dostupni roditeljima. Ukoliko je to moguće, oni bi trebalo da budu na njihovom maternjem jeziku.
 - Pozajmljujte dečje knjige sa pričama, trake sa pesmama i rimama.
 - Napravite komplet za učenje sa idejama u koje bi bile uključene bojice i makaze, ukoliko to materijalna sredstva dozvoljavaju
 - Razmenjujte sa roditeljima knjige o razvoju dece koje su Vam dostupne.
- Pozovite roditelje **da provedu vreme u Vašem okruženju** kako bi se priključili aktivnostima i saznali više o tome šta njihova deca rade.

Razmišljanje o svom radu

Kao roditelj

1. *Koje nove i zabavne aktivnosti mogu da sprovedim kako bih detetu pomogao da uči i da se razvija?*
2. *Koliko znam o tome šta moje dete uči izvan kućnog okruženja?*
3. *Kako mogu da saznam više o tome kako da podržim učenje i razvoj svog deteta kod kuće?*

Kao vaspitač

1. *Kako mogu da sakupim i upotrebim informacije od roditelja kako bih unapredio učenje i razvoj dece?*
2. *Koje korake mogu da preduzmem sa ciljem da pomognem roditeljima da podrže svoju decu u učenju i razvoju?*
3. *Koje resurse imam koje mogu da delim sa roditeljima?*

Iskustvo u učenju br. 1: Džekovi novozelandski koreni**Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 1 i ishod učenja br. 5****Starosna grupa: bebe i mala deca****Okruženje: kod kuće i u vrtiću**

Svake večeri Luk čita priču pred spavanje svom sinu Džeku (5 godina) i svojoj maloj ćerki Kejt (16 meseci). Dok se privijaju uz tatu, Kejt pomaže da se okreću stranice knjige i pokazuje svoje omiljene likove. Ona voli knjige na kojima se mogu otvarati „poklopci“, što je Luk rekao Kejtinoj vaspitačici Megs kada je Kejt krenula u jasle pre nekoliko meseci. Megs ima veliki broj ovakvih knjiga, pa Kejt voli da sedi na njenom krilu u bašti i razgleda knjige.

Luk je takođe rekao vaspitačici o Džekovom interesovanju za knjige, posebno za one o sportu. Luk potiče sa Novog Zelanda, pa on i Džek vole da čitaju o ragbiju. Džek je naučio drugu decu u vrtiću da igraju ragbi, pa je pre nekoliko nedelja Luk organizovao da Megs i četvoro dece koje ona čuva da odu na ragbi utakmicu u lokalnoj školi. Ona je takođe kupila dve knjige o Novom Zelandu, jer Džek i njegova porodica planiraju da otputuju tamo tokom leta u posetu baki i deki. Deca i Megs puno uče o Novom Zelandu, o vremenu, sportovima, hrani, farmama, a zatim to porede sa selom u kome žive. Deca su veoma uzbuđena zbog toga što će Džek i njegova porodica leteti ogromnim avionom, čak prave i jedan takav avion u Megsinoj igraonici. Ogroman je!

Razmišljanje: Kako mogu da nadogradim dečja interesovanja kako bih pospešio njihovo učenje i razvoj, istovremeno jačajući njihov osećaj identiteta?

Iskustvo u učenju br. 2: Zvuk bubnja**Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 2 i ishod učenja br. 2****Starosna grupa: srednji uzrast****Okruženje: kod kuće, u celodnevnom i poludnevnom boravku**

Glorija se pre tri godine preselila u Irsku sa severa Nigerije. Govori engleski i pomaže u radu sa decom srednjeg uzrasta svake druge nedelje utorkom ujutro. Njen unuk Li (2 godine star) pohađa vrtić od septembra. Tokom svake posete, Glorija donosi nešto iz severne Nigerije da bi deca to videla, igrala se sa tim i naučila više o tome. Ove stvari su poznate Liju. Danas je donela afrički bubanj. Ona svira na njemu dok on peva afričku pesmu. Deca se okupljaju oko nje. Neki se ljuljaju, neki tapšu, dok ostali plešu u ritmu. Li i njegovi drugari se pridružuju ponavljanjem nekih reči i fraza. Nakon toga, deca se smenjuju u sviranju bubnja. Sledeći put, Glorija planira da igra sa decom neke igre napolju. Vaspitačica Sorša snima video zapis nekoliko minuta, pa ga pokazuje deci nakon što Glorija ode kući.

Razmišljanje: Na koji način mogu da uključim roditelje, bake i deke sa ciljem da obogatim dečje iskustvo?

Iskustvo u učenju br. 3: Pomozi mi da učim

Tema: Komunikacija, cilj br. 3 i ishod učenja br. 2**Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: kod kuće i u pripremim razredima osnovne škole***

(*napomena prevodioca: u Irskoj deca kreću u školu sa pet godina i pohađaju mlađi i stariji pripremni razred osnovne škole)

Kara (4 godine) je krenula u osnovnu školu. Njeni roditelji su rano prekinuli svoje obrazovanje. Delimično su pismeni i znaju da je to problem. Zato oni žele da Kara ima uspeha u školi i da dobije dobro obrazovanje. Ali, Kara kaže da ne voli školu. Ona i njena porodica imaju podršku koordinatorke za vezu sa školskom zajednicom, Beti, koja podstiče Karine roditelje da razgovaraju sa učiteljicom, gospođom Nudžent, i predlaže pitanja koja bi mogli da joj postave. Gospođa Nudžent ih ohrabruje da pomognu Kari na svaki raspoloživ način. Predlaže im da koriste slikovnice, čitaju ili pričaju priče o vremenu kada su oni bili deca, da zajedno crtaju kod kuće i razgovaraju o crtežima. Ukoliko imaju vremena, mogu da dođu u školu i da pomognu tokom rada u učionici.

Gospođa Nudžent takođe ohrabruje Karu u školi time što je pita koju vrstu knjiga voli da razgleda i čita. Kara odgovara da su „knjige o bebama dobre, kao i knjige o doterivanju i o odlasku kod drugarice da se igramo”. Gospođa Nudžent redovno uzima knjige sa ovim temama kada čita Kari i njenim drugarima. Ona donosi odeću, nakit, lutke, kolica za lutke, tašne i slično u odeljak za igru. Redovno razgovara sa Karinom mamom sa ciljem da sazna kako mogu da nastave da rade zajedno da bi podstakli Karu kod kuće i u školi. Beti je takođe u redovnom kontaktu sa gospođom Nudžent i Karinim roditeljima kako bi bila sigurna da će Kara i njena porodica steći pozitivno iskustvo u školi.

Razmišljanje: Šta mogu da učinim kako bih pružio dodatnu podršku i ohrabrenje nekim roditeljima?

Razmena informacija

Dobra komunikacija između roditelja i vaspitača je ključna za unapređivanje učenja i razvoja dece. Svaka osoba treba da ima jasnu ulogu i da zna šta se od nje očekuje. Kao što smo već istakli, važno je da svako razume da su neke informacije koje razmene roditelji i vaspitači poverljive, osim u slučaju potrebe da se dete zaštiti.

Neki roditelji mogu da imaju posebne potrebe po pitanju pristupa informacijama ili učešća u aktivnostima. Na primer, roditeljima sa fizičkim invaliditetom, oštećenog vida ili sluha, nedovoljne pismenosti, kao i onima čiji je maternji jezik različit od jezika sredine, potrebno je dostaviti informacije u obliku koji je njima pristupačan. Ovo je važno jer su upravo sami roditelji najvredniji izvor u izgradnji partnerskog odnosa. Međutim, iako neki od njih mogu biti stidljivi i bez samopouzdanja, uz malo ohrabrenja će se rado uključiti. Upoznavanje roditelja i njihovih potreba i očekivanja je prvi korak, jer roditelji mogu da pruže vredan uvid u to kako se stvari mogu popraviti ili im postati dostupnije.

Partnerski odnos između vaspitača i drugih stručnjaka koji su uključeni u podršku dečjeg učenja i razvoja takođe je od suštinske važnosti za dobrobit dece. Kada direktan kontakt između vaspitača i stručnjaka nije moguć, roditelji mogu da budu veza između njih tako što prosleđuju informacije.

Okruženje

Roditeljima treba pružiti informacije o okruženju njihove dece izvan kuće, kao i o osoblju ustanove. Ove informacije³ treba da uključe:

- viziju ili misiju ustanove,
- plan rada – osnovne principe, šta deca uče i kako,
- informacije o tome ko su upravnik/direktor ustanove i osoba koja će direktno raditi sa detetom,
- pogodnosti kojima raspolaže ustanova,
- radno vreme,
- obuku osoblja i njihove kvalifikacije,
- odnos broja odraslih i broja dece, maksimalan broj dece i raspon uzrasta,
- iznos za uplatu,
- politiku ustanove u oblastima kao što su kontrola ponašanja, zdrava ishrana, davanje prve pomoći i prilagođavanje deteta.

Iskustvo i napredak dece

Potrebno je da roditelji i vaspitači redovno razmenjuju podatke o dečjem napretku, interesovanjima, potrebama i svakodnevnim iskustvima. Roditelji mogu da pruže obilje informacija o svojoj deci. Razmena ovih informacija sa vaspitačima pomaže da se izgradi kompletnija slika o tome šta deca mogu da postignu – šta vole, ne vole, šta ih interesuje, itd. Stoga je važno da roditelji imaju priliku da se sretnu sa vaspitačima i prenesu im informacije o svojoj deci.

Roditelji često razgovaraju o svojoj deci sa raznim stručnjacima, a svaki od njih ima svoj specifičan jezik. U različitim strukama čak i svakodnevni termini mogu imati različita značenja u različitim situacijama. Stoga je važno da svi razumeju o čemu se razgovara, šta određeni termini znače i šta se predlaže za rad sa decom. Ovo je važno za svu decu, a naročito kada roditelji i vaspitači ne govore istim jezikom, kada roditelji imaju malo ili nimalo formalnog obrazovanja i, najzad, u slučaju kada deca imaju specijalne teškoće u savladavanju gradiva, pa se koriste stručni termini.

Informacije treba razmenjivati jednostavnim jezikom. Pisanje beležaka, razgovor, slike i prevođenje informacija mogu da budu od pomoći u komunikaciji sa roditeljima. Različite metode mogu biti potrebne za različite porodice. Vaspitači moraju posebno da obrate pažnju na roditelje koji su razvedeni ili ne žive zajedno, kada planiraju komunikaciju sa njima. Možda ćete morati da šaljete informacije u dve odvojene porodice, a možda ćete i morati da zakažete odvojene sastanke kako biste razgovarali sa roditeljima. U različitim situacijama ćete morati da reagujete različito.

³Regulativa o brizi o deci (za predškolske ustanove) iz 2006. godine u Irskoj navodi osnovne informacije koje se moraju dati roditeljima. Mnoge ustanove pružaju i više podataka o svom načinu rada.

Roditelji: razmena informacija sa vaspitačem Vašeg deteta

- **Upoznajte** vaspitača svog deteta. Pokažite interesovanje da čujete više o iskustvima svog deteta. Redovno razgovarajte sa vaspitačem kada dolazite po svoje dete ili neočekivano svratite. Ukoliko ovo nije moguće, zakažite sastanak ili koristite poruke za razmenu informacija.
- Pružite vaspitaču **povratne informacije**. Na primer, recite mu/joj kada dete dođe kući uzbuđeno zbog neke aktivnosti i želi da je isproba kod kuće.
- Obavestite vaspitača o **postignućima** svog deteta **kod kuće**.
- Obavestite vaspitača o svojim porodičnim **tradicijama i kulturi** tako da vaspitač može da pomogne detetu da oseti pripadnost okruženju. Vaspitač takode treba da bude informisan i o Vašem **načinu odgoja dece**, naročito ako se on razlikuje od onog u predškolskoj ustanovi.
- Ispričajte vaspitaču o svemu što može da utiče na **raspoloženje ili ponašanje deteta**, kao što su smrt kućnog ljubimca, bolestan roditelj, rastanak, ali i o pozitivnim događajima, kao što su rođendani, kulturni događaji, nov kućni ljubimac, poseta rođaka.
- Razgledajte **izložene radove svog deteta** ili fotografije. Razgovarajte s detetom o njima.
- Poverite vaspitaču svoju eventualnu **zabrinutost** po pitanju učenja i razvoja Vašeg deteta.
- Pružite vaspitaču informacije o posebnoj **podršci ili pomoći** Vašem detetu koja mu je potrebna kako bi učestvovalo u aktivnostima. Obavestite vaspitača o **stručnom aspektu** potreba Vašeg deteta. Prenesite preporuke ili predloge stručnih službi. Na primer, ukoliko je fizioterapeut preporučio vežbe za poboljšanje položaja gornjeg dela tela, vaspitač bi trebalo to da zna.
- Neka vaspitač zna da biste želeli da saznate više o **okruženju Vašeg deteta**, kao i o načinu na koji biste želeli da dobijate te informacije. Ukoliko postoji nešto što Vam nije jasno ili što Vas zabrinjava, pitajte.
- Ponudite pomoć u prevođenju ili neki drugi vid pomoći kako biste pomogli roditeljima u predškolskoj ustanovi.

Vaspitači: razmena informacija sa roditeljima

- Kad god je to moguće, redovno **razgovarajte neformalno** sa roditeljima, kao i na roditeljskim sastancima. Ohrabrite ih da Vam zatraže informacije.
- Pokažite **primere dečjih radova** porodici i roditeljima. Na primer, napravite portfolio radova deteta. Organizujte dane otvorenih vrata i izložbe i proslavite ih. Pošaljite portfolio kući na kraju svakog meseca, polugodišta ili godine. Izlažite dečje radove i fotografije u hodnicima i redovno ih menjajte.
- Postarajte se da izložbe odražavaju raznolikost porodica, uključujući i strukturu porodice, invaliditet, poreklo i novu zajednicu. (Pogledati temu *Identitet i pripadanje*).
- Pružite **povratne informacije verbalno**, ali i u pisanoj formi, a, kada je to moguće, i na maternjem jeziku deteta. Koristite **elektronsku poštu** i štampana obaveštenja. Koristite **SMS poruke** kako biste podsetili roditelje na posebne događaje, ostavljajte **glasovne poruke** na telefonskoj sekretarici ili govornoj pošti tako da se mogu preslušati kasnije.
- Redovno pokazujte roditeljima svoju **evidenciju o detetu**, osim neophodnog minimuma u skladu sa zakonom. Na primer, jaslice ili negovateljica mogu voditi dnevnik fizičke nege (bočice, obroci, pelene) i postignuća, kao što su osmesi, nove reči, prijateljstva, itd. Važno je da vaspitači budu iskreni sa roditeljima i da ih što pre obaveste o problemima i onome što ih brine, kao i o napretku i postignućima njihovog deteta. (Pogledati smernice *Podrška učenju i razvoju kroz procenjivanje*).

- Neki roditelji mogu imati teškoća da protumače **izveštaje i račke knjižice** ukoliko se oni daju, na primer u osnovnoj školi. U tome im može pomoći uvođenje definicija ili grafičkih prikaza.
- Roditelji treba da znaju da postoji **redovan termin** u kome je neko od osoblja dostupan za razgovor **telefonom**. Ovo može naročito biti od pomoći roditeljima koji rade tokom dana ili im je otežano da dođu u ustanovu. Međutim, uopšteno gledano, bolje je da sa vaspitačem razgovaraju lično, naročito ukoliko postoji problem.
- Održavajte **radionice** o učenju i razvoju dece, na primer o učenju kroz igru. Dajte roditeljima primere praktičnog iskustva u nekim aktivnostima. Obavestite ih o socijalnim i emotivnim aspektima učenja i pomozite im da shvate važnost igre i aktivnog istraživanja.
- Organizujte **raznovrsne aktivnosti** za roditelje **u različitim terminima** tokom dana i nedelje kako biste uključili što veći broj roditelja. Na primer, organizujte čuvanje mlađe dece kako bi roditelji mogli da prisustvuju sastanku ili nekom drugom događaju. Postarajte se da u tim susretima mogu da učestvuju i roditelji sa otežanim kretanjem, ograničenom pismenošću ili oštećenjima vida ili sluha.
- Posebno uložite napor da uključite **očeve**. Uspostavljanje odnosa sa njima u vreme kada dovode ili odvođe decu može biti od pomoći u ohrabrivanju da se u većoj meri uključe u proces učenja i razvoja njihove dece, kao i da dolaze na aktivnosti i sastanke u ustanovi. Čuvanje mlađe dece može da pomogne da oba roditelja prisustvuju sastanku ili društvenom događaju.
- Organizujte **društvene događaje** za roditelje da biste im pomogli da se upoznaju i izgrade mrežu podrške kako sa ostalim roditeljima, tako i sa vaspitačima.
- Saradujte sa **lokalnim grupama za obrazovanje odraslih** i ohrabrite roditelje da učestvuju u obrazovanju odraslih, što im može povećati samopouzdanje u sopstvenu pismenost i podstaći ih na to da sopstveni dom prepoznaju kao okruženje za učenje.

Razmišljanje o svom radu

Kao roditelj

1. *Koje informacije mogu da razmenim sa vaspitačem kako bih mu pomogao da stekne jasniju sliku od interesovanjima i sposobnostima mog deteta?*
2. *Da li delim svoju zabrinutost sa vaspitačem? Kako mogu to da učinim na bolji način?*
3. *Da li delim svoju zabrinutost sa vaspitačem? Kako mogu to da učinim na bolji način?*
4. *Da li sam obavestio/la ustanovu o eventualnim teškoćama koje imam po pitanju prisustva događajima ili pristupa informacijama?*
5. *Šta mogu da učinim da pomognem drugim roditeljima da se uključe?*

Kao vaspitač

1. *Kako mogu da poboljšam komunikaciju sa svim roditeljima?*
2. *Kako mogu bolje da iskoristim povratne informacije koje dobijam od roditelja?*
3. *Na koji način mogu da podelim svoje znanje o dečjem učenju i razvoju sa roditeljima?*
4. *Kada pozovem roditelje na dešavanja u ustanovi, kako da im olakšam da prisustvuju u smislu organizacije njihovog vremena, obaveštavanja i čuvanja mlađe dece?*

Iskustvo u učenju br. 4: Politika otvorenih vrata**Tema: Dobrobit, cilj br. 1 i ishod učenja br. 3****Starosna grupa: mlađa deca i srednji uzrast****Okruženje: kod kuće i u igraonicama**

Mina pozdravlja decu i njihove roditelje dok stižu u igraonicu svakog jutra. Ona smatra da je tih nekoliko minuta kontakta od neprocenjive važnosti. Roditelji je obaveste ako bi želeli da popričaju o svojoj deci i ona sa njima dogovara vreme. Na početku godine ona ih takođe obaveštava da je telefonom mogu kontaktirati svakog dana od 13 do 13.30 ukoliko su zbog nečeg zabrinuti ili samo žele da popričaju o tome kako se njihova deca uklapaju. Ona ih na ovo podseća redovno, a mnogi od njih cene to što mogu sa njom da budu u kontaktu na ovaj način. Neku decu dovode rođaci ili dadilje, pa je ova vrsta kontakta veoma važna za roditelje jer mogu da nazovu Minu tokom pauze za ručak.

Miki (2 godne i 11 meseci) se priključio igraonici pre mesec dana. Njegova mama Lusi je veoma stidljiva, pa Mina čini poseban napor da procaska sa njom jednom nedeljno. Mina pokazuje Lusi nešto, na primer fotografiju Mikija dok se igra ili crtež koji je nacrtao. Ona to koristi da ohrabri Lusi da priča o Mikiju. Takođe se raspituje o stvarima koje Miki voli da radi kod kuće i nudi Lusi ideje kako bi joj pomogla da proširi ono što su naučili u igraonici.

Razmišljanje: Koje strategije mogu da upotrebim da pomognem roditeljima kako bi se osećali samouverenije kada sa mnom razgovaraju o svojoj deci?

Iskustvo u učenju br. 5: Redovna obaveštenja**Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 4 i ishod učenja br. 3****Starosna grupa: mlađa deca i srednji uzrast****Okruženje: kod kuće, celodnevni i poludnevni boravak (vrtić)**

Osoblje vrtića „Srećan početak“ je napravilo paket dobrodošlice za roditelje novih učenika. Pakovanje sadrži izjavu o misiji vrtića i informacije o tome kako osoblje podržava učenje i razvoj dece. Svakog meseca osoblje šalje kratko obaveštenje o novinama tako da roditelji znaju koje pesmice i priče deca uče i kojim se aktivnostima bave. Deca su uključena u proces odlučivanja o tome koje aktivnosti treba dodati. U daljem tekstu sledi primer jednog takvog obaveštenja koje je sačinjeno na engleskom, francuskom i poljskom jeziku (tri preovlađujuća maternja jezika dece u vrtiću). Osoblje takođe planira da šalje SMS poruke roditeljima koji žele da dobijaju podsetnik o događajima u vrtiću.

Razmišljanje: Kako mogu sa roditeljima da podelim više informacija o tome šta deca rade u mojoj ustanovi?

maj 2009. godine

Zajedno radimo sjajne stvari!

Vrtić „Srećni početak“: srednji i predškolski uzrast

Dan u šumi!

Veliko hvala svim roditeljima koji su pošli sa nama na izlet u Glengara šumu. Svi smo proveli divan dan! Deca nam kažu da su najviše uživala u putovanju autobusom i pikniku! Dopalo im se takođe i šljapkanje po baricama u gumenim čizmama. Od kada smo se vratili, učimo o drveću i cveću koje raste u šumi. Takođe smo počeli da učimo i o pravljenju meda jer smo u šumi otkrili dve košnice. Gospodin Maki, koji lokalne prodavnice snabdeva medom, posetiće nas **12. juna**. On će doneti malo meda i prikazaće nam video snimak pčela. Zašto nam se ne biste pridružili u 10 sati toga dana?

Slike sa izleta u Glengaru su izložene u glavnom holu.

Vreme za još priča

Kao i obično, poslednjeg petka u mesecu idemo u biblioteku. Hvala roditeljima koji su nam se pridružili prošlog meseca.

Jeste li primetili naš autobus?

S obzirom na to da su deca toliko uživala u putovanju autobusom u Glengara šumu, odlučili smo da napravimo sopstveni autobus. Hvala Darenovom tati, koji nam je dao odlične velike kartonske kutije. Nakon napornog rada sada imamo sopstveni šareni autobus sa volanom, sirenom i sedištim. Da se nadovežemo na temu transporta, Avina mama Nora nam dolazi sledeće nedelje da nam priča o svom poslu vozača školskog autobusa. Mnoga deca predškolskog uzrasta će putovati ovim autobusom kada krenu u školu u septembru. Nora će biti sa nama u četvrtak, **14. maja** u 10.30. Dodite i Vi i ostanite sa nama da popijemo šoljicu čaja/kafe posle toga u sobi za roditelje.

Kao što znate, u naša obaveštenja uvek uključujemo rimu ili pesmu. Ovog meseca su nas deca zamollala da Vam damo reči pesme „Točkovi autobusa“. Oni će Vam pokazati pokrete koji idu uz pesmu. Nadamo se da ćete uživati!

Točkovi autobusa idu u krug, u krug, u krug,
Točkovi autobusa idu u krug, oko celog grada,
Brisači autobusa kažu bris, bris, bris....
Vrata autobusa se otvaraju i zatvaraju....
Sirena autobusa kaže bip, bip, bip...
Gorivo u autobusu kaže glug, glug, glug,
Novac u autobusu kaže zvec, zvec, zvec,
Ljudi u autobusu ćaskaju, ćaskaju, ćaskaju
Točkovi autobusa idu u krug....

Kome je sve rođendan u maju:

- Reriš Obert 01. maja puni dve godine;
- Šeron Obrajan 07. maja puni tri godine;
- Fiakra Long 15. maja puni četiri godine;
- Kia Mihas puni 17. maja pet godina.

Svima želimo srećan rođendan!

Važan datum za Vaš rokovnik

Nadamo se da ćemo se sresti sa Vama tokom prve dve nedelje juna. Vaše dete će Vam pokazati svoj portfolio kako biste videli šta je učilo i radilo tokom godine. Ukoliko Vam dan i vreme ne odgovaraju, molimo Vas da kontaktirate Mišel na broj 084 6655437.

Iskustvo u učenju br. 6: Polov dnevnik**Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 1 i ishod učenja br. 5****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: kod kuće, niži uzrast osnovne škole (specijalna osnovna škola)**

Pol (5 godina) ima opšte sposobnosti učenja srednjeg nivoa. On svakoga jutra autobusom ide u Specijalnu školu „Sveti Anđeli“, koja je 25 km daleko od kuće. Njegovi roditelji retko dolaze u školu zbog udaljenosti, pa zato zajedno sa učiteljicom svakodnevno vode dnevnik kako bi obavestavali jedni druge o Polovom napretku. To znači da roditelji mogu da razgovaraju sa njim o tome šta se događa u školi i da podstaknu njegovo učenje kod kuće. To takođe znači da njegova učiteljica može da uzme u obzir ono što se dešava kod kuće, jer Pol ima teškoća da to sam prenese.

Pol je nedavno bio veoma uzbuđen kada je njegova porodica dobila novo štene. Njegova mama je pisala o ovome u dnevniku. Učiteljica je tu informaciju upotrebila prilikom planiranja aktivnosti za tu nedelju. Pol je uzbuđeno cikao jer je gospođica O'Meli znala ime njegovog novog ljubimca i činilo se da zaista uživa kada mu je čitala priču o ovčarskom psu koji radi na farmi. U daljem tekstu sledi primer izvoda iz Polovog dnevnika.

Razmišljanje: Koje posebne korake mogu da preduzmem da bih razmenjivao informacije sa roditeljima koje ne viđam često?

Ilustracija 2: Izvod iz Polovog dnevnika

28. februara

Zdravo Fiona,

Pol je slabo spavao noćas. Činilo se da je dobro kada je došao iz škole. Popio je čaj, pa smo otišli u šetnju sa njim u invalidskim kolicima. I štene Tobi je pošlo sa nama. Kao i obično, posle kupanja smo mu čitali priču, ali iz nekog razloga on nije mogao da se smiri. Možda će danas biti umoran u školi. Ja svakako jesam!

Srdačan pozdrav,
Ajlin

28. februar

Hvala, Ajlin. Polova fizioterapeutkinja Džeki je odradila vežbe sa njim danas. Rekla sam joj da će možda biti malo umoran. Ona je sa njim radila lagane vežbe, ali je, kada ga je vratila na čas, on izgledao veoma umorno, pa smo ga stavili u mirniji deo učionice zajedno sa njegovim medom i pokrili ga čebetom, te je malo odspavao. Dobro je ručao i činilo se da je u dobroj formi posle toga. On i dalje uživa u knjigama o životinjama. Takođe mu veoma dobro ide rušenje kula od kocki glavom, pa se vaše vežbanje kod kuće zaista vidi. Nadam se da ćete spavati noćas.

Kao i uvek, u svako doba me možete pozvati na broj 097227569.
Fiona

Iskustvo u učenju br. 7: Pokazivanje saosećanja**Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 4 i ishod učenja br. 3****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: kod kuće, čuvanje dece i niži razredi (osnovna škola)**

Majk, udovac, danas je u poseti školi njegove ćerke Sirše da bi čuo kako ona napreduje u drugom razredu. Politika škole je da roditeljima daje pisani polugodišnji izveštaj na roditeljskom sastanku u februaru, kao i krajem juna. Ovo je Majkov prvi direktan susret sa Siršinom učiteljicom. Nekada se njegova supruga Meri brinula o svim kontaktima sa školom. Siršina dadilja Niam dovodi i odvodi Siršu svakoga dana dok je Majk na poslu i obaveštava ga o tome šta se u školi događa. Ona dobro poznaje Siršinu učiteljicu i redovno sa njom razgovara, naročito od kada je Majk zamolio da to čini umesto njega. U školi se trude da budu podrška Sirši kojoj je mama umrla pre pet meseci. Gospođica Bakli, Siršina učiteljica, od tada je u redovnom telefonskom kontaktu sa Majkom. Međutim, Majk je ipak napet zbog ovog sastanka.

Gospođica Bakli se odmah postarala da se Majk opusti i uveri ga da Sirša dobro napreduje. Ona detaljno prolazi kroz izveštaj podstičući ga da postavi pitanja ako ih ima. Učiteljica mu pokazuje i primere Siršinih radova izloženih na zidu i u portfoliju. Pokazuje mu i fotografije. Na dvema se nalazi Sirša kako čuva dve bebe dok se igra sa drugaricom. Natpis na fotografiji kaže: Ne brini, Lusi, ja ću se brinuti o tebi. Gospođica Bakli objašnjava da su se Sirša i njena drugarica igrale igre u kojoj je Lusina mama bila bolesna i umrla. Ona pita Majka kako Sirša napreduje kod kuće, a on joj kaže u čemu ona uživa, a šta joj pada teško. Gospođa Bakli daje ocu izveštaj da ga ponese kući i kaže mu da zove telefonom ili da joj pošalje poruku ukoliko želi da razgovara o Sirši. Ona ga uverava da će nastaviti da vodi računa o Sirši i njenom učenju, kao i o tome kako se snalazi u školi nakon što je izgubila mamu.

Razmišljanje: Da li dovoljno razmišljam o događajima i okolnostima u porodičnom životu koji mogu uticati na učenje i razvoj dece?

Doprinos okruženju

Roditelji mogu da daju važan doprinos učenju i razvoju svoje dece time što će posvetiti svoje vreme, podeliti svoje iskustvo i talente u okruženju van kuće. Na primer, mogu da pomognu u sportovima, glumi ili muzičkim aktivnostima. Takođe, mogu da podele informacije o svojoj kulturi i poreklu. Možda mogu da predlože ili organizuju posete nekim mestima ili susrete sa zanimljivim ljudima. Roditelji takođe mogu da sarađuju i kroz udruženja kako bi podržali ustanovu i unapredili postojeće okruženje za učenje svoje dece. Baka i deke mogu da doprinesu na sličan način. Oni mogu da posete ustanovu i pričaju o svom detinjstvu, što pomaže deci da steknu pojam o vremenu. Susret sa sopstvenim članovima porodice u školskom okruženju podstiče osećaj identiteta i pripadanja kod dece, a takođe obogaćuje i njihovo učenje i razvoj.

Uključivanje roditelja donosi dobrobit i samim roditeljima. Često je najbolji način da se poboljša život deteta ako se podrži roditelj u svojoj vaspitačkoj ulozi. Neki od izvora ove podrške su neformalna mreža i prijateljstva koja se sklapaju kada se roditelji upoznaju. Ovo je vredan izvor podrške i informacija za roditelje, naročito za one koji su izolovani ili novi u susedstvu. Roditelji mogu da budu mentori jedni drugima ili jednostavno – prijatelji.

Roditelji: doprinos okruženju Vašeg deteta

- Provodite **vreme** u školskoj ustanovi. Učestvujte u učenju zajedno sa decom kroz razne aktivnosti – na primer, u sviranju instrumenta, sportskom treningu ili demonstriranju neke veštine (pletanja, origamija, sađenja cveća, igranja neke igre, pravljenja knjige, odlaska na izlet sa decom, pričanja priča korišćenjem reči iz Vašeg maternjeg jezika ako je različit od jezika sredine, itd.).
- Podstičite **igru**. Pomozite da se naprave igralište i cvetni vrt u dvorištu škole. Pošaljite rekvizite za glumu, kostime ili prazne kutije.
- Podelite **informacije** sa decom i osobljem o tome ko ste, odakle ste i šta je za vas važno. Razgovarajte o svojoj porodici, praznicima, interesovanjima, itd.
- Razgovarajte sa decom o **svom poslu**. Organizujte odlazak na Vaše radno mesto, ako je moguće, i obezbedite im neke rekvizite sa Vašeg posla kako bi mogli toga da se igraju.
- Pomozite da se organizuju **izleti, sportski dani** i ostali događaji.
- **Sakupite novac** za novu opremu ili pomozite ustanovi da konkuriše za državna sredstva.

Razmišljanje o svom radu

Kao roditelj

1. *Koje talente i veštine mogu da podelim sa decom u ustanovi?*
2. *Mogu li da učinim više kako bih pomogao da se organizuju neka aktivnost ili izlet?*

Kao vaspitač

1. *Kako mogu da upotrebim znanje, veštinu i dobru volju roditelja u cilju najboljeg ishoda za svu decu u mojoj ustanovi?*
2. *Šta bih mogao da učinim kako bih stavio do znanja roditeljima da se njihova pomoć ceni i da predstavlja dobrobit za svu decu?*

Iskustvo u učenju br. 8: Den, muzičar**Tema: Komunikacija, cilj br. 4 i ishod učenja br. 3****Starosna grupa: bebe i mlađa deca****Okruženje: kod kuće, čuvanje dece u manjim grupama**

Den je muzičar. I njegova deca vole muziku pošto im je on pevao kod kuće još kada su bili bebe. Sada dolazi jednom u dve nedelje u vrtić, kada ima slobodan dan na poslu, da svira gitaru i peva sa decom. Oni su opčinjeni gitarom. Žele da znaju koliko je teška, od čega je napravljena, kako žice stvaraju muziku. Den im pokazuje kako se svira. Jednog dana donosi i svoje bubnjeve, pa im pokazuje i ovaj način sviranja. Koristi razbrajalice i rime kako bi im pomogao da osete ritam. Takođe koristi i rečenični ritam uz koji oni tapkaju:

E-ni Džu-bert (koristi imena dece) ili Ho-ćes šo-lju ča-ja? (sa starijom decom). Oni željno iščekuju njegove posete. Vežbaju skoro svakog dana kako bi pokazali Denu koliko dobro udaraju ritam kada on bude ponovo došao. Pre njegove sledeće posete vaspitačica Nolin i deca prave gitare i bubnjeve od otpada. Jedva čekaju da pokažu Denu svoj bend.

?

Razmišljanje: Koje posebne talente imaju neki roditelji, koje bih mogao da uključim u rad sa decom?

Iskustvo u učenju br. 9: Nikad nije kasno**Tema: Komunikacija, cilj br. 3 i ishod učenja br. 2****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: kod kuće, u predškolskoj ustanovi**

Kada je Sonja bila mala, često je izostajala iz škole. Zbog toga ima teškoće u čitanju i savladavanju pisanih informacija. Kada dobije poruku iz predškolske ustanove svoje dece, mora da zamoli sestru da joj ih pročita. Vremenom je upoznala Megi, čije je dete takođe u predškolskom. Megi je ubedila Sonju da zajedno idu na časove u sobi za roditelje. U susednoj sobi su jaslice, gde je Sonja ostavila mlađe dete. Sonja i Megi su izabrale čas rukotvorina za početnike. Sonjin četvorogodišnji sin Ivan je oduševljen što mu mama dolazi u zabavište, a i Sonja je uživala u kursu i osetila da i sama može mnogo da doprinese svojim iskustvom. Vaspitačica koja je organizovala ovaj kurs ohrabruje Sonju da krene na obuku za opismenjavanje za odrasle. Sonja dobro napreduje, a posebno uživa u tome da čita svojoj deci, i s radošću prima obaveštenja, jer sada i sama može da ih pročita.

?

Razmišljanje: Šta možemo da učinimo moje kolege i ja kako bismo pomogli roditeljima u njihovoj ulozi učitelja svoje dece?

Iskustvo u učenju br. 10: Blohinin tata**Tema: Dobrobit, cilj br. 4 i ishod učenja br. 6****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: kod kuće i niži razredi (osnovna škola)**

Džoan i Kon imaju troje dece u osnovnoj školi. Oboje su aktivni članovi Udruženja roditelja i naizmenično dolaze na sastanke. Uspostavili su dobre odnose sa učiteljicama i ostalim roditeljima još od kada je njihovo prvo dete krenulo u školu. U blizini škole je izgrađeno novo stambeno naselje, pa se broj dece u školi naglo povećao. Udruženje roditelja i školsko osoblje su nedavno organizovali dan otvorenih vrata za roditelje nove dece, kome je prisustvovao i Patrik, čija je kćerka Blohin tek krenula u školu. S obzirom na to da Udruženje roditelja takođe pravi igralište napolju u kome je planiran i baštenski deo, Kon predlaže učiteljici da pitaju Patrika da li bi bio zainteresovan da pomogne u uređivanju ovog spoljnog prostora. Patrik čuva svoju decu vikendom jer više ne živi sa svojom suprugom. Po zanimanju je zidar. Patriku je veoma drago što su ga pitali za pomoć, a naročito kada je učiteljica predložila da i deca dođu da pomognu. I Blohin je oduševljena tom idejom. Patrik oseća da svojim veštinama daje doprinos učenju i razvoju svoje dece, ali i školskoj zajednici. Narednih nekoliko nedelja Patrik, učiteljica, deca i još roditelja uživaju u zajedničkom radu i završavaju igralište pre sunčanih dana u junu mesecu.

Razmišljanje: Postoje li načini na koje mogu da ohrabrim očeve da se više uključe u proces učenja i razvoja njihove dece?

Donošenje odluka i zastupanje različitih stavova i postupaka

Roditelji stalno donose odluke koje se odnose na njihovu decu – njihovo zdravlje, aktivnosti, ishranu, svakodnevnicu, sa kim provode vreme i gde, kao i o vrsti vaspitanja i obrazovanja koje primaju. Roditelji mogu da pruže obrazovnoj ustanovi važne informacije kako bi pomogli u donošenju odluka po pitanju učenja i razvoja svoje dece, a takođe treba da budu uključeni i kada drugi ljudi donose važne odluke koje se tiču njihove dece.

Osim toga, roditelji zastupaju svoju decu, traže pomoć raznih službi kada im je to potrebno i obaveštavaju nastavnike i vaspitače o posebnim ili individualnim potrebama dece. Oni su nekada i „dečji advokati“ u opštem smislu – na primer, kada organizuju kampanju za izgradnju dečjeg igrališta ili nekih drugih objekata/rekvizita u školi. Upravni odbori i komisije, saveti i udruženja roditelja su samo neki od načina na koje roditelji mogu da se uključe, ali je veoma važno da roditelji razumeju značaj sopstvene participacije u odlučivanju u okviru ustanove.

Razmišljanje o svom radu

Kao roditelj

1. **Kako mogu da se u većoj meri uključim u donošenje odluka koje se tiču mog deteta?**
2. **Šta mogu da učinim da bih poboljšao obrazovno iskustvo sve dece u školi?**

Kao vaspitač

1. **Kako mogu u većoj meri da uključim roditelje u donošenje važnih odluka koje utiču na njihovu decu?**
2. **Šta mogu da učinim kako bih ohrabrio roditelje da se uključe u Upravni odbor ili Savet roditelja?**

Iskustvo u učenju br. 11: Da li razumeš moju kulturu i tradicije?

Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 2 i ishod učenja br. 3

Starosna grupa: starije jaslice

Okruženje: kod kuće, u jaslicama

Džozef (2 godine i 11 meseci star) i njegova porodica su Romi. Nedavno su se doselili u novi kraj, pa ga je mama Katlin upisala da dolazi u lokalnu igraonicu dva puta nedeljno. Upravnica Džoan na sastanku sa Katlin objašnjava kako ova ustanova radi i pokazuje joj različite sobe i igralište napolju. Džoan pita Katlin o Džozefu, šta on voli i šta ne voli. Ona objašnjava da veoma malo zna o romskoj kulturi i tradiciji, pa je moli da joj kaže više o njihovom načinu života, kao i koje su romske tradicije važne. Ove informacije će pomoći osoblju da podrži Džozefa. Katlin kaže da kao porodica putuju svojom kamp prikolicom tokom letnjih meseci, a potom se nasele u jednoj oblasti tokom ostalog dela godine. Takođe objašnjava da većina Roma nisu više nomadi kao što su nekada bili. Kaže da Džozef voli životinje, posebno konje i pse. Ne bi želela da Džozef bude diskriminisan jer je Rom. Ona se brine, jer su njena starija deca imala negativna iskustva u drugim ustanovama.

U okviru priprema za Džozefov dolazak, uz Katlininu pomoć Džoan nalazi neke knjige i slagalice koje opisuju život Roma danas. Ona organizuje izložbu igračaka životinja za Džozefa koji treba da stigne i kaže ostaloj deci da će im se pridružiti novi dečak. Nekoliko dana nakon što im se Džozef pridruži, Džoan sa decom razgovara o tome gde žive i koristi zidne slike da pokaže ono o čemu pričaju. Tu su i slike raznih vrsta domova, kao što su kamp prikolice, stanovi i kuće. Deca donose fotografije svoje porodice i doma, pa prave „lizalice“ sa slikama koristeći tkaninu, vunicu, šljokice, krep papir i karton. Od njih i sopstvenih fotografija prave izložbu. Narednih nekoliko dana uživaju pričajući o svojim porodicama, ljubimcima i izletima. Džoan posmatra decu tokim ovih aktivnosti i stara se da se Džozef u njih uključi i da počne da sklapa prijateljstva. Redovno obaveštava Katlin o tome kako se odvija proces uklapanja.

Razmišljanje: Koliko deca I ja znamo o porodičnom životu i zajednici drugih?

Iskustvo u učenju br. 12: Veliki korak**Tema: Dobrobit, cilj br. 1 i ishod učenja br. 3****Starosna grupa: bebe****Okruženje: kod kuće, čuvanje dece**

Džon već šest meseci ne radi, jer čuva svoju bebu. On i njegova supruga Bernis sada traže ustanovu u kojoj će njihova ćerka Imar (godinu dana stara) biti tri puta nedeljno jer se Džon vraća na posao sa nepunim radnim vremenom. Oni bi voleli da nađu dadilju jer žele da Imar bude u okruženju nalik na svoju kuću. Džon i Bernis kontaktiraju lokalnu zdravstvenu službu kako bi dobili spisak ovlašćenih dadilja u kraju. Napravili su uži izbor od tri dadilje i ugovorili posete. Pripremili su spisak pitanja, a svaka dadilja predstavlja svoje kvalifikacije i iskustvo. Sve tri kandidatkinje su prošle obuku prve pomoći. Zahvaljujući donaciji za čuvanje dece, dobijenoj od lokalnog Komiteta za brigu o deci, sve tri su kupile igračke i bezbednu opremu za decu. Svaka od njih ima i igralište koje je napolju.

Kod kuće Džon i Bernis pregledaju svoje beleške i slažu se da će Lizin dom najviše odgovarati Imar. To je prizemna kuća sa baštom u kojoj ima puno trave i zelenila. Liz čuva još dvoje predškolaca, što Džon i Bernis smatraju važnim kako bi Imar bila u interakciji sa drugom decom. Liz je uspostavila veoma dobar kontakt sa Imar, te se čini da se dopala detetu. Liz se postarala da se Džon i Bernis osećaju dobro i opušteno. Dala im je brošuru sa informacijama o svojim uslugama, u kojoj su navedene aktivnosti koje organizuje i sprovodi sa decom. Takođe im je objasnila da svakodnevno koristi jednu svesku u koju beleži podatke o nezi i aktivnostima dece, njihovo izražavanju i uspesima. Redovno snima fotografije i daje ih roditeljima. Džon i Bernis smatraju da je ovakva razmena informacija važna. Pitaju Liz za preporuke drugih roditelja, a nakon što ih provere, ponovo kontaktiraju Liz. Zajedno popunjavaju prijavu i diskutuju o Imarinom zdravstvenom stanju, alergijama, vakcinaciji, omiljenim igračkama i igrama, svakodnevnim ritualima i načinima kontakta sa roditeljima. Imar provodi kratko vreme sa Liz tokom naredne dve nedelje. Liz koristi informacije dobijene od Džona i Bernis kako bi pomogla Imar da se uklopi i bude srećna u svom novom okruženju.

Razmišljanje: Koje informacije su mi potrebne kako bih pomogao da se deca uklope u novo okruženje?

Iskustvo u učenju br. 13: Prelazak**Tema: Dobrobit, cilj br. 1 i ishod učenja br. 3****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: kod kuće, predškolska ustanova i niži razredi (osnovna škola)**

Sajmon (skoro 6 godina) pohađa lokalnu osnovnu školu. Njegovi roditelji su se zabrinuli zbog njegovog ponašanja kada je imao oko dve i po godine. Sajmon je tada imao problem da se usredsredi i završi neku aktivnost. O tome su razgovarali sa negovateljicom u dečjem dispanzeru. Ona je smatrala da u tom trenutku nema razloga za brigu i posavetovala im da Sajmona upišu u predškolsko narednog septembra. Dobro se uklopio. Odnos odraslih i dece je bio dobar, a Sajmon je dodeljen vaspitačici Keli, koja je često provodila vreme u individualnoj interakciji sa njim i pomagala mu da se igra i sarađuje sa drugom decom u grupi. Keli mu je pomogla time što je zadatke delila na manje delove. Davala bi mu jedno po jedno uputstvo, što mu je pomoglo da se uključi u aktivnosti sa ostalom decom. Sajmon je posebno voleo igre sa vodom i boravak napolju. Keli je takođe uspostavila sistem „najboljih drugara“, a Rejčel je zaista rado bila Sajmonova specijalna drugarica. On je proveo dve godine u predškolskom.

Sajmonovi roditelji su se brinuli kako će proći njegov prelazak u osnovnu školu. Krenuo je u školu u odeljenje u kom je bilo devetnaestoro dece – mlađe i starije u pripremnom (uzrast od 5 i 6 godina – prim. prev.) i prvom razredu (7 godina – prim. prev.) Sajmonovi roditelji su se upoznali sa direktorom i njegovom učiteljicom pre početka škole, izneli im svoju zabrinutost i objasnili kakvu je dodatnu pomoć on imao u predškolskoj ustanovi. Dogovorili su se da se ponovo sastanu sredinom oktobra nakon što učiteljica bolje upozna Sajmona. Nakon tog sastanka Sajmon je upućen na procenu, a zatim je sastavljen individualni obrazovni plan za njega; dodeljen mu je asistent za specijalne potrebe koji bi mu pomagao u učionici deset sati nedeljno.

Sajmon je sada u starijem pripremnom. Proviđi izvesno vreme sa školskim nastavnikom specijalne nastave kako bi razvijao specifične veštine koje će mu pomoći da uči. Roditelji su zadovoljni njegovim napretkom i onim što nastavnici čine kako bi njegove potrebe bile zadovoljene. Redovno dobijaju informacije iz škole i razgovaraju sa učiteljicom jednom u dve nedelje telefonom kako bi saznali šta mogu da učine da bi pomogli Sajmonu da napreduje.

Razmišljanje: Kako mogu da unapredim saradnju sa roditeljima dece sa fizičkim i mentalnim invaliditetom da bih ih više uključio u proces učenja i razvoja njihove dece?

Zaključak

Jedan od ključnih elemenata kvalitetnog obrazovanja dece u ranom detinjstvu je uspostavljanje saradnje sa roditeljima kako bi se stvorilo okruženje u kojem se bebe, mala deca i predškolci osećaju srećno, kome pripadaju i u kome mogu da razviju svoj potencijal do maksimuma. U takvom okruženju roditelji i vaspitači rade zajedno, razmenjuju informacije i stručno znanje i donose odluke sa ciljem da deca steknu raznovrsna iskustva u oba okruženja.

**Učenje i razvoj kroz
interakciju**

Uvod

Odnosi sa drugima su osnova ranog učenja i razvoja. Kroz ranu interakciju bebe uče da se osećaju bezbedno, da komuniciraju i da uživaju u prisustvu ljudi. Kako rastu i razvijaju se, mala deca zavole da se igraju, pričaju, posmatraju i budu zajedno sa drugima. Deca grade odnose, komuniciraju, izražavaju ljubav i naklonost, igraju se zajedno, uče i zadovoljavaju svoje potrebe u kontaktu sa drugima.

Ove smernice identifikuju širok raspon strategija i metoda za interakciju koje odrasli mogu da koriste sa ciljem da podstaknu učenje i razvoj dece.

Kako da uspostavim dobru interakciju sa decom?

Dobra interakcija između odraslog i deteta je **puna poštovanja, razigrana, prijatna, otvara mogućnosti i nagrađuje**. Putem nje odrasla osoba:

- poštuje svu decu kao pojedince sa sopstvenim pravima
- nadograđuje dečje sposobnosti, interesovanja, iskustva, kulturu i poreklo, zadovoljava njihove potrebe i omogućava da sami iniciraju aktivnosti, prave izbore i sve više postaju nezavisni i odgovorni;
- uzima u obzir dodatne potrebe ili podršku koja može biti potrebna deci sa ciljem da dete u potpunosti učestvuje;
- daje deci povratnu informaciju o tome šta se radi, kako se to zove, nagrađuje njihov napor, hvali njihov napredak i postignuća i pomaže im da uče iz svojih grešaka i teškoća (pogledati poglavlje ove knjige *Podrška učenju i razvoju kroz ocenjivanje*);
- uspostavlja i održava dobre odnose sa porodicama dece (pogledati poglavlje ove knjige *Uspostavljanje odnosa roditelja i vaspitača*).

Neke interakcije se jednostavno dogode same od sebe, dok se druge odvijaju putem pažljivog planiranja i donošenjem odluka. Gore navedeni faktori, relevantni ciljevi i ishodi učenja u ovoj knjizi, kao i aktivnosti koje se sprovode, veoma utiču na odluku odrasle osobe o tome kada i kako da uspostavi interakciju sa decom. Njegova/njena stručnost, iskustvo i stav prema sopstvenoj ulozi u podsticanju dečjeg učenja i razvoja takođe utiču na vrste interakcija koje će odrasli uspostaviti sa decom. Osim toga, nekoj deci je potrebna znatna podrška tokom dužih perioda, dok je nekima podrška potrebna tokom kraćeg vremena.

Kao što je već objašnjeno u smernicama *Uspostavljanje odnosa roditelja i vaspitača*, učenje i razvoj dece se takođe oblikuju kroz odnose sa važnim ljudima u njihovim životima. U okruženju izvan kuće roditelji, vaspitači i ostali stručnjaci, npr. socijalni radnici i logopedi, rade zajedno za dobrobit dece. Pozitivne interakcije zasnovane na poštovanju među odraslima u njihovim životima utiču na to kako deca uspostavljaju međusobne odnose.

Razmišljanje o svom radu

1. **Kakav mi je lični i profesionalni razvoj potreban da bih poboljšao svoju interakciju sa decom (na primer, kako se koristi digitalni način snimanja da bi se podstakao rad sa odraslima)?**
2. **Kako komuniciram sa članovima osoblja i drugim stručnjacima?**

Koje strategije interakcije da upotrebim?

Ove smernice se odnose na četiri strategije koje su predstavljene u Tabeli br. 2. One u prva dva stupca posmatraju decu kao vođe u učenju, dok je odrasla osoba u ulozi pomagača. U toj ulozi odrasli organizuju okruženje, posmatraju iskustva dece, oblikuju ponašanje i učenje, ustanovljavaju zajedničko razumevanje i razmišljaju o tome šta se događa. Korišćenjem strategija navedenih u trećem i četvrtom stupcu odrasli usmeravaju učenje tako što preuzimaju proaktivniju ulogu, daju povratne informacije, upravljaju aktivnostima ili se i sami uključuju u njih.

Tokom ranog detinjstva je važno da deca dobiju priliku da sami vode proces učenja putem samoinicijative i samostalno usmerenog učenja, ali i da budu uključena u donošenje odluke o tome šta žele da rade. U drugim prilikama odrasli preuzimaju vođstvo putem planiranih i vođenih aktivnosti i tako povećavaju ili smanjuju količinu i vrstu podrške u skladu sa porastom dečjeg samopouzdanja i veština.

Tabele 3 – 6 predstavljaju kratak opis nekih metoda u svakoj od četiri strategije. One su poredane po abecednom redu, a date su i dodatne informacije na mestu gde se o ovim metodama detaljno diskutuje na stranama koje slede. Preklapanje između strategija i metoda bilo je neizbežno.

Tabela br.2: Izbor strategija interakcije

Uspostavljanje odnosa	Omogućavanje	Organizacija	Usmeravanje
Deca uče tako što se nalaze u prisustvu drugih ljudi. Ova strategija uključuje metode koje odrasli koriste kako bi izgradili odnose i stvorili okruženje u kome se deca osećaju bezbedno i sigurno da preuzmu rizike, istražuju, učestvuju u situacijama koje iziskuju napor, kao i da zajednički usmeravaju sopstveno učenje.	Deca uče tako što su uključena u pravljenje izbora i donošenje odluka, čime stiču osećaj da kontrolišu situaciju. Učenje je prijatno i donosi im nagradu kada oni sami sebi postavljaju izazove i kada su u stanju da upotrebe i nadgrade sopstveno znanje, razumevanje i veštine. Oni uživaju da uče kroz aktivnosti koje sami iniciraju. Ova strategija uključuje i metode koje odrasli koriste kako bi ohrabрили decu da preuzmu vođstvo ili da vode zajedno sa odraslima.	Deca uče u dobro organizovanom i dobro opremljenom okruženju. Ono treba da zadovolji svu decu i da učenje učini izazovnim i zabavnim. Ova strategija podrazumeva metode koje odrasli koriste da naprave i održe takvo okruženje, a uključuje i analizu postignuća učenja u okruženju, kao i planiranje načina na koje se ono može unaprediti.	Deca uče kroz planirane i vođene aktivnosti zasnovane na njihovim interesovanjima i iskustvima. Ova strategija podrazumeva metode koje odrasli koriste da se fokusiraju na učenje dece i da razviju određene sklonosti, vrednosti i stavove, veštine, znanja i razumevanje.

Deca Vode Učenje

Odrasli Vode Učenje

Tabela br. 3: Uspostavljanje odnosa

Primeri metoda	Odrasli
Prihvatanje i poštovanje dece, njihovih porodica i zajednica	● čine da se deca, njihove porodice i zajednice osećaju dobrodošlim, ● saznaju o interesovanjima, poreklu, vrednostima i tradicijama svakog deteta, ● obezbeđuju nastavna sredstva, igračke, knjige i izložbe koje predstavljaju svu decu u ustanovi, ● pomažu deci da nauče više o svojoj zajednici.
Uključivanje, diskutovanje i komunikacija	● uključuju se u igre, aktivnosti i diskusije dece, ● razmenjuju šale i smešne priče, uspostavljaju razigranu interakciju sa decom, čak i sa onom koja su ozbiljna, ● pomažu deci da razviju veštine govora i slušanja, ● rade na proširenju dečjih verbalnih odgovora kada je to potrebno, ● pažljivo slušaju i ne pokušavaju da prekinu decu.
Usmeravanje dečjeg ponašanja	● održavaju pozitivno i bezbedno okruženje za učenje, ● rade sa decom da bi uspostavili pravila u učionici, na igralištu ili dvorištu, ● podržavaju decu kako bi ih osnažili da se nose sa negativnom situacijom ili kada su uznemireni, ● koriste konflikte i neprijatne trenutke da razgovaraju o osećanjima, ● rade sa decom kako bi rešili probleme i konflikte, ● posreduju na čvrst i pošten način ako je to potrebno kako bi podržali decu kada se osećaju povređenom.
Imenovanje i podsticanje postupaka i ponašanja	● imenuju i opisuju sve što deca rade, ● ohrabruju svaki učinjen napor, ● pružaju pozitivne povratne informacije (verbalne i neverbalne).

Tabela br. 4: Omogućavanje

Primeri metoda	Odrasli
Usklađivanje učenja i preciziranje ciljeva učenja	● ohrabruju decu da sama rade, ● pomažu deci da usmere sopstveno učenje, ● uključuju decu u donošenje odluka o svom učenju i pružaju im izbor, ● pomažu deci da im ciljevi učenja budu jasniji i ohrabruju ih da procenjuju koliko dobro su nešto uradili.
Podrška učešću i učenju	● igraju se, razgovaraju i rade sa decom kako bi razumeli njihovo iskustvo i učili od njih, ● prate lidere među decom, ● pomažu, pokazuju i objašnjavaju kada su pitani ili po potrebi, ● istražuju sa decom kako bi zajedno došli do saznanja umesto da pruže gotove odgovore.
Zajedničko razmišljanje u cilju uspostavljanja značenja i razumevanja	● igra se, razgovara i radi sa decom kako bi dao smisao iskustvu i učio od njih ● prati dečije vođstvo ● pomaže, pokazuje i objašnjava kada ga pitaju ili kada je to potrebno ● istražuje sa decom kako bi zajedno saznali umesto da pruža gotove odgovore

Tabela br. 5: Organizacija

Primeri metoda	Odrasli
Grupisanje dece	- odlučuju zašto, kada i kako će okupiti decu zajedno u grupi, - daju deci vreme da sami uspostave svoje grupne uloge, - odlučuju sa kojom će grupom raditi u koje vreme, - rade sa pojedinačnim učenicima, parovima i malim grupama.
Planiranje i razmišljanje o učenju dece	- ohrabruju decu da planiraju aktivnosti, - planiraju, pregledaju, razmišljaju i razgovaraju sa decom o njihovim iskustvima, - odlučuju o daljim koracima u učenju i pripremi zadataka, aktivnosti i materijala zasnovanih na dečjim potrebama i interesovanjima.
Planiranje i raspored vremena	- organizuju učenje i redovno nadziru interakciju među decom, među odraslima i decom, kao i između dece i okruženja, - planiraju svakodnevne aktivnosti i prelaze, uključujući i decu u planiranje kad god je to moguće.
Strukturisanje okruženja za učenje	- odlučuju koja oprema i materijali će biti dostupni u okruženju, - redovno planiraju i revidiraju okruženje, zasnovano na iskustvu dece i ciljevima i ishodima učenja iznetim u ovoj knjizi, - obezbeđuju dovoljno resursa, vremena i prostora kako bi sva deca imala koristi od onoga što se nudi.

Tabela br. 6: Usmeravanje

Primeri metoda	Odrasli
Pomoć u dečjem razmišljanju	- uspostavljaju atmosferu koja ohrabruje razgovor i diskusiju, - pažljivo slušaju kako bi razumeli šta deca misle i osećaju, - nadovezuju se na dečje ideje, predloge i interesovanja kako bi podstakli razgovor, - pomažu deci da iskoriste pun potencijal svojih sposobnosti da razmišljaju, - postavljaju odgovarajuća, izazovna pitanja, - pomažu deci da prepoznaju sopstveni napredak i postignuća i da ih nadograđuju.
Vođenje, označavanje, opisivanje i objašnjavanje učenja	- planira učenje koje vodi odrasli - objašnjavaju deci šta će raditi i učiti, predstavljaju kako se stvari rade i koja su „pravila“, - daju razloge i objašnjenja zbog čega se nešto radi baš tako, - govore, tumače, iznose pretpostavke i razmišljanja naglas.
Imitiranje	- podučavaju putem sopstvenih primera, - pokazuju kako se nešto radi, - paze na svoj jezik, ponašanje, vrednosti i stavove koje zastupaju, jer deca imitiraju sve ono što vide i čuju.

Razmišljanje o svom radu

1. **Koje metode da upotrebim kako bih uspostavio interakciju sa decom? Koje druge metode mogu biti korisne u mom radu?**
2. **Kako mogu deci da dam veću kontrolu nad učenjem? Kako da postignem ravnotežu između učenja koje inicira odrasla osoba i učenja koje inicira dete?**
3. **Ko više priča kada sam u interakciji sa decom? Kako mogu da ih ohrabrim da više govore?**
4. **Da li sam organizovan na način koji mi daje vremena za male grupe i svu decu pojedninačno?**

Primeri metoda: dodatne informacije

U ovom odeljku ćemo istražiti šest modela interakcije zasnovanih na Tabelama 3 – 6 i to po abecednom redu. Teme učenja su korišćene kako bi se prikazale metode u praksi. Ove metode su:

- Pomaganje deci da razmišljaju (Tabela 6, Usmeravanje)
- Imitiranje (Tabela 6, Usmeravanje)
- Imenovanje i podsticanje dečjih postupaka i ponašanja (Tabela 3, Uspostavljanje odnosa)
- Usklađivanje učenja i preciziranje ciljeva učenja (Tabela 4, Omogućavanje)
- Strukturisanje okruženja za učenje (Tabela 5, Organizacija)
- Zajedničko razmišljanje sa ciljem uspostavljanja značenja i razumevanja (Tabela 4, Omogućavanje)

Pomoć dečjem razmišljanju (Tabela 6)

Odrasli pomažu detetu da razmišlja o tome zašto i kako se stvari događaju. Ovo im pomaže da razviju sopstveno razmišljanje i učenje (metakognitivne veštine). Svakodnevni razgovori sa pojedinačnom decom, parovima ili manjim grupama dece pružaju nam priliku da decu navedemo da razmišljaju i razgovaraju o onome što uče. Odrasli pažljivo slušaju šta deca govore putem gestova, ponašanja ili jezika. Odrasli pokazuju pozitivan govor tela i koriste reči, fraze ili gestove kako bi detetu stavili do znanja da ga slušaju. Odrasli ohrabruju decu da opisuju, objašnjavaju, pretpostavljaju, spekuliraju, saosećaju ili predviđaju. Pažljivo izabrana pitanja mogu da probude dečje interesovanje ili maštu. Na zatvorena pitanja se često daju samo precizni, kratki odgovori „da“ ili „ne“. Suprotno tome, na otvorena pitanja postoji mnoštvo odgovora o kojima deca moraju dublje da razmišljaju. Odrasla osoba može da:

- ispriča o svom iskustvu, na primer *Kada sam ja bio mali, mi...*
- razmišlja naglas, na primer *Verujem da....*
- daje otvorene komentare, na primer *Volim kada....*
- spekuliraju, na primer *Pitam se zašto...*
- ispriča šalu ili smešnu priču
- traži i sasluša mišljenja i ideje dece,
- koristi uvode u razgovor, na primer *Shvatam..., Hm? Zaista? Ispričaj mi o tome... Kaži mi...*
- postavlja otvorena pitanja, na primer *Šta bi moglo da se dogodi ako...? Kako bi se ti osećao kada...? Zašto misliš da...? Kako si to naučio?*

Otvaranjem razgovora sa decom i razmišljanjem na pomenute načine odrasli prikupljaju informacije o njihovim teorijama, idejama i osećanjima, te im to koristi u planiranju daljeg učenja.

Navodimo tri primera kako odrasli mogu da pomognu dečjem razmišljanju.

Iskustvo u učenju br. 14: Hranimo patke

Tema: Komunikacija, cilj br. 1 i ishod učenja br. 1

Starosna grupa: bebe

Okruženje: kod kuće

Lija (13 meseci) i njen tata hrane patke na jezeru. Lija živo pokazuje prema patkama. Njen tata pokazuje patke i slaže se: *Da, to su patke, Lija, i sada ćemo da ih nahranimo.* Lija pokazuje hleb. Njen tata joj daje malo hleba, smeši se i komentariše: *Voliš da ih hraniš, zar ne, Lija?* Lija klima glavom, ispušta detinje glasove *kak, kak*. Njen tata potvrđuje: *Patke kažu kvak, kvak, zar ne, Lija?* On se priseća rime o patkama, ona tapše ručicama i uzbuđeno pokazuje patke.

Razmišljanje: Kako mogu da upotrebim svakodnevna iskustva da pomognem deci da bolje razumeju svet oko sebe?

Iskustvo u učenju br. 15: Rad u kamenolomu

Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 2 i ishod učenja br. 1

Starosna grupa: starije jasllice

Okruženje: zajednička aktivnost (grupa roditelja i dece)

Azid, tata deteta koje pohađa lokalnu grupu roditelja i dece, kleči između dvoje dece u pesku. Njegovo dete Zita (2 godne) je sa Dejvidom (skoro 3 godine). Oni vole igre u pesku i veoma su usredsređeni dok premeštaju velike količine peska i prave zvuke teških mašina u radu. Kada se Zita udalji da uradi nešto drugo, Dejvid pogleda u Azida i nasmeši se.

Azid (uzvraća osmeh): Sviđa mi se to što si napravio. Šta je to?

Dejvid: Pravim kamenolom.

Azid: Sjajno što praviš kamenolom. Zaista mi se sviđa. Kako si to napravio?

Dejvid: Moj tata radi u kamenolomu.

Azid: Razumem, pa si ti napravio isti kamenolom kao onaj u kome tata radi, je li tako?

Dejvid: Evo. Napravi rupu (daje Azidu bager i pokazuje mu kako da premesti pesak koristeći prednju kašiku).

Azid: Jao, pa ovo je sjajno! Sad i ja premeštam pesak i pravim kamenolom isti kao tvoj.

Razmišljanje: U kojoj meri pažljivo posmatram i slušam decu i koristim razgovore sa njima da razvijem njihovo razmišljanje?

Iskustvo u učenju br. 16: Rori ide u bolnicu**Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 2 i ishod učenja br. 5****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: mlađi uzrast osnovne škole
(Ovo je iskustvo sa časa konverzacije na irskom jeziku)**

Učitelj Šon razgovara sa svojim odeljenjem od 23 mlađe i starije dece pripremnih razreda osnovne škole. Lutka Rori je zabrinut, jer mora da ide u bolnicu da operiše krajnike. Učitelj pita decu kako bi se ona osećala kada bi morala da idu u bolnicu. Dobija razne odgovore. On zatim pita decu kako bi mi mogli da pomognemo Roriju da se oseća bolje povodom odlaska u bolnicu. Većina dece saoseća sa Rorijevom brigom i strahom jer će ostati sam, daleko od porodice i prijatelja.

Majra (6 godina), koja ima cističnu fibrozu, počinje da priča o svojim čestim i dugim boravcima u bolnici. Deca je opčinjeno slušaju. Ovo podstiče raspravu o bolnici i razlozima zbog kojih se ide tamo. Mnoga deca pričaju o svojim iskustvima, a i učitelj Šon dodaje svoja. Rasprava dalje vodi do serije razgovora tokom narednih dana, kada deca razgovaraju o tome zbog čega se ljudi razboljevaju, šta im pomaže da ozdrave i zašto neki ljudi umiru kada su bolesni.

Krajem iste nedelje, donošenjem resursa od kuće učitelj i deca prikupljaju potrebne stvari i odeću da bi napravili bolnicu. Tu su četiri veoma bolesna pacijenta: Rori, Tedi, Nora, personalni asistent, i učitelj Šon. Učitelj deli decu u četiri grupe i traži od njih da rade zajedno i neguju jednog od četiri pacijenta. U roku od par minuta četiri ekipe lekara i medicinskih sestara idu u vizitu Roriju, Tediju, Nori i učitelju. Tokom narednih nedelju dana grupe imaju priliku da leče svakog pacijenta, ali i nove pacijente, jer sva deca dobijaju priliku da budu doktori, sestre, posetioci i pacijenti. Ovakvo planiranje omogućava učitelju da provodi vreme sa svakom od četiri grupe, da ih podučava novim rečima u kontekstu i razvija njihovo razumevanje bolnice.

Učitelj Šon planira da upotrebi neka od zapažanja i razmišljanja do kojih su deca došla tokom diskusije i igre da bi unapredio učenje u drugim oblastima plana i programa tokom narednih nekoliko nedelja.

Razmišljanje: Kako mogu da pomognem deci da istraže nove situacije i iskustva putem diskusije i igre oponašanja?

Iskustvo u učenju br. 16: Rori ide u bolnicu**Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 2 i ishod učenja br. 5****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: mlađi uzrast osnovne škole
(Ovo je iskustvo sa časa konverzacije na irskom jeziku)**

Učitelj Šon razgovara sa svojim odeljenjem od 23 mlađe i starije dece pripremljenih razreda osnovne škole. Rori, lutka, je zabrinut jer mora da ide u bolnicu da operiše krajnike. Učitelj pita decu kako bi se ona osećala kada bi morala da idu u bolnicu. Dobija razne odgovore. On zatim pita decu kako mi mogli da pomognu Roriju da se oseća bolje povodom odlaska u bolnicu. Mnoga deca saosećaju sa Rorijevom brigom i strahom jer će ostati sam, daleko od porodice i prijatelja.

Majra (6 godina) koja ima cističnu fibrozu, počinje da priča o svojim čestim i dugim boravcima u bolnici. Deca je opčinjeno slušaju. Ovo podstiče raspravu o bolnici i zašto se ide tamo. Mnoga deca pričaju o svojim iskustvima, a učitelj Šon dodaje i svoje. Rasprava dalje vodi do serije razgovora tokom narednih dana, kada deca razgovaraju o tome zašto se ljudi razbole, šta im pomaže da ozdrave i zašto neki ljudi umiru kada su bolesni.

Kasnije iste nedelje, donošenjem resursa od kuće, učitelj i deca prikupljaju stvari i odeću kojie su im potrebne da naprave bolnicu. Tu je četiri veoma bolesna pacijenta: Rori, Tedi, Nora, personalni asistent, i učitelj Šon. Učitelj deli decu u četiri grupe i traži od njih da rade zajedno i neguju jednog od četiri pacijenta. U roku od par minuta, četiri ekipe lekara i medicinskih sestara ide u vizitu Roriju, Tediju, Nori i učitelju. Tokom narednih nedelju dana, grupe imaju priliku da leče svakog pacijenta, a i nove pacijente, jer sva deca dobijaju priliku da budu doktori, sestre, posetioci i pacijenti. Ovakvo planiranje omogućava učitelju da provodi vreme sa svakom od četiri grupe, da ih podučava novim rečima u kontekstu i razvija njihovo razumevanje bolnice.

Učitelj Šon planira da upotrebi neke od zapažanja i razmišljanja do kojih su deca došla tokom diskusije i igre da unapredi učenje u drugim oblastima plana i programa tokom narednih nekoliko nedelja.

Razmišljanje: Kako mogu da pomognem deci da istraže nove situacije i iskustva putem diskusije i igre oponašanja?

?

Imitiranje (Tabela br. 6)

Deca mnogo uče kroz posmatranje odraslih oko sebe. Ovo stavlja odraslog u ulogu uzora. Sve što on/ona uradi, bez obzira na to da li je planirano ili ne, deca će verovatno kopirati. Kada odrasli žele da pruže model nečega, oni obično daju jasno objašnjenje kako i šta se dešava. Ova kombinacija aktivnosti i objašnjenja je deci od velike pomoći. Imitiranje može biti posebno korisno kada pokušavamo da podstaknemo tiho ili stidljivo dete ili pomažemo detetu sa teškoćama u učenju. Putem imitacije, odrasla osoba može da podstakne dete da radi stvari na nivou koji je pogodan i privlačan za dete.

Davanje uzora često iziskuje da odrasli koriste širok raspon veština. To može da bude pokazivanje kako se igra neka igra, koristi neki predmet ili alat, izvodi neka veština ili sarađuje sa drugima, glumi, čita, priča, peva pesma. Odrasli mogu takođe da pruže model ponašanja koji se odnosi na zaštitu životne okoline, bezbednost, jezik i komunikaciju, vrednosti, stavove, kao i veštine razmišljanja i rasuđivanja.

Navodimo tri primera u kojima su se odrasli postavili kao uzor kako bi podstakli učenje i razvoj dece.

Iskustvo u učenju br. 17: Veliki bubanj

Tema: Komunikacija, cilj br. 1 i ishod učenja br. 6

Starosna grupa: bebe

Okruženje: kod kuće

Kelum (9 meseci) i njegov tata sede na podu i igraju se zajedno. Kelum se igrao sa nekim igračkama, ali tata oseća da mu postaje dosadno. Tata uzima praznu limenu kutiju za keks iz kuhinje i pruža je Kelumu. Kelum je podiže i, dok je pomera, primećuje zvuk unutar kutije. Traži izvor zvuka. Posle par minuta pogleda tatu i kreštanjem zatraži da vidi šta je unutra. Tata skida poklopac. Kelum tu pronalazi svoj komplet plastičnih ključeva. Oni zajedno stavljaju stvari u kutiju i vade ih iz nje. Tata priča o tome šta rade. Posle nekog vremena, tata odlazi u kuhinju i donosi drvenu varjaču. Stavlja poklopac na kutiju, počinje da lupa varjačom po kutiji i da peva: „Ja sam muzičar“. Kelum ciči od smeha. Tata daje varjaču Kelumu i on glasno udara po svom novom bubnju, oponašajući šta je tata radio. Tata ponovo peva, a Kelum udara bubanj. Tata opisuje Kelumu šta rade i podstiče Kelumove postupke. Kelum pokazuje zadovoljstvo svojim postignućem tako što se priključuje razgovoru smehom i gugutanjem. Tog dana kasnije Kelum pokazuje svoju novu veštinu ujka Džimiju.

Razmišljanje: Koje nove veštine mogu da razvijem kod dece putem imitacije?

Iskustvo u učenju br. 18: Kolači od jabuka, džema i blata**Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 3 i ishod učenja br. 4****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: čuvanje dece**

Margaret čuva dvoje dece u svojoj kući dok su njihovi roditelji na poslu. Danas ona i deca peku kolač. Počinju pranjem ruku i stavljaju kecelje. Džon (2 godine i 2 meseca), Orla (5 godina) i Margaret prave kolač od jabuka. Orla seče jabuke na komadiće, a Džon ih posipa šećerom. Kada je kolač u rerni, Džon i Orla koriste ostatak testa da naprave kolače od džema. Sjajno se zabavljaju dok razvlače testo isto kao što je to Margaret radila, stavljaju džem u sredinu, a zatim premazuju kolač. Džon uživa u tome da sipa brašno da se testo ne bi lepilo na sto. Kada završe, pomažu Margaret da spremi kuhinju. Orla čisti pod, a Džon koristi lopaticu i četku.

Kasnije Orla i Džon idu napolje da se igraju. Tamo prave kolač od blata, a Orla daje Džonu komad blata i kaže: *Razvuci testo Džone, jer nam treba kolač za večeru. Ukusan kolač. Evo, ti možeš da razvučeš ovaj deo. Odlično, baš si to dobro uradio, Džone.* Zatim ga zamoli da joj pomogne kada završe, isto kao što je Margaret učinila. On se odmah slaže. Kada je kolač od blata gotov, deca ga dele sa medom i Orlinom lutkom Babs, baš kao što su oni delili kolač sa Margaret.

Razmišljanje: Šta deca uče putem posmatranja i imitiranja svojih postupaka?**Iskustvo u učenju br. 19: Ne želim da dođeš na moj rođendan****Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 3 i ishod učenja br. 4****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: mlađi uzrast osnovne škole (oko 5 god. - prim. prev)**

U mlađe pripremno odeljenje osnovne škole idu deca iz raznovrsnih kulturnih okruženja, uključujući i romsku decu, decu iz Nigerije, Kine i Egipta. Na samom početku prvog polugodišta učiteljica gospođica O'Rajli primećuje da neka deca koriste rasistički i diskriminatorni rečnik kada pokazuju na drugu decu u odeljenju. Čini se da se ovo događa najčešće tokom igre u dvorištu.

Jednog dana ona čuje razgovor između dva deteta: *Ne želim da mi ti dođeš na rođendan jer si crna.* Učiteljica razgovara sa obe devojčice; prvo teši Zaru (doseljena iz Nigerije pre dve godine) i razgovara sa njom o tome kako se ona oseća. Zatim se usredsređuje na to da sazna zašto se druga devojčica, Ana, ponaša na takav način. Gospođica O'Rajli je svesna da postoji više mogućih razloga za njeno ponašanje. Da li su se devojčice sporečkale oko nečega? Da li je Ana čula nekoga da govori to što je upravo rekla? Da li je Ana htela da povredi Zaru, pa je upotrebila njenu boju kože da to učini? Gospođica O'Rajli razgovara sa Anom o tome zbog čega je upotrebila uvredljive komentare dok se igrala sa Zarom. Ona objašnjava da je time povredila Zaru i da to nije u redu. Pokušava da pomogne Ani da razmisli kako bi se ona osećala kada bi se to njoj dogodilo.

Gospođica O'Rajli traži pomoć u razrešavanju ove situacije. Pronalazi literaturu o maloj deci, predrasudama i diskriminaciji. Proverava politiku škole u vezi sa inkluzijom i koristi dokument *Interkulturno obrazovanje u osnovnoj školi: smernice za škole (NCCA, 2005)*. Posećuje i veb stranicu www.action.ncca.ie kako bi pronašla primere iz prakse i načine na koje su drugi učitelji rešili takav konflikt. Takođe razgovara i sa direktorom.

Gospođica O'Rajli zna da je važno da se ovo pitanje reši odmah kako bi se pružila podrška ne samo Zari i Ani, već i svoj ostaloj deci. Ona počinje razgovorom o osećanjima. Koristi jednu priču kako bi dublje objasnila značenje izraza „biti izostavljen” i “ružna imena”. Tako ona i deca razmatraju postupke počinitelja, povređenog i posmatrača u negativnoj situaciji. Razgledaju slike i razgovaraju o ljudima na posterima u učionici. Takođe pribavila je lutke iz različitih kultura (muškog i ženskog pola, sa realističnim crtama lica) za igraonicu, kao i bojice sa većim brojem boja za boju kože. Ako se dogodi sličan incident, razgovaraće sa roditeljima dece koja su u njega uključena. Za sada će pažljivo posmatrati odnos između Zare i Ane, a radiće i sa celim odeljenjem kako bi iskustvo u školi bilo pozitivno za sve.

Razmišljanje: Da li nenamerno činim prihvatljivim da se deca međusobno povređuju rečima i delima?

Imenovanje i podsticanje dečjih postupaka i ponašanja (Tabela 3)

Odrasli svakodnevno imenuju, ohrabruju i hvale dečji napor i postupke. Time oni opisuju šta deca rade, šta su uradila ili šta nameravaju da urade, a takođe i prepoznaju kako se deca osećaju. Odrasli daju pozitivne, opisne povratne informacije koje mogu biti verbalne ili neverbalne. Oni takođe daju i predloge šta se sledeće može uraditi kako bi se učenje unapredilo.

Potvrda odraslih pomaže da se deca motivišu i omogućava im da istraju u napornim aktivnostima i zadacima. Malo ohrabrenja može da predstavlja razliku između prijatnog i zadovoljavajućeg iskustva u učenju, kao i razočarenja ili frustracije. Međutim, ako su deca potpuno usredsređena na neku aktivnost, bolje je ne komentarisati ništa sve dok je ne završe. Potom odrasli skreću pažnju na ono što su deca uradila, fokusirajući se na pozitivne aspekte njihovog ponašanja ili napora ili na osobine nečeg što su deca napravila. Time odrasli hvale napor deteta, napredak i postignuće. Ovo deci pomaže da „uvide” sopstveni uspeh, da se osećaju ponosnim i da taj uspeh nadograđuju.

Navodimo tri primera odraslih koji imenuju i potvrđuju dečje postupke i ponašanje.

Iskustvo u učenju br. 20: Uspeo sam, ustao sam!

Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 4 i ishod učenja br. 4

Starosna grupa: bebe

Okruženje: kod kuće i u celodnevnom ili poludnevnom boravku (jaslice)

Beba Danijel (10 meseci) uči da se podigne sam u stojeći položaj. Njegova negovateljica Monika ga pažljivo posmatra. Danijel je već nekoliko puta pokušao da se podigne držeći se za igračku sa točkicama, ali, čim je uhvati, igračka se pomeri i Danijel sklizne nazad na pod. Postaje nestrpljiv. Monika opisuje šta on radi. *Pokušavaš sam da ustaneš, zar ne?* Ohrabruje ga da istraje, smešeći mu se i govoreći da mu dobro ide. *Mislim da možemo da zaustavimo te točkice*, predlaže ona dok Danijel ponovo pada. Ohrabruje ga da ponovo pokuša, pokazujući mu da su točkici sada blokirani. Danijel ponovo hvata igračku i polako se uzdiže. On ciči od radosti čim se potpuno uspravi. Monika ovo nagrađuje tapšanjem, opisuje mu šta je uradio i zove koleginicu da vidi. Njena blizina i interesovanje su istovremeno i fizička i emotivna podrška. Kasnije ga fotografiše kako stoji, pa mu i tu sliku pokazuje i ponovo opisuje njegov veliki uspeh. Sliku pokazuje i njegovom tati kada dođe po Danijela, zatim je stavlja na izložbu u hodniku sa datumom i kratkim opisom ovog poduhvata. Danijelova mama se zaustavlja da pogleda sliku sledećeg jutra kada ga dovodi u jaslice i razgovara sa njim o tome. Razmenjuju osmehe.

Razmišljanje: Kako da ohrabrim decu da istraju u teškim zadacima?

Iskustvo u učenju br. 21: Rover je umro**Tema: Dobrobit, cilj br. 1 i ishod učenja br. 2****Starosna grupa: starije jaslice****Okruženje: jaslice, predškolsko**

Patrik (skoro 3 godine) je tužan jer je njegov pas Rover umro tokom vikenda. Patrikova mama je obavestila osoblje u jaslicama i oni ga pažljivo prate. Patrik okleva da se priključi aktivnostima, pa Rita, njegova negovateljica, seda pored njega. Ona shvata njegova osećanja: Danas si tužan, Patriče. Patrik počinje da plače, a Rita ga pita da li bi želeo da ode u čitaonicu i čita priču dok ga ona mazi. On klima glavom. Zajedno sednu na fotelju i, kada je Patrik spreman, čitaju njegovu omiljenu priču. Patrikov drugar Liam ih primeti i dolazi da pozove Patrika da mu se pridruži u igri kockama. Polako, Patrik ustaje i priključuje se Liamu.

Tokom narednih dana, kada je Patrik spreman, Rita počinje da priča o tome šta se dogodilo. Patrik donosi Roverovu sliku i priča o njemu kad god poželi. Ovi razgovori Patriku omogućuju da iskaže kako se oseća. Rita ga sluša i daje mu nove opisne reči. Priča mu o osećanju tuge, uznemirenosti i ljutnje i kako, kada smo nesrećni, ponekad plačemo spolja, ali ponekad se osećamo kao da plačemo iznutra. Rita pita Patrika da li bi želeo da napravi figuricu Rovera od plastelina. Ona fotografiše Patrikovu figuricu i obećava da će mu dati sliku. Rita ga ohrabruje da drugoj deci priča o svojoj figurici i da podeli svoju tužnu priču sa njima. Pomaže mu da upotrebi neke od novih opisnih reči.

Vaspitačice i deca se vraćaju na temu osećanja više puta tokom narednih dana. Čitaju knjige o različitim osećanjima. Neka deca govore o tome kako su uzbuđena zbog odlaska na odmor, neka se plaše odlaska kod zubara, neka srećna zbor svog rođendana, a neka su tužna kada izgube svog omiljenog među. Tema osećanja se takođe pojavljuje i u igrama, kroz zajedničku upotrebu stvari, ili tokom konflikata. Osoblje ohrabruje i podržava decu, pomaže im da izgrade rečnik kojim bi opisali kako se osećaju i zašto.

Razmišljanje: Mogu li da učinim više da pomognem deci da prepoznaju i izraze svoja osećanja?

Iskustvo u učenju br. 22: Srećan vam Dan Svetog Patrika!**Tema: Komunikacija, cilj br. 3 i ishod učenja br. 5****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: mlađi uzrast osnovne škole (oko 5 god. - prim. prev)**

Grupa od 25 dece starijeg pripremnog razreda osnovne škole pravi čestitke za Dan Svetog Patrika. Oni na njima rade već nekoliko dana – seku, lepe, crtaju. Danas pišu poruke svojim porodicama. Deca imaju dosta prilika da pišu svakodnevno – na primer, spiskove za kupovinu i telefonske poruke tokom igranja, etikete i oznake za likovno, kao i kredom po malim tablama za poruke i novosti, a pišu i priče u sveskama, pisma u igri na kompjuteru i na interaktivnoj belojoj tabli. Osim toga, učiteljica koristi i kratke časove da pokaže kako se pravilno pišu slova.

Džon (5 godina) ne voli da pravi greške kada piše. On pita gospođu Fogarti da li bi mu napisala reči kao što to radi kada svi pišu priče. U nastojanju da izgradi njegovo samopouzdanje, gospođa Fogarti ga ohrabruje da pokuša sam. *Ne, zabrljaću,* kaže on. Gospođa Fogarti uzima rad iz Džonovog portfolija, kada je pisao poruku vilovnjacima iz priče „Vilovnjaci i obučar“. Ona klekne pored njega i kaže: *Da li se sećaš kada si pisao poruku vilovnjacima?*

*Bila je to sjajna poruka. Vidi, hajde da je pročitamo zajedno. Džon se smeši dok gleda u svoju poruku. Ona ga takođe podseća na spiskove za kupovinu koje su pravili ranije te nedelje, kao i na knjige i postere sa rečima na zidovima. Gospođa Fogarti predlaže: *Ja ću biti pored tebe i pomagati ako bude bilo potrebno.* Džon klima glavom. Učiteljica ga pita šta bi želeo da napiše na čestitki. On odgovara: *Srećan Dan Svetog Patrika, mama i tata. S ljubavlju, Džon.* Iznenada, Džon skoči sa stolice i odlazi do zida gde se nalazi poster sa natpisom „Srećan Dan Svetog Patrika. *Umem to da napišem,* uzvikuje sa oduševljenjem. Džon pažljivo prepisuje tekst. Pita učiteljicu kako da napiše reči „mama“ i „tata“. Gospođa Fogarti se pita da li i druga deca koriste ove reči, pa diskusija sa ostatkom grupe vodi do predloga. Džon zastajkuje kod reči „mama“, a učiteljica koristi pozitivan govor tela da bi ga podržala. Objašnjava mu da ta reč u engleskom ima dvostruko slovo m: „mammy“. Kod svake završene reči ona hvali njegov napor i ohrabruje ga. *Mislim da će mama i tata biti prijatno iznenađeni kada otvore tvoju čestitku i pročitaju poruku koju si sam napisao.* Džon je zadovoljan sobom. U dva sata popodne trči u susret mami sa čestitkom u ruci.*

Razmišljanje: Da li pomažem deci da sagledaju sopstveni napredak i da se na njega nadovezuju?

Usklađivanje učenja i preciziranje ciljeva učenja (Tabela 3)

Usklađivanje učenja i preciziranje ciljeva učenja podrazumeva da odrasli podržavaju rastući osećaj nezavisnosti i odgovornosti u svakom detetu. Odrasli deci pružaju priliku i resurse da sami rade stvari. Oni uzimaju u obzir sposobnosti dece, poreklo, interesovanja i iskustvo, pa se nadovezuju na njih koristeći ih kao odskočnu dasku za unapređenje daljeg učenja. Rad sa decom na odlučivanju šta, kada i kako će se učiti im omogućava da prodube svoja interesovanja, da razviju veštine i motivaciju da aktivno učestvuju u sopstvenom učenju i razvoju i da postanu nezavisnija i samopouzdanija.

Odrasli koriste stručno znanje kako bi usmeravali učenje i razvoj dece. Oni određuju koje vrste iskustava i aktivnosti će biti deci dostupne, a zatim obezbeđuju vreme i resurse za njih. Odrasli ohrabruju decu da biraju u razumnim granicama i da uzmu aktivno učešće u odlučivanju o svom učenju, zasnovano na njihovom uzrastu i stadijumu razvoja. Odrasli sa decom uspostavljaju fer odnose pune poštovanja, objašnjavaju im ciljeve učenja i ohrabruju ih da formiraju stavove o onome što su postigli (šta je to što umeju sada, a ranije nisu umeli da rade). Odrasli ovo čine putem razmatranja, razmišljanja i razgovora o onome što se radilo.

Slede primeri odraslih koji usklađuju učenje i deci objašnjavaju ciljeve učenja.

Iskustvo u učenju br. 23: Nošenje kratkih pantalona zimi!**Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 1 i ishod učenja br. 6****Starosna grupa: bebe****Okruženje: kod kuće**

Mama je kod kuće sa bebom Ifom (16 meseci). Zima je. Sprema se da obuče Ifu kako bi peške otišle do škole sa starijom kćerkom Lorejn. Ifa vodi mamu do mesta gde je primetila par kratkih letnjih pantalonica dan ranije i pokazuje da želi da joj ih mama obuče. Mama pokušava da joj objasni da kratke pantalone nisu za hladan zimski dan. Ona pravi zvuk *brrrrr* i trlja noge da ih ugrije. Pokazuje topliju odeću, smeši se, klima glavom i objašnjava da će ta odeća biti danas bolja za Ifu. Onda mama Ifi daje da bira da li želi tamnoplavi džemper i farmerke ili ljubičastu trenerku. Mama posmatra Ifinu reakciju i čim ona pokaže interesovanje za trenerku, mama odgovara: *Znači, želiš da nosiš trenerku danas, Ifa. O, kako će ti biti toplo u njoj. Volela bih da i ja imam takvu.* Ifa se tada smeje i klima glavom. Kada izađu napolje, mama ponavlja *brrrrrrr* i opisuje kako je hladno. Ifin osmeh kaže mami da je razumela.

Razmišljanje: U kojim prilikama mogu deci da dam izbor u razumnim granicama?

Iskustvo u učenju br. 24: Mogu sam!**Tema: Dobrobit, cilj br. 4 i ishod učenja br. 2****Starosna grupa: starije jaslice****Okruženje: poludnevni boravak (sa učenjem irskog jezika)**

Kristi (skoro 3 godine) ima blagu cerebralnu paralizu. Njegovi roditelji govore engleski kod kuće, ali žele da Kristi ima priliku i da nauči irski, pa su ga upisali u lokalni poludnevni boravak na irskom jeziku. U boravku osoblje na dnevnoj bazi prikuplja informacije o svakom detetu i to koristi da planira rad i podržava decu pojedinačno. Vaspitačica Niaf je irski maternji jezik. Ona koristi izraze lica, gestove i ostale neverbalne signale da Kristiju pomogne da razume irski jezik dok ga koristi u komunikaciji. Niaf razume Kristija dobro. Ona zna šta on ume da uradi, a šta mu je teško, kao i njegov nivo razumevanja reči i fraza na irskom. Niaf se usredsređuje da mu pomogne da razvije više veština, među kojima su i jezičke veštine. Kako Kristijevo učenje napreduje, Niaf mu pruža podršku i nudi mu da bira šta će da radi. Pre nego što bilo šta uradi, ona ga uvek prvo konsultuje jer je on svakim danom sve samostalniji. Jednog dana ga je pitala da li mu je potrebna pomoć da skupi kocke posto mu je ponekad teško da uhvati stvari. Kristi uzvikuje: Ne, ja radim. Niaf pozdravlja njegovu želju da radi nezavisno i ponavlja njegove reči koristeći tačan fond reči i gramatiku: Ne, ja ću sam to da uradim. Ona Kristiju daje dovoljno vremena i ohrabruje ga, s obzirom na to da mu predstavlja veliki napor da sve kocke stavi u kofu. Niaf fotografiše Kristija pored kocki, štampa fotografiju i izlaže je na zidu sa natpisom: Kristi pomaže da pospremimo. U petak Kristi pokazuje sliku deda koji je došao po njega.

Razmišljanje: Da li dajem deci dovoljno vremena i prostora da sami postavljaju svoje ciljeve učenja?

Iskustvo u učenju br. 24: Mogu sam!**Tema: Dobrobit, cilj br. 4 i ishod učenja br. 2****Starosna grupa: starije jaslice****Okruženje: poludnevni boravak (sa učenjem irskog jezika)**

Kristi (skoro 3 godine) ima blagu cerebralnu paralizu. Njegovi roditelji govore engleski kod kuće, ali žele da Kristi ima priliku i da nauči irski, pa su ga upisali u lokalni poludnevni boravak na irskom jeziku. U boravku, osoblje na dnevnoj bazi prikuplja informacije o svakom detetu i to koristi da planira rad i podržava decu pojedinačno. Vaspitačica Niaf je irski maternji jezik. Ona koristi izraze lica, gestove i ostale neverbalne signale da Kristiju pomogne da razume irski jezik dok ga koristi za komunikaciju. Niaf razume Kristija dobro. Ona zna šta on ume da uradi, a šta mu je teško, kao i njegov nivo razumevanja reči i fraza na irskom. Niaf se usredsređuje da mu pomogne da razvije više veština, među kojima su i jezičke veštine. Kako Kristijevo učenje napreduje, Niaf ga podržava i nudi mu da bira šta će da radi. Ona ga uvek prvo pita pre nego što nešto uradi jer svakim danom on postaje samostalniji. Jednog dana ga pita da li mu je potrebna pomoć da skupi kocke jer mu je ponekad teško da uhvati stvari. Kristi uzvikuje, *Ne, ja radim*. Niaf pozdravlja njegovu želju da radi nezavisno i ponavlja njegove reči koristeći tačan fond reči i gramatiku: *Ne, ja ću sam to da uradim*. Ona Kristiju daje dovoljno vremena i ohrabruje ga, obzirom da mu predstavlja veliki napor da sve kocke stavi u kofu. Niaf fotografiše Kristija pored kocki, štampa fotografiju i izlaže je na zidu sa natpisom: *Kristi pomaže da pospremimo*. U petak, Kristi pokazuje sliku deda koji je došao po njega.

Razmišljanje: Da li dajem deci dovoljno vremena i prostora da sami postavljaju svoje ciljeve učenja?

?

Iskustvo u učenju br. 25: Možemo sami da odlučimo**Tema: Dobrobit, cilj br. 4 i ishod učenja br. 1****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: celodnevni i poludnevni boravak (posle škole)**

Deca iz nižeg pripremnog razreda osnovne škole idu u klub posle nastave. Učitelj u klubu, Rej, pomaže im da planiraju svoje aktivnosti. On se trudi da promoviše atmosferu demokratije i nezavisnosti. Struktura je obično fleksibilna i uključuje vreme provedeno napolju i jednu ili dve aktivnosti unutra (o jednoj odlučuje Rej, a o drugoj se dogovaraju deca), slobodno vreme za igru, a zatim grupnu aktivnost pre odlaska kući. Drži se sastanak sa osmoro dece na kom oni pregovaraju o tome šta će raditi tokom poslednja dva sata u školi pre nego što roditelji dođu po njih. Direktni pristup dvorištu nije dostupan, pa deca izlaze napolje kao grupa kada Rej organizuje aktivnosti ili kada se dogovore da zajedno rade na nekom projektu. Tokom vremena za slobodnu igru deca mogu da koriste širok izbor resursa i materijala: kompjutere, kutak za preoblačenje, crtanje i rukotvorine, igre u pesku i vodi, igre sa kockama, kao i tihi kutak sa knjigama i slagalicama.

Rej ima magnetnu tablu na koju svako dete može da zalepi svoju fotografiju i/ili napiše svoje ime. Deca stavljaju slike aktivnosti koje nameravaju da rade uz svoje ime i/ili fotografiju. Rej pažljivo prati kako bi osigurao da se sva deca bave raznovrsnim aktivnostima. Pre odlaska kući, deca se opet skupljaju u grupu da čuju priču, da pevaju pesmice ili da pričaju o onome šta su radili.

Razmišljanje: Kako da uključim decu u većoj meri u odlučivanje o tome šta će raditi?

?

Strukturisanje okruženja za učenje (Tabela 5)

Strukturisanje okruženja, kako napolju, tako i unutra, važno je da bi se osiguralo da okruženje podržava učenje i razvoj dece u okviru sve četiri teme ove knjige. Putem planiranja, organizovanja, prikupljanja resursa i procene, odrasli stalno donose odluke o opremi, materijalima i ljudima u okruženju. Ove odluke se odnose na:

- lokaciju – raspored ljudi i stvari
- granice – kako su odeljci odvojeni i podeljeni u male kutke koji odgovaraju deci
- raznovrsnost – izbor dostupnih materijala i aktivnosti
- skladištenje – gde se stvari čuvaju i izlažu
- vreme – količina vremena na raspolaganju za realizaciju aktivnosti,
- raspoloženje i atmosfera – smirujuća, otvorena, domaća, užurbana

Veoma je važno razmotriti kako su materijali grupisani i izloženi, koja oprema je nadohvat ruke deci, a koja samo odraslima. Kada se uspostavi struktura okruženja, odrasli razmišljaju o tome kada i gde da smeste nove materijale, kako da rotiraju stare materijale sa ciljem da ohrabre korišćenje novih, različite aktivnosti i interakcije. Položaj odraslih u okruženju je takođe od ključnog značaja za uspostavljanje strukture. Deca treba da znaju da su im odrasli i fizički i emotivno dostupni. Kada su odrasli tako pozicionirani da se mogu igrati i komunicirati sa decom, oni time osiguravaju podršku učenju i razvoju.

Iako je sveobuhvatni plan za okruženje važan, promene dečjih interesovanja i ideja na dnevnoj bazi obogaćuju i proširuju učenje. Kad god je to moguće, deca treba da budu uključena u strukturisanje okruženja.

Slede tri primera odraslih koji uspostavljaju strukturu okruženja za učenje.

Iskustvo u učenju br. 26: Naše mesto**Tema: Dobrobit, cilj br. 1 i ishod učenja br. 1**

Starosna grupa: bebe

Okruženje: celodnevni i poludnevni boravak (jaslice)

Dajana je upravnica sobe za bebe u jaslicama. Ona i njena asistentkinja Monik posvećuju posebnu pažnju strukturisanju okruženja za šest beba o kojima brinu. Razgovaraju sa roditeljima, posmatraju bebe i pričaju sa njima, pa planiraju u skladu sa svim tim. Dajana i Monik redovno proveravaju da li su sve bebe bezbedne i zadovoljne. Obezbeđuju igračke, materijal iz prirode, kao i kućne predmete različitih tekstura, boja, oblika i veličina kako bi stimulisale dečja čula. Izlažu fotografije beba i njihovih porodica na zidovima sa imenima beba i rečima kao što su *mama* i *tata* pored njih. Neke bebe imaju i fotografije kućnih ljubimaca. Manje pokretne bebe se obično smeštaju pored prozora kako bi mogle da posmatraju šta se događa napolju. Tu su klupa, igračke sa točkicama, prostirke i razne druge igračke i oprema za igru. Bezbednost igračaka i opreme se redovno proverava, a nove se dodaju kako bi se proširila interesovanja svih beba. Dajana i Monik sede blizu beba sve vreme i koriste sistem u kome o svakoj bebi brine ista osoba u najvećoj mogućoj meri.

Razmišljanje: Da li činim šta je potrebno da se deca osećaju dobrodošlo i motivisano da istražuju i otkrivaju?

Iskustvo u učenju br. 27: kutije**Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 3 i ishod učenja br. 1****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: kod kuće**

Džena sama odgaja svoje dvoje dece, Roberta (2 godine) i Rebeku (5 godina). Oni žive u siromašnijem delu centra grada. Povremeno je Dženi teško da se sama nosi sa decom, posebno jer stan nema pristup bašti, a do najbližeg parka se stiže autobusom. Pet, socijalna radnica ove porodice, pomaže Dženi da se priključi svojoj deci u igri. Pet je sa njima išla u lokalnu prodavnicu sa električnom robom da nabave veću količinu praznih kutija. Džena i deca se igraju zajedno i od kutija prave garaže i stambene zgrade. Pet donosi boje, šljokice i lepak, pa cela porodica zajedno radi u kuhinji, a svi odlučuju o zaduženjima. U školi Rebeka crta crteže koje donosi kući da dekoriše stanove. Džena pomaže Robertu da napravi pristupnu rampu u garaži za svoj auto. Kasnije te nedelje, Džena, Robert i Rebeka idu u šetnju i poredе svoje garaže i stanove sa onima u susedstvu. Uživaju u šetnji i davanju predloga o tome šta sve mogu da dodaju svojim kartonskim stanovima.

Razmišljanje: Koje resurse i materijale mogu da nabavim u svojoj zajednici kako bih poboljšao okruženje za učenje svoje dece?

Iskustvo u učenju br. 28: Sjajan dizajn moje učionice**Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 2 i ishod učenja br. 1****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: pripremno odeljenje osnovne škole**

Gospođica O'Brajen se sprema za novo pripremno odeljenje. Ona deli učionicu na pet oblasti interesovanja: kutak za igru sa prljanjem (pesak, voda, plastelin, boje), kutak za igre oponašanja, tihi kutak (biblioteka), kutak za graditelje i deo za sedenje sa stolovima i stolicama. Ona koristi slike kako bi označila svaki kutak za decu. Ove godine će imati četvoro dece iz Poljske. Njima će engleski i irski biti drugi i treći jezik. Kako bi podstakla opismenjavanje, gospođica O'Brajen koristi reči na engleskom, irskom i poljskom jeziku koje piše na etiketama. Stavlja slike i višejezične znakove iznad polica i prostora za skladištenje tako da raspoređivanje svima bude lakše. Ona takođe pravi transparent dobrodošlice na svim jezicima dece i pozajmljuje i izlaže neke od njihovih radova i porodičnih fotografija roditelja u predškolskom.

Gospođica O'Brajen koristi i boje za označavanje kako bi pomogla deci da prepoznaju u kojoj su grupi. Ona stolove postavlja u pet grupa, a svaka je označena jednom bojom. Planira da koristi oznake u bojama da bi rotirala i menjala razne aktivnosti među grupama svakoga dana, nedeljno i polugodišnje. Razmatraće i redovno varirati aktivnosti i resurse. Gospođica O'Brajen se takođe nada da će se neke aktivnosti, kao što su fizičko, likovno i igre oponašanja tokom godine odvijati napolju – barem jednom mesečno zimi, a jednom nedeljno tokom ostalog dela godine.

Seli, personalni asistent za decu sa fizičkim i mentalnim invaliditetom, biće u učionici kako bi pomagala Fergalu koji ima autizam. Fergal za komunikaciju koristi Sistem komunikacije putem razmene slika (PESC). Gospođica O'Brajen stavlja jedan broj slika unaokolo po učionici kako bi Fergal razumeo šta se događa i šta će se sledeće dogoditi.

Planiranje i strukturisanje okruženja je veoma važan deo rada gospođice O'Brajen. Ona zna da će morati da menja mnogo toga kada deca stignu, i to gotovo svakodnevno, kako ih bude bolje upoznivala i zajedno sa njima donosila odluke o njihovom okruženju za učenje unutar i izvan učionice.

Razmišljanje: Kako mogu da dizajniram i organizujem učionicu sa ciljem da deca vole da borave u njoj i da im takva učionica pomogne da budu što samostalnija?

Zajedničko razmišljanje kako bi se ustanovilo značenje i razumevanje (Tabela 4)

Deca shvataju smisao onoga što vide i čuju putem interakcije sa ljudima kod kuće, u okruženju van kuće, kao i u svojoj lokalnoj zajednici. Deca istražuju i otkrivaju, isprobavaju i pretpostavljaju, prave izbore, donose odluke i preuzimaju rizike. Oni prikupljaju, organizuju i tumače informacije, isprobavaju sopstvene ideje i simbolično ih predstavljaju. Razmišljaju o onome što su uradili, čuli i naučili, tumače ta iskustva i dolaze do sopstvenog značenja i razumevanja iz njih.

Odrasli ohrabruju decu da razgovaraju i razmišljaju o idejama, kako o sopstvenim, tako i tuđim, i razumeju ih. Oni nadograđuju dečje sklonosti, znanje, razumevanje, stavove i vrednosti dok se deca kreću u različitim okruženjima. Odrasli slede dete i zajedno istražuju kako stvari funkcionišu, kako se nešto radi, od čega su stvari načinjene. Zajedno traže različite načine razmišljanja o stvarima, različite uglove posmatranja, sve vreme pokušavajući da to povežu sa onim što deca već znaju i razumeju. Oni istražuju kako bi saznali novo iz različitih izvora – od novih ljudi, iz knjiga, biblioteke ili sa interneta. Odrasli rade zajedno sa decom i ohrabruju ih da rešavaju probleme, da nauče kako da nađu odgovore na svoja pitanja, reše konflikte, zadatke i dileme. Odrasli pokazuju, podstiču, postavljaju modele ponašanja, opisuju, objašnjavaju, rezimiraju, predlažu i ispituju onda kada se to od njih traži ili kada je to potrebno.

U nastavku dajemo tri primera odraslih koji zajedno sa decom razmišljaju kako bi utvrdili smisao i razumeli ga. ciljem da uspostave značenje i razumevanje.

Iskustvo u učenju br. 29: Igramo se želeom!

Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 4 i ishod učenja br. 6

Starosna grupa: bebe

Okruženje: celodnevni i poludnevni boravak (jaslice)

Dara (14 meseci) i Ian (16 meseci) se igraju napolju. Suzan, njihova negovateljica, pravi crveni žele, koji, kada se zgusne, daje Dari i Ianu da ga istraže. Dečaci sede na prostirci pored lista papira pričvršćenog za travu. Suzan uzima malo želea i ponudi ga dečacima. Ian jedva čeka da stavi ruke u žele i ciči da saopšti Suzan da ga želi. Čini se da Dara nije zainteresovan. Ian trlja žele po papiru i oduševljen je kada vidi da se pojavljuju crveni tragovi. I Suzan pravi crvene mrlje. *Zabavljaš se sa želeom, zar ne, Iane?*, komentariše ona. *A ti, Dara, da li bi ti hteo malo da probaš?* Dara posmatra Suzan i Iana i nepoverljivo pruža ruku prema želeu. Suzan ga ohrabruje da ga istraži i da napravi mrlje na papiru. Dara posmatra Suzan kako pravi duge crvene linije na papiru, a ona pažljivo posmatra njegove reakcije. Ona kleči pored njega i pomaže mu da napravi jednu mrlju. Opisuje žele i ono što Dara i Ian rade. Dara stavlja malo želea u usta, dopadne mu se ukus i uzima još malo. Ian ga sledi. Nakon nekoliko minuta, Dara uzima komadiće želea iz činije i nudi Ianu. Dečaci stavljaju žele na papir, pa ga stavljaju nazad u činiju. Obojica su usredsređeni na to što rade. Suzan tiho sedi pored njih jer ne želi da prekida njihovu koncentraciju i razmišljanje. Govor tela Iana i Dare, kao i mrlje crvenog želea na njihovim licima, pokazuju koliko im se ovo iskustvo dopada.

Razmišljanje: Koja nova iskustva mogu da pružim deci kako bih izazvao njihovu znatiželju i ohrabrio ih da probaju nešto novo?

Iskustvo u učenju br. 30: Traktori u nevolji!**Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 2 i ishod učenja br. 3****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: predškolsko**

Blizanci Kler i Robert (skoro 3 godine), Lorin (3 godine) i Ošin (4 godine) se napolju igraju traktorima, prikolicama i bagerima. Zauzeti su postavljanjem temelja za novu kuću koju grade. Napunili su dve prikolice vlažnom zemljom i kamenjem. Sledeće što treba da urade je da to prenesu do mesta gde će ga istovariti, zbog čega moraju da pređu travnjak. Ošin i Kler sedaju u traktore, ali brzo shvataju da, koliko god snažno gurali pedale, točkovi traktora neće da se pomere. Tlo je veoma neravno, a tovar težak! Robert i Lorin predlažu da probaju, jer su jači. Vozači se menjaju, ali problem ostaje.

Oni zatim prazne deo tovara sa jedne prikolice. To malo pomaže, ali je i dalje potrebno mnogo napora da se pokrenu traktorski točkovi. Kler zove vaspitačicu Rozalin da dođe i pogleda. Rozalin klekne da vidi šta se događa. Kler seda u traktor i pritiska pedale svom snagom. *Vidiš, traktor se zaglavio*, objašnjava Kler. Rozalin se čudi: *O, Bože! Zašto li se točkovi ne okreću?* Džejmi (4 godine) stoji u blizini i sluša razgovor, zatim im se pridružuje da pogleda točkove traktora. *Deda koristi dugačke stvari od drveta kada mu se traktor zaglavi u blatu*, objašnjava on. *Možemo li to da probamo, Rozalin?* Uz njenu pomoć pronalazi veliku kartonsku kutiju koju seku u dugačku traku. Kada shvate da nije dovoljno duga da pokrije ceo travnjak, oni je seku na dva dela da bi napravili dugaču stazu. Svo petoro dece radi zajedno kako bi pomerili traktor na karton. Kler uskače u traktor i ponovo pritiska pedale. Polako, na opšte oduševljenje svih, traktor počinje da se kreće. Uskoro konvoj traktora ide novim kartonskim putem, a zemlja i kamenje se dovoze do gradilišta. Dok se deca igraju zajedno, Rozalin sa njima istražuje zašto je karton pomogao da se traktori pokrenu. Sledi dug razgovor o trenju!

Razmišljanje: Da li koristim dečja otkrića kako bi im pomogao da prošire svoje razmišljanje i veštine rešavanja problema?

Iskustvo u učenju br. 31: Šta je to crno?**Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 2 i ishod učenja br. 5****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: pripremno odeljenje osnovne škole**

Gospođica O'Mira ima 23 učenika mlađeg i starijeg pripremnog odeljenja. Tokom perioda toplog vremena, deca primećuju mek crni katran na putu ispred školske kapije. Neki ugaze u njega i otkrivaju da je veoma lepljiv! Ovo izaziva diskusiju na času o tome šta je „to crno“ i kako je dospelo tu. Ovo pomaže da deca razumeju uticaj toplote na materijale, a učiteljica planira da napravi istraživanje sledećeg dana.

Tokom strukturisane igre gospođica O'Mira radi sa po šest učenika odjednom, dok su druga deca u ostalim delovima učionice gde se igraju, sviraju, crtaju ili grade nešto. Grupa ima šest posuda sa čokoladom, sladoledom i puterom. Deca rade u paru, a svaki par je zadužen za po jedan od tri materijala. Gospođica O'Mira pokazuje deci rashladnu kutiju punu leda, a i plakar koji je topao jer cevi grejanja prolaze iza njega. Ona kaže deci da razmisle šta bi se desilo sa čokoladom, sladoledom i puterom ako bi ih stavila u hladnjak ili u plakar, a potom zapisuje dečja predviđanja na veliki list papira. Deca zatim testiraju svoje teorije. Oni stavljaju posude sa tri materijala u hladnjak, a preostala tri u plakar. Ostavljaju ih tamo preko noći.

Sledećeg dana gospođica O'Mira i deca se prisećaju svojih predviđanja. Uzbudena deca uzimaju posude iz hladnjaka i iz plakara. Zapanjeni su promenama. Oduševljeni su što se sladoled nije istopio u hladnjaku, ali Ešlin kaže: Za ovaj sladoled mi treba slamčica umesto kašike, pokazujući na sladoled iz plakara. Piter je veoma razočaran što čokolada ne može da se jede, jer ne uspeva da odlomi parče one koja je bila u hladnjaku, a ona iz plakara je sva gnjeckava, kao bebi hrana. Ana misli da bi se njenoj mami dopao puter iz plakara jer je fin i mek, pa bi se lepo mazao na hleb za moje sendviče. Deca su sigurna da se Aninoj mami ne bi dopao puter iz hladnjaka jer je veoma tvrd.

Deca i gospođica O'Mira koriste ono što su videli da objasne odakle potiče lepljivi crni katran. Tokom nekoliko narednih dana deca uživaju prateći katran ispred školske kapije, a kod kuće prave „istraživanje topljenja“ sa svojom braćom i sestrama.

Razmišljanje: Kako da dam priliku deci da predviđaju i istražuju svakodnevne pojave sa ciljem da shvate svet oko sebe?

Razmišljanje o svom radu

- 1. Koje metode treba koristiti da bi motivisali decu da uče i razvijaju se?**
- 2. Kako da uspostavim ravnotežu između razgovora i postavljanja pitanja u dijalogu sa decom? Koliko dugo traju razgovori? Da li podstičem decu da razmišljaju o tome što rade, vide i čuju?**
- 3. Kakav uzor ponašanja i jezika dajem deci kako bih podstakao učenje i razvoj?**
- 4. Kada i kako razgovaram sa decom o našim planiranim aktivnostima?**
- 5. Koji sistem da koristim da bih revidirao i isplanirao naše okruženje za učenje?**

Deca uče zajedno

Odnosi sa vršnjacima daju deci emocionalnu podršku, priliku da se igraju sa drugom decom, iskustva u predvođenju, praćenju, pregovaranju, rešavanju konflikata, pravljenju grešaka i rizikovanju. Oni takođe uče veštine i stiču iskustvo i vrednosti putem interakcija sa vršnjacima i decom različitog uzrasta. Igra takođe proširuje granice i podstiče učenje i razvoj.

Priroda međusobnih dečjih interakcija zavisi od njihovih društvenih veština, jer na taj način uče kako da razumeju i usklade svoje sopstveno „hoću“ sa željama drugih. Za uspostavljanje odnosa je potrebno vreme, a prijateljstva se sklapaju polako, putem svakodnevnih interakcija sa istim ljudima. Interakcije među decom su uspešne u okruženju u kom deca imaju vremena da se igraju svakog dana, u kom rade i komuniciraju sa istom grupom dece i u kom ih ohrabruju i podržavaju da nude i traže pomoć jedni od drugih.

Kako da podstaknem interakciju među decom?

Odrasli igraju ključnu ulogu u podsticanju interakcije među decom. Oni posmatraju prijateljstva koja deca sklapaju i podstiču ih na sledeće načine:

Organizacija okruženja

- obezbeđivanje prostora, materijala i vremena da se deca zajedno igraju;
- organizacija okruženja tako da imaju puno prilika za socijalne igre, posebno u kutku za igre oponašanja;
- planiranje aktivnosti za parove i male grupe.

Podsticanje pozitivnih interakcija

- prihvatanje činjenice da su ljudi različiti i pomaganje ljudima da razumeju da su takve razlike normalne i važne putem razgovora o boji kože, jeziku, sposobnostima, dečacima, devojčicama, religiji, strukturi porodice, kulture, vrednosti i tradicijama;
- predviđanje konflikata i podrške prilikom njihovog rešavanja, pomoć deci u situacijama u kojima se osećaju frustrirano i pružanje podrške kako bi se došlo do rešenja;
- davanje uzora društvenog ponašanja u interakciji između odraslih i dece, čime pomažu deci da razviju društvene veštine, kao što su naizmeničan rad, slušanje, deljenje sa drugima, traženje nečega, korišćenje izraza *izvinite*, *žao mi je*, *molim i hvala*;
- ohrabrivanje dece da pomažu jedni drugima tokom svojih aktivnosti, igre i obavljanja rutinskih radnji;
- podsticanje dece da dele veštine i znanja sa drugima (vršnjačko podučavanje);
- podsticanje i pohvala spontanijih zajedničkih napora dece;
- razgovor sa decom o vremenu koje provode zajedno;
- ohrabrivanje dece da se igraju igara koje zahtevaju saradnju.

U nastavku navodimo nekoliko primera odraslih koji podstiču interakciju među bebama i malom decom. Primeri su grupisani po uzrastima kako bi se što bolje prikazali različiti načini na koje odrasli mogu da podrže decu dok se igraju i uče zajedno u različitim uzrastima detinjstva.

Iskustvo u učenju br. 32: Igramo se vodom

Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 1 i ishod učenja br. 1

Starosna grupa: bebe

Okruženje: kod kuće

Mama stavlja bebu Ališu (8 meseci) na peškir pored njene rođake, bebe Lije (10 meseci), tako da obe mogu da stave ruke u lavor mlake vode. Mama sedne pored njih i počinje da stavlja svoje ruke u vodu i da ih vadi iz vode. Njeni pokreti naprave par balončića. Lia je pažljivo prati i kopira njene postupke, ali Ališa malo okleva da se pridruži. Mama opisuje šta radi dok uspostavlja kontakt očima sa Ališom. Ona objašnjava: *Gledaj, Ališa, mama i Lija stavljaju ruke u vodu i vade ruke iz vode. Gledaj, dodirujem Lijine ruke u toploj vodi. I ti možeš isto!* Mama nežno uzima Ališinu ruku i stavlja je u vodu. Posmatra Ališin govor tela koji je sada pozitivan i nastavlja da opisuje šta devojčice rade i kako se osećaju koristeći njihova imena. Čim primeti gubitak interesovanja za igru sa vodom, ona predlaže novu aktivnost za bebe.

Razmišljanje: Kako da pomognem deci da zajedno i samouvereno isprobaju nove aktivnosti?

Iskustvo u učenju br. 33: Igraj se sa mnom

Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 1 i ishod učenja br. 3

Starosna grupa: bebe

Okruženje: celodnevni i poludnevni boravak (jaslice)

Dadilja Rejčel sedi na podu dečje sobe sa Kiarom (12 meseci) i Džekom (14 meseci) i pomaže im da se zajedno igraju uklapanja oblika. Ona sa njima razigrano razgovara i svojim postupcima im pokazuje deljenje oblika: Gle, Rejčel stavi jedan oblik, Kiara stavi jedan oblik, a onda Džek stavi jedan. Dok deca imitiraju Rejčeline postupke, ona nastavlja da opisuje šta rade koristeći njihova imena. Ako deca pokušaju da kažu neko od imena, Rejčel podstiče njihove pokušaje, potvrđuje i pomaže im da izgovore ime pravilno.

Razmišljanje: Mogu li da učinim više kako bih svojim postupcima deci pokazao dobru interakciju?

Iskustvo u učenju br. 34: Spremamo ručak sa bakom

Tema: Dobrobit, cilj br. 3 i ishod učenja br. 2

Starosna grupa: bebe

Okruženje: kod kuće

Baka čuva svoje unuke bliznakinje Ebi i Avu (17 meseci) dva puta nedeljno. Devojčice redovno posmatraju baku u kuhinji dok pravi ručak. Baka ćaska sa njima o onome što ona radi. Danas je donela stare šerpe, tiganje, kašike, šargarepe i krompire iz bašte, tako da devojčice mogu da se igraju zajedno. Ona pokazuje devojčicama kako se pravi ručak i meša krompir i šargarepu u šerpi. Priča devojčicama o kuvanju ručka za mamu kada se vrati sa posla. Baka pazi da materijala ima dovoljno i povremeno komentariše šta devojčice rade. Posmatra kako se one udubljuju u aktivnost, mešaju povrće u šerpi i hrane mede. Kasnije devojčice pomažu baki da opere krompir u sudoperi.

Razmišljanje: Šta mogu da učinim da bih podstakao međusobnu interakciju dece tokom igre?

Iskustvo u učenju br. 35: Lepši otirač

Tema: Komunikacija, cilj br. 1 i ishod učenja br. 3

Starosna grupa: mlađa deca

Okruženje: čuvanje dece

Zoi (20 meseci) ne ume da zakopča patent zatvarač, pa Ema, njena dadilja, moli Konora (skoro 3 godine) da joj pomogne. Ona posmatra situaciju iz blizine prateći da li Konor ume da ga zakopča i zahvaljuje mu se na pomoći. Zatim pita Zoi i Konora da li bi voleli da se drže za ruke dok idu u baštu i podstiče ih da se napolju igraju zajedno sa štipaljkama koje joj dodaju dok ona kači veš na žicu. Kada ugleda otirač ispred ulaznih vrata, Konor počinje da kači štipaljke na njega, praveći ukrasnu borduru oko otirača. Zainteresovana, Zoi mu se pridružuje, pa zajedno isprazne Eminu korpice za štipaljke. Iako Zoi ne zna puno reči, njen veliki osmeh i govor tela pokazuju da je oduševljena time što se igra sa Konorom.

Razmišljanje: Da li deca imaju dovoljno prilike da provode vreme i zabavljaju se zajedno?

Iskustvo u učenju br. 36: Rešen problem**Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 3 i ishod učenja br. 6****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: čuvanje dece**

Četiri dana nedeljno Džin čuva četvoro dece – dvoje školskog uzrasta i dvoje predškolskog. Ona se igra u bašti sa dve sestre, Ifom (2 godine i 9 meseci) i Šivon (skoro 4 godine). Pomaže im da reše problem podele odeće za lutke, jer Ifa postaje veoma nervozna. Džin pita devojčice u čemu je problem, a onda traži predloge kako bi problem mogao da se reši. Nakon kraće diskusije devojčice se slože oko toga da podele odeću. Džin ostaje sa devojčicama i razgovara sa njima o tome šta rade. Ohrabruje ih da pomažu jedna drugoj i moli Šivon da pomogne Ifi da svojoj lutki obuče čarapice. Džin predlaže da zapakuju odeću i povedu lutke na godišnji odmor. Džin iznosi dečju kadicu, pa se devojčice pretvaraju da je to bazen za lutke u sunčanoj Španiji. Ona ohrabruje i pohvaljuje njihove napore da se igraju zajedno, a one uživaju, pa se igra završava međusobnim prskanjem vodom u kom učestvuje i Džin!

?

Razmišljanje: Kako da pomognem deci da rade zajedno na rešavanju problema i konflikata?**Iskustvo u učenju br. 37: Moja drugarica Kler****Tema: Dobrobit, cilj br. 1 i ishod učenja br. 1****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: predškolsko**

Vaspitačica Melani je zabrinuta za Katrionu (skoro 3 godine). Katriona je rođena prevremeno i dete je sa smetnjama u razvoju, uključujući i teškoće u komunikaciji. Teško joj je da se druži sa ostalom decom jer je često ne razumeju dobro. Melani je pažljivo prati i razgovara sa roditeljima. Odlučuju da se posavetuju sa logopedom i zatraže njegovu pomoć. Melani takođe uspostavlja sistem „drugara“ u kom svako dete ima specijalnog drugara sa kojim se druži. U parovima deca pomažu da se pospremi soba, podeli ručak i igraju se zajedno unutra i napolju. Katrionina drugarica je Kler, pa su od uvođenja ovog sistema ona i Katriona postale dobre drugarice. Uživaju da se igraju kozmetičkog salona (Klerina mama je kozmetičarka). Takođe vole da se igraju loptom i mini kuglanom. Melani posmatra sa strane i redovno se igra sa devojčicama kako bi proširila njihove aktivnosti ili pomogla oko jezika.

?

Razmišljanje: Koje metode mogu da upotrebim da pomognem deci da se prijatelje?

Iskustvo u učenju br. 38: Oboje volimo dinosauruse**Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 2 i ishod učenja br. 2****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: pripremno odeljenje osnovne škole**

Džejson (4 godine) je u mlađem pripremnom odeljenju osnovne škole. On učiteljici postavlja pitanje o dinosaurusima. Učiteljica mu predlaže da pita Saru (5 godina), jer ona zna puno o njima. Sara mu odgovara na pitanja, pa njih dvoje počinju igru sa figuricama dinosaurusu na stolu. Narednog dana Sara donosi u školu knjigu o dinosaurusima da pokaže Džejsonu. On priča mami o Sari, a ona se dogovara sa Sarinim roditeljima da devojčica dođe kod Džejsona da se igraju. Ovo dvoje dece ostaju dobri prijatelji tokom cele školske godine.

?

Razmišljanje: Da li pružam dovoljno prilike deci da razgovaraju o svojim interesovanjima, a zatim ih koristim kao osnovu za učenje?

Iskustvo u učenju br. 39: Puno raznih porodica**Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 2 i ishod učenja br. 2****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: celodnevni i poludnevni boravak (jaslice)**

Danas deca iz lokalnih jasllica crtaju svoje porodice. Kada završe, njihova negovateljica Dervla ih zamoli da ispričaju ostaloj deci za svojim stolom o svom crtežu. Amer je nacrtao svoje mame i svog starijeg brata. Alan slika mamu, tatu i psa. Dirmud je nacrtao tatu i mamu sa velikim stomakom i novom bebom unutra, a Ema crta mamu i zlatnu ribicu kod svoje kuće, a tatu i njegovu novu porodicu u njihovoj kući. Dervla čuče pored svakog para. Ona sluša, komentariše i ponekad postavi pitanje. Kroz ovo iskustvo deca počinju da razvijaju svest o razlikama u životu drugih porodica.

?

Razmišljanje: Šta mogu da uradim da pomognem deci da prihvate različitost kao deo života?

Iskustvo u učenju br. 40: Nemoj da me povrediš jer sam različit**Tema: Dobrobit, cilj br. 1 i ishod učenja br. 5****Starosna grupa: mlađa deca****Okruženje: predškolsko**

U predškolskoj grupi je i dvoje romske dece, Vini (3 godine) i Dejvid (4 godine). Oni žive u prikolici na obodu grada. Neka od dece su negativno komentarisala Rome i mesto gde oni žive. Vaspitačica Sara želi da se pozabavi davanjem ružnih imena i nepristojnih komentara odmah, kako bi pomogla romskoj deci da se ponose svojim poreklom. Takođe, ona želi da oni osećaju da pripadaju i ovom okruženju. Sara smatra da, ako deca saznaju više o romskom životu i ako shvate da ljudi imaju različito poreklo i tradicije, Vini i Dejvid će lakše steći nove prijatelje. Sara uvodi novu lutku, Olija, koji priča o tome kako se oseća kada neko uvredljivo priča o njemu. Ona uključuje decu u diskusiju i objašnjava da nije lepo govoriti ružno o ljudima, niti o tome gde oni žive. Sara planira jedan broj kraćih grupnih aktivnosti u kojima će se dvoje-troje dece igrati i raditi sa Vini i Dejvidom. Sara će podsticati decu tokom igre, a i sama će im se priključiti sve dok se njih dvojica ne budu bolje osećali u prisustvu ostalih.

Razmišljanje: Kako da pomognem deci da cene i poštuju poreklo i tradicije drugih i da ih podstaknem da se igraju i učestvuju u aktivnostima zajedno?

Razmišljanje o svom radu

- 1. Koje prilike pružam deci sa ciljem da ih ohrabrim da stupaju u interakcije i igraju se zajedno? Kako mogu da iskoristim te prilike za dobrobit dece?**
- 2. Kako da podstaknem vršnjačko podučavanje?**
- 3. Ako zapazim rasizam, predrasude i diskriminaciju među decom, šta da uradim? Kako mogu da popravim situaciju?**

Zaključak

Deca uče i razvijaju se putem interakcije sa ostalima. Odrasli, koji su dobri slušaoci i posmatrači, spremni da se dogovaraju, da izmene svoju praksu i uspostave dobar kontakt sa decom, jesu oni koji su najprijemčiviji za decu. Oni decu dobro poznaju, osećaju njihov trenutni nivo razumevanja, znaju njihova interesovanja i namere, pa podešavaju aktivnosti i iskustva tako da budu samo korak iznad onoga što deca trenutno znaju ili razumeju sa ciljem da prošire njihovo znanje. Interakcije ovih odraslih podstiču dečje učenje i razvoj i pomažu im da dostignu svoj maksimum.

Učenje i razvoj kroz igru

Uvod

Deca vole da se igraju, a njihova igra obično oslikava ono što im je u životu važno. Kada ih upitamo o igri, deca pričaju o tome kako se zabavljaju sa prijateljima, kako vole sami da biraju svoje aktivnosti i da vreme provode napolju. Njihova igra može da bude tiha ili bučna, može da bude uredna ili pak puna nereda, nekad je smešna, nekad ozbiljna, lagana ili naporna. Deca se igraju i u kući i napolju, a igra se razvija kako deca rastu i menjaju se. Dečja igra nastaje iz različitih razloga – ponekad jer žele da istraže i nauče nove stvari ili utvrđuju ono što su naučili, pa vežbaju neku usvojenu veštinu. Igranjem se grade i jačaju veze među decom, jer je deci u igri zabavno i prijatno. Na svoj način tumače situacije, događaje, iskustva i očekivanja, pa ih ispoljavaju u igri.

Deci treba vremena kako bi razvila svoju igru. Vole da se igraju i unutra i napolju sa drugom decom i sa odraslima. Ponekad im trebaju i instrumenti kao što su igračke, oprema i pravi predmeti čiju svrhu mogu da ispituju i kojima se igraju. Deci je omiljeno da biraju kada, kako, čega, gde i sa kim će se igrati. Sledeća uputstva nude informacije i predloge o tome kako odrasli mogu da prošire i obogate proces učenja i razvoja kod dece kroz igru.

Šta je igra?

Igra je način „obavljanja stvari”. Tabela 7. ističe nekoliko karakteristika igre abecednim redom.

Tabela 7: karakteristike igre

Karakteristike	Opis
Aktivno	Deca koriste svoje telo i svoj um tokom igranja. To je aktivna interakcija sa okruženjem, materijalima i drugim ljudima.
Avantura i rizik	Igra pomaže deci da istraže nepoznato. Faktor oponašanja im pruža osećaj bezbednosti i ohrabruje decu da rizikuju.
Komunikacija	Deca međusobno dele informacije i znanja tokom igranja. Ova komunikacija može biti verbalna ili neverbalna, jednostavna ili složena. DD
Uživanje	Igranje je zabavno i uzbudljivo, kao i puno humora.
Uživljavanje u igru	Deca se duboko uživljavaju i koncentrišu tokom igranja dok razmišljaju o tome šta rade.
Značenje	Deca se igraju onoga što su videli i čuli, kao i onoga što im je poznato. Igranje im pomaže da usvajaju i proširuju svoje znanje, razumevanje i veštine na način koji za njih ima smisla.
Socijalna interakcija	Deca se igraju zajedno ili su jedni drugima u blizini, mada ponekad vole i da se igraju sama.
Simboli	Deca zamišljaju i pretvaraju se dok se igraju. Isprobavaju ideje, osećanja i uloge. Tokom igre deca prepričavaju prošlost i vežbaju za budućnost. Takođe, pretvaranje da se čita ili piše može biti uključeno u igru i pre nego što deca nauče ove veštine.
Terapeutska svojstva	Igranje pomaže deci da se nose sa sopstvenim osećanjima i iskustvima.
Na dobrovoljnoj bazi	Deca sama žele da se igraju. Igra je spontana i oni je oblikuju tokom igranja, menjaju likove, događaje, predmete i mesta.

Postoji više različitih tipova igre, a deca mogu da se uključe u igru u bilo kom trenutku. Na primer, deca se često pretvaraju da nešto grade (igra oponašanja) ili da prave kulu/put (konstruktivna igra). Takođe, bebe mogu da igraju *vir vir – ba!* (igra sa pravilima) dok istražuju parče tkanine (istraživačka igra). Dok se neka deca prevashodno odlučuju za jednu vrstu igre, važno je da istraže raznovrsne tipove igara kako bi njihovo učenje i razvoj mogli da prate sve četiti oblasti:

Dobrobit, Identitet i pripadnost, Komunikacija, Istraživanje i razmišljanje.

Tabela 8. prikazuje razne tipove igara abecednim redom.

Tabela 8: Kategorije igara

Tip igre	Opis
Kreativna igra	Kreativna igra je kada deca istražuju i koriste svoje telo i materijale kojima prave stvari i tako razmenjuju svoja osećanja, ideje i misli. Vole da budu kreativna kroz ples, crtanje, igranje sa raznim stvarčicama poput plastelina i gline, kao i da koriste maštu.
Igre sa pravilima	Ovaj tip igre podrazumava pravila . Čak i bebe i odojčad mogu ovoga da se igraju, jer <i>vir, vir-ba!</i> i igre kada se deca smenjuju po određenom redosledu takođe uključuju pravila. U početku deca imaju svoja fleksibilna pravila, ali kasnije mogu da učestvuju i u igrama u kojima pravila postavlja neko drugi. Jezik je veoma važan deo igranja pošto deca tako mogu da objasne, preispituju i pregovaraju o pravilima. Pravila su važna jer deca uče da pregovaraju o tome šta se sme, a šta se ne sme raditi.
Igre koje uključuju govor	Jezičke igre podrazumevaju da se deca igraju zvukovima i rečima. Često je ovo spontana manipulacija jezikom sa ritmičkim ili repetitivnim elementima. Deca vole da se igraju govornih igara, vole rimu, zvukove i izmišljene reči. Takođe uživaju u šalama i smešnim pričama.
Fizičke igre	Fizičke igre podrazumevaju razvijanje, vežbanje i usavršavanje telesnih pokreta i njihovu kontrolu. Uključuje pokrete ekstremiteta i celog tela i vežbanje koordinacije i ravnoteže. Fizički pokreti, koje ove igre uključuju, isključivo su radi uživanja i zabave. Deca tako stižu kontrolu nad svojim grubim motornim veštinama i pokretima dok ne savladaju preciznije pokrete. Igra istraživanja znači da deca koriste svoje fizičke veštine i čula kako bi otkrila nešto novo o raznim stvarima i o onome što se s njima može raditi. Deca istražuju sebe i svet oko sebe. Manipulativna igra je kada deca vežbaju svoje finije motorne veštine. Ove vrste igara pomažu razvijanju spretnosti i koordinaciji oka i udova. Deca treba vremenom da iskuse što više manipulacije sopstvenim telima kako bi usavršila svoje motorne veštine. Ovo takođe uključuje rukovanje materijalima i predmetima. Konstruktivna igra podrazumeva pravljenje nečega uz pomoć prirodnih ili veštačkih materijala. Kako deca rastu, ove igre mogu postati veoma kompleksne i složene.
Igre oponašanja	Igre oponašanja, drama i gluma, kao i maštanje podrazumevaju da deca koriste svoju moć zamišljanja. Pretvaraju se koristeći predmete, radnje i situacije. Kako deca rastu, njihova maštanja i igre postaju sve složenije. Sa razvojem jezika deca počinju da uče kako da iz konkretnog razmišljanja razviju apstraktno, pa izmišljaju priče i scenarija. Deca se pretvaraju i glume stvarne događaje, a zamišljaju stvari koje nisu stvarne, kao što su vile i super heroji. Deca vole da isprobavaju uloge, zanimanja i iskustva kroz svoju igru oponašanja. Rana pismenost i učenje brojeva se jasno izdvajaju u ovoj vrsti igre, jer deca mogu, na primer, praviti spiskove i menije ili plaćati zamišljene bioskopske karte. Takođe, imaju priliku da koriste razne tehničke uređaje kao što su mobilni telefoni, tastature, fotoaparati i digitroni. Kada deca koriste figurice koje predstavljaju minijature životinje, ljude, automobile i vozove za igru, to se naziva „igrom malog sveta“. Socio-dramska igra je situacija u kojoj se deca igraju međusobno ili sa odraslima. Tako se stiču prijatelji, a deca se uče pregovaranju i komunikacionim veštinama. Ovakva igra poboljšava i jezik. Pisanje priča takođe spada u ovu vrstu igre.

Pogledajte Dodatak 1. za primere izvora koji se mogu koristiti u cilju pospešivanja svih ovih vrsta igara.

Deca ponekad vole da se igraju sama, a ponekad sa drugima.

- **Individualna igra:** Dete se igra samo.
- **Igra posmatrača:** Dete gleda druge dok se igraju bez učestvovanja.
- **Paralelna igra:** Dete se igra pored drugog deteta, možda i sa sličnim predmetima, ali bez interakcije.
- **Zajednička/ partnerska igra:** Deca počinju da se igraju zajedno, dok se komunikacija razvija kroz iste aktivnosti, igranje sa sličnim materijalima ili međusobno imitiranje.
- **Kooperativna igra:** Deca se igraju zajedno, smenjuju se, dele igračke i odučuju čega će se igrati. Sarađuju, razvijaju igru i pregovaraju o raznim idejama za igranje.

Kako se bebe, odojčad i mala deca razvijaju i uče nove stvari, njihove igre postaju istančanije i složenije.

Gde se deca igraju?

Deca vole da se igraju i napolju i u kući. Neka deca se sa više entuzijazma upuštaju u nove aktivnosti i imaju više samopouzdanja kada se radi o igranju napolju, neka unutra. Idealno je da je spoljni prostor za igranje blisko povezan sa kućom kako bi deca mogla da imaju oba prostora na raspolaganju tokom dana. Većina stvari koje se mogu raditi unutra se isto tako mogu obaviti i napolju – na primer, čitanje priča ili igre oponašanja, grupni likovni radovi ili igranje u vodi ili u pesku. Ali, u igri napolju predmeti se mogu prenositi u malim vagonima ili kolicima, deca mogu da grade kućice od kartonskih kutija, starih čaršava ili zavesa. Mogu da obeležavaju i crtaju po betonu kredama ili da koriste kantice sa vodom i četke za farbanje. Uz pomoć alata se može sa decom raditi u bašti, gde je okruženje povoljno za gradnju malih puteva ili jazbina za figurice životinja.

Reagovanje na vreme

Kako je vreme u Irskoj veoma nepredvidivo, važno je da deca imaju kabanice i gumene čizme, i odeću u koju se mogu presvući kako bi se igrala po bilo kom vremenu. Korisno je imati kutije kojima bi stajale igračke za vetrovite i kišne dane, da bi odrasli i deca bili spremni na naglu promenu vremena. U kutiji za vetrovito vreme mogu da stoje trake, zvana koja zvone po vetru, vetrenjače, zmajevi za puštanje, baloni od sapunice i mape s opisima vremenskih prilika i odgovarajuće slikovnice. U kutiji za kišno vreme se obično nalaze kišobrani, sita, čamčići, patkice, kontejneri za merenje padavina, levak, mape za obeležavanje padavina i kontejneri za sakupljanje kišnice, folija za pravljenje šeširića, metar za premeravanje barica i slikovnice. Treba razmotriti i pravljenje nadstrešnice kako bi deca mogla da se igraju i po kiši i po suncu. Što više prostora, to više slobode, a igranje napolju je idealno okruženje za uzbudljiva iskustva tokom igranja.

Razmišljanje o svom radu

1. **Kako da uzmem u obzir kućno vaspitanje, socijalno i kulturno iskustvo dece kada planiram, posmatram i razmišljam o njihovoj igri?**
2. **Kako da ih najbolje podržim u otkrivanju novih karakteristika igara?**
3. **Koje prilike im ja pružam za igru napolju i unutra? Koje teme i ciljeve im zadajem tokom igre?**
4. **Da li su spoljni i unutrašnji prostor lako dostupni? Kako da deci omogućim da koriste spoljno okruženje?**
5. **Da li postoji varijacija između individualne igre, igre u paru i igre po manjim grupama? Da li deca sama mogu da odluče s kim, koliko i čega će se igrati?**

Koja je moja uloga u igri kao odraslog?

Odrasli daju deci podršku, sredstva, vreme i prostor da razviju svoju igru. Ova uloga uključuje mnoge dimenzije – na primer, kada intervenirati, a kada se povući. Odrasli posmatraju, konsultuju se, planiraju i učestvuju u igri. Njima je jasno koliki potencijal za učenje postoji u igri (razvoj veština i sposobnosti, davanje prilika da sarađuju, razvoj prijateljstva, davanje prednosti, rešavanje konflikata i rešavanje problema, kao i razvoj znanja i razumevanja sveta oko sebe). Odrasli razumeju važnost igre za svu decu. Sa ciljem da što bolje iskoriste te prilike, odrasli treba da planiraju, podržavaju i razmatraju igre (pogledati Tabelu 9).

Tabela 9: Obogaćivanje i proširenje učenja kroz igru

Planiranje igre	Podrška igranju	Razmatranje igre
Odrasli kreiraju okruženje koje pruža širok izbor mogućnosti za igru unutra i napolju. Oni: • pripremaju, planiraju i organizuju aktivnosti zasnovane na proceni informacija, ciljevima i ishodima učenja u četiri teme ove knjige; • obezbeđuju da iskustvo igre bude bezbedno, inspirativno, inkluzivno i • prijatno; strukturiraju okruženje za igru, napolju i unutra, tako da ono odražava dečje individualne sposobnosti, interesovanja i potrebe; • stalno nadograđuju, unapređuju i proširuju učenje i razvoj dece; • pružaju deci mogućnost izbora o tome šta će raditi i kada.	Odrasli podstiču i proširuju igru na osnovu sopstvenog saznanja o pojedinačnoj deci, sve četiri teme ove knjige i stručnog znanja metodike igre. Oni: • razgovaraju sa decom o njihovoj igri, prepoznaju i podržavaju dečje izbore igre. (Ponekad može da postoji neslaganje između onoga što odrasli smatraju odgovarajućim i onoga što dete želi da radi – na primer, da se igra oružjem. Odrasli diskutuju sa kolegama o tome kako prevazići takve nesuglasice.); • podržavaju bez mešanja, učestvuju u igri kada su pozvani ili kada mogu da pruže pozitivan doprinos, pomažu deci da razviju veštine potrebne za igru, daju model ponašanja; • svesni su i poštuju osećanja dece, jezik, sposobnosti, poreklo i kulturu tokom igre; • pomažu svojoj deci da se uključe, podržavaju interakciju i ponašaju se kao posrednici; • štite decu od povreda tokom igre i intervenišu u situacijama koje mogu biti neprijatne ili opasne (fizički ili emotivno) – na primer, kada su deca odbačena ili ih neko maltretira; • pomažu deci da se nose sa teškoćama – na primer, kada su isključena iz igre ili im treba pomoć da se uključe;	Odrasli prikupljaju informacije o igri dece i koriste ih da prošire njihovo učenje i razvoj. Oni: • posmatraju, razgovaraju sa decom i slušaju ih dok se igraju; • posmatraju kako prostor i organizacija unutrašnjeg i spoljnog okruženja podstiču ili sputavaju igru; • identifikuju tipove i kvalitet dečje igre, poznaju stil i obrazac svakog deteta, njegove omiljene igre, interesovanja i druženja; • posmatraju i dokumentuju putem beležaka, fotografija i video snimaka šta se dešava tokom igre; • tumače ono što se vidi i čuje tokom igre; • sa porodicom razmenjuju informacije o igri sa decom; • koriste informacije o proceni koje su prikupljene za planiranje budućih igara.

Kako da pripremim okruženje za igranje?

Okruženje utiče na to kako i kada se deca igraju. Bilo da je napolju ili unutra, prostor koji je dobro opremljen, dobro isplaniran i predvidljiv pomaže deci da sagledaju priliku za igru koja im se pruža. Postoje dve uloge odraslih u pripremi ovakvog okruženja: organizovanje i opremanje.

Organizacija

- **Odeljci za različita interesovanja** – Odrasli uređuju prostor i nameštaj u male odeljke primerene uzrastu dece, a ne u jedan veliki grupni prostor. To su dobro definisani odeljci za različita interesovanja koji podstiču raznovrsne igre i pomažu deci da sagledaju i iskuse izbore koji im se nude. Na primer, u predškolskoj ustanovi odrasli mogu da podele unutrašnji prostor u odeljke za npr. crtanje, konstruktivne igre, igre oponašanja, čitanje, muziku, fizičku aktivnost i graditeljstvo. Prostor napolju se može urediti tako da postoji definisan prostor za igračke sa točkovima, penjanje, sadnju, životinje, prostor sa hranilicama za ptice i leptire, prostor za igru prirodnim materijalima kao što su pesak, voda i blato, ali i tihi kutak sa klupama za sedenje. Kod kuće, prostor za igre oponašanja i biblioteka se mogu organizovati u spavaćoj sobi ili u uglu kuhinje, dok se napolju može napraviti mala bašta za sadnju, deo sa peskom (stara dečja kadica koja je pokrivena kada nije u upotrebi) i slobodan prostor za igračke sa točkovima.
- **Društveni i lični prostor** – Odrasli kreiraju prostor za decu kako bi se igrala sa drugima ili sama. Deca imaju sopstveni, jasno definisani lični prostor u predškolskoj ustanovi (na primer, svoj ormarić ili kutiju sa svojim stvarima). Stvari koje pripadaju deci, ono što nose kući i portfoliji, čuvaju se na mestu koje je lako dostupno i deci i roditeljima. Tu takođe može da postoji i tihi kutak sa stolicama, unutra ili napolju, gde dete može da provede neko vreme samo.
- **Spoljašnji i unutrašnji prostor** – Odrasli obezbeđuju lak prelaz iz unutrašnjeg u spoljni prostor, kao i, pomoću niskih prozora, neometan pogled ka spolja svoj deci kada se nalaze unutra.
- **Izložbe** – Odrasli organizuju izložbe u nivou očiju dece. Dečji radovi pokazuju njihovo ime i datum, a izložbe sadrže pozitivne crteže stvarnog života i predstavljaju decu u ustanovi ili široj zajednici.
- **Proslave** – Odrasli se fokusiraju na proslave koje su važne porodicama. Potrebno je razgovarati sa roditeljima kako bi se donela odluka o tome kako se važni datumi proslavljaju.
- **Skladištenje** – Odrasli obezbeđuju prostor za skladištenje kako unutra, tako i napolju. Materijali su uvek na istom mestu tako da ih deca mogu naći i vratiti. Posebno je odvojeno vreme za raspoređivanje kako prostor ne bi postao pretrpan. Deca imaju dovoljno mesta i vremena da sprovedu svoje ideje za igre i mogu da nađu, koriste i vrate materijale koji ih zanimaju.

Sredstva

- **Raznovrsnost sredstava** – Okruženje, oprema, materijali i izloženi radovi treba da odražavaju raznovrsnost društva, uključujući posebne potrebe, pol, etničko poreklo i porodičnu strukturu.
- **Posebna sredstva** – Materijali i oprema unutra i napolju treba da zadovoljavaju posebne potrebe dece bilo da su fizičke, senzorne ili se tiču ograničenih sposobnosti učenja tamo gde je to potrebno.
- **Sredstva za opismenjavanje i učenje brojeva** – Treba obezbediti mnogo knjiga i izloženih slika sa rečima i slovima (neke od njih na maternjem jeziku dece ukoliko je različit od jezika sredine). Potreban je i širok izbor različitog pribora za pisanje i vrsta papira koje će deca koristiti. Takođe treba obezbediti matematička sredstva (npr. digitrone, trake za merenje, lenjire, merače visine, vagu za merenje i telefone).
- **Kreativni materijali** – Postoji širok izbor materijala za kreativan rad, kao što su: male i velike kocke, plastelin, tkanina, reciklirani materijali, boje, pesak, voda, glina, papir, zatim prirodni materijali kao što su: kamenčići, grančice i lišće, s ciljem da podstaknu kreativnost, istraživanje i maštu.
- **Dovoljna količina sredstava** – Potreban je širok izbor i dovoljan broj igraćaka, opreme i materijala dostupnih deci kako bi učestvovala u raznim vrstama igara unutra i napolju.

- **Praktično iskustvo** – Aktivnosti koje omogućavaju deci da dodirnu, okuse, omirišu, čuju i urade. Na primer, deca uživaju da brišu pod, postavljaju sto, šire veš, dodiruju različite vrste materijala, pripremaju i probaju razne vrste hrane, osećaju vetar, dodiruju kamen, kopaju, zalivaju biljke, hrane životinje. Treba im obezbediti širok izbor prirodnih predmeta, poput pravih šerpi u kutku za igranje, pravih novčića u igri prodavnice, pravih cipela za kostimiranje i pravih oklagija za testo.

Osim što organizuju okruženje i pribavljaju sredstva, odrasli menjaju svoju ulogu sa ciljem da zadovolje potrebe dece različite starosti i nivoa razvoja, kao što je navedeno u Tabeli 10.

Tabela 10: Promenljiva uloga odraslih u igri tokom ranog detinjstva

Bebe (od rođenja do 18 meseci)	Deca koja prohodavaju i progovaraju (od 12 meseci do 3 godine)	Mala deca (2 do 6 godina)
Odrasli ● obezbeđuju sigurnu sredinu u kojoj se bebe mogu igrati i istraživati unutra i napolju; ● obezbeđuju sigurne, interesantne objekte i materijale sa kojima se bebe igraju; ● upoznaju bebe sa novim ljudima i mestima; ● čitaju i odgovaraju na bebin govor tela; ● uobičajenu rutinu, npr. hranjenje i menjanje pelena, obavljaju na razigran način; ● razgovaraju sa bebom, imenuju i opisuju im stvari; ● podržavaju bebu da pokuša nove stvari, vežbaju i ponavljaju aktivnosti sa njima; ● pohvalama učvršćuju aktivnosti, osećanja i ponašanje bebe.	Odrasli ● i dalje obezbeđuju sigurnu sredinu za igru i istraživanje, unutra i napolju; ● pružaju deci priliku da rizikuju, istražavaju, kreću se, manipulišu, stvaraju, pretvaraju se i prenose materijale; ● menjaju okruženje i prilike koje ono nudi u skladu sa rastom dece (što uključuje opremu i materijale, a takođe i menjanje nivoa rampi, kosina, stepenica); ● pomažu deci da iskuse veliki broj različitih vrsta igara; ● pružaju deci priliku da se igraju u parovima i malim grupama; ● aktivno su uključeni u razigrane avanturističke interakcije sa decom, poput aktivne fizičke igre sa njima na podu.	Odrasli ● i dalje obezbeđuju sigurnu sredinu za igru i istraživanje, unutra i napolju; ● pružaju priliku deci da učestvuju u velikom izboru igara i aktivnosti, naročito u igrama oponašanja; ● pružaju podršku u igri kroz npr. veliki izbor materijala i opreme, adekvatan prostor, vreme i izbor igre; ● proširuju i menjaju sredstva za igru redovno, pa se mogu praviti razni scenariji koji odražavaju nova interesovanja i iskustva; ● obezbeđuju materijale za pravljenje koliba i „kućica“ za skrivanje; ● pružaju direktnu podršku, npr. pokazujući deci načine da se priključe igri ostalih, postavljanjem scenarija za igru, razgovorom o scenariju pre, tokom ili posle igre, podsticanjem dece da se snađu u emotivnim i konfliktnim situacijama i pomaganjem deci pri prelasku u i iz uloge; ● igraju se s decom, vežbajući njihovo rasuđivanje tako da ne ugrožavaju dečju autonomiju ili tok igre.

Rođenje.....1.....2.....3.....4.....5.....6 godina

Kako da pomognem deci kojoj je teško da se igraju?

Dečja igra se razvija vremenom, a podstiče se raznim vrstama podrške. Iako sva deca imaju potencijal za igru, nekima može biti potrebna dodatna podrška odrasle osobe kako bi uživala u igri. Na primer, deca koja su impulsivna ili lako stupaju u konflikte, ona koja su povučena ili izolovana, deca čiji je maternji jezik različit od jezika sredine ili koja imaju smetnje u govoru, deca sa fizičkim ili čulnim oštećenjima – takvoj deci često treba stručna i pojedinačna pomoć odraslog.

Nije lako proceniti nivo podrške koja je potrebna grupi dece. Putem procene odrasli grade sliku napretka svakog deteta i na osnovu toga prave planove aktivnosti. Odrasli se usredsređuju na to šta svako dete može da uradi, šta bi moglo da utiče na igru deteta, a zatim prilagođavaju postojeće okruženje kako bi pomogli detetu da se igra. Nekoj deci je potrebno malo duže vreme da izaberu, reše problem ili da se sete gde nešto stoji. Možda ne znaju kako da započnu aktivnost ili im, kada počnu nešto da rade, treba više vremena za uvežbavanje. Karakteristika igre je fleksibilnost jer se svaka igra može prilagoditi tako da odgovara svakom pojedinačnom detetu. Sa ciljem da pomogne da se sva deca igraju, odrasli mogu da:

- izmene fizičko ili socijalno okruženje, na primer da promene sredstva za igru tako da sva deca mogu da ih koriste, ili da koriste zvonce kako bi se signaliziralo deci sa oštećenim vidom da se menja aktivnost;
- razmišljaju o kvalitetu i kvantitetu višečulnih iskustava koja su deci dostupna, da ih uvećaju ili izmene;
- koriste zajedničko učenje kako bi osigurali da svako dete postigne maksimum, na primer putem sistema učenja u paru ili mentorstva;
- pojednostave aktivnost time što će je podeliti na manje celine i ograničiti broj uputstava datih odjednom;
- koriste omiljenu aktivnost deteta, materijala ili osobe kako bi ga ohrabрили da se igra (na primer, omiljena negovateljica može da uvede nove stvari);
- pruže dodatnu podršku priključivanjem dečjoj igri ili ličnim primerom;
- koriste specijalne ili prilagodljive uređaje da pomognu deci da učestvuju;
- pripreme fotografije aktivnosti za decu koja ne koriste govor ili jednostavne slagalice sa velikim delovima za decu kojoj je teško da hvataju stvari.

Odrasli obezbeđuju nivo i vrstu podrške koja je potrebna da bi se podstakla samostalnost, a igra učinila prijatnom i korisnom za decu.

Razmišljanje o svom radu

- 1. Kako da organizujem prostor i resurse unutra i napolju? Kako bi organizacija prostora u odvojene oblasti interesovanja podstakla dečju igru?**
- 2. Koje aktivnosti, oblasti, igračke i materijale deca i ja koristimo najčešće tokom igre unutra i napolju? Zašto?**
- 3. U kakve praktične aktivnosti mogu da uključim decu?**
- 4. Kako mogu da balansiram u sopstvenoj ulozi i prilagodim socijalno i fizičko okruženje kako bih obezbedio da sva deca imaju dobrobit od igre?**
- 5. Kako da podstaknem i podržim svu decu tokom igre – dečake i devojčice, mlađe i starije, decu različitog porekla i kulture, decu sa fizičkim i mentalnim invaliditetom?**

Kako da upotrebim igru kroz sve četiri teme ove knjige?

Odrasli koriste različite vrste igara kako bi podstakli rano učenje i razvoj u okviru sve četiri teme: *Dobrobit, Identitet i pripadanje, Komunikacija, Istraživanje i razmišljanje*. Sledeće strane predstavljaju četiri iskustva u sve četiri teme: jedno sa bebama, jedno sa decom koja prohodavaju i dva sa malom decom (jedno u vrtiću, a jedno u osnovnoj školi).

Iskustvo u učenju br. 41: Razigrane svakodnevne radnje**Tema: Dobrobit, cilj br. 1 i ishod učenja br. 1**

Starosna grupa: bebe

Okruženje: kod kuće i čuvanje dece

Čarli (10 meseci) ima poseban odnos sa svojim tatom, Lukom. Tokom kupanja i presvačenja tata se sa njim igra. Čarli voli kada se tata igra njegovim prstićima i kaže: Ovo malo prase je.... tokom menjanja pelena. On takođe voli da se igra vir-vir- ba! kada se tata sakriva iza vrata i izviruje na Čarlijevo oduševljenje. Čarli voli i kada se tata pravi da je kašika avion dok ga hrani, a posebno voli kada ga tata digne u vazduh, praveći se da je Čarli avion. Njegova dadilja Linda koja ga čuva, takođe se igra sa njim. Luka je ispričao Lindi o igrama koje igraju kod kuće. I Linda igra ove igre, tako da je prelaz lepo iskustvo za Čarlija. Linda postupno uvodi i nove igre i ostale vesele rituale, pa ih prenosi Luki kada dođe da vodi Čarlija kući.

?

Razmišljanje: Da li znam koje razigrane rituale deca vole kod kuće i kako mogu da ih upotrebim da bi prelaz iz jedne u drugu sredinu bio lakši?

Iskustvo u učenju br. 42: Pomozi mi da se pridružim**Tema: Dobrobit, cilj br. 2 i ishod učenja br. 3**

Starosna grupa: mala deca

Okruženje: specijalno predškolsko, celodnevni i poludnevni boravak (vrtić)

Deca u vrtiću provode mnogo vremena napolju tokom cele godine. Neka od njih, koja su vrlo stidljiva i povučena unutra, postaju mnogo aktivnija napolju – trče, penju se uz merdevine, spuštaju se niz tobogan, šutiraju loptu, igraju se vodom i peskom, voze tricikle. Osoblje se igra žmurke sa njima, organizuju se trke, igra fudbal, časka o tome šta se radi i uči. Hladnim danima se toplo obuku pre nego što izađu, a kada pada kiša pljuskaju po baricama u gumenim čizmama i slušaju kako pada kiša po kišobranima.

Danijel (skoro 3 godine) pohađa specijalno predškolsko tri dana nedeljno. Preostala dva dana provodi sa decom u vrtiću. Nije u stanju da pokreće udove, pa ga osoblje nosi napolje. On čiči od radosti kada ga podignu i stave na tobogan. Osoblje razgovara sa Danijelom, izgrađuje i podstiče njegov jezik, svest o prostoru i fizičke veštine, na primer rečima Danije, sada si gore, gore, gore.....a sad dole, dole, dole. Stave ga na zemlju i stave loptu pored njegove glave. On je jako zadovoljan kada uspe da pomeri loptu glavom i gurne je pod klupu. Bravo, Danije!....ispod, ispod klupe. Ovo fizičko iskustvo pomaže Danijelovom sveukupnom razvoju motorike i omogućava mu da razume prostorne koncepte kao što su iznad/ispod, gore/dole, u/na. Ostala deca redovno dotrče do Danijela i nežno gurnu loptu do njega. On se smeje i kikoće kada oni to rade.

?

Razmišljanje: Da li sva deca u mom okruženju imaju priliku da se uključe i uživaju u igri?

Iskustvo u učenju br. 43: Paukova mreža

Tema: Dobrobit, cilj br. 3 i ishod učenja br. 3

Starosna grupa: mala deca

Okruženje: vrtić

Deca u vrtiću su napolju u hladno zimsko jutro. Dva dečaka, Fiahra i Džems (oba 4 godine) otkrivaju veliku paukovu mrežu. Oni zovu vaspitačicu Zolu da dođe i pogleda je. Fasciniraju ih razne boje. Zola objašnjava da je to prelamanje sunčevih zraka na inju. Zola je iz Francuske i kaže im francusku reč za paukovu mrežu: *toile d'araignée*. Smeju se sopstvenim pokušajima da to izgovore! Ona pita dečake da li bi želeli da fotografišu mrežu, pa se oni utrkuju da donesu fotoapararat. Zola prebacuje fotografiju na računar, pa je dečaci studiraju, pokušavajući da shvate kako je pauk napravio mrežu. Dečaci kažu Zoli da i oni žele da naprave mrežu takođe. Prikupljaju materijal – lepak, papir, markere, kanap, vunicu za štrikanje i aluminijumsku foliju. Dugo prave svoje mreže i ponosno ih slikaju. Zola kaže *Ils sont magnifiques, quelles couleurs* (Predivne su, kakve boje).

Posle ručka dečaci trče napolje da vide mrežu, ali je teško pronalaze jer se inje otopilo. Razočarani su. Tokom vremena za razgovor u krugu, cela grupa diskutuje o tome kako se led i sneg tope i kako je to otežalo da Fiahra i Džems pronađu svoju mrežu. Sledećeg dana jedno dete donosi DVD o paukovima. Svi gledaju. Tokom narednih nedelja jedan deo dece radi projekte o paukovima, a drugi istražuju led.

Razmišljanje: Koliko često ohrabrujem decu da rade projekte o stvarima koje ih interesuju?

?

Iskustvo u učenju br. 44: Igramo se istorije

Tema: Dobrobit, cilj br. 4 i ishod učenja br. 3

Starosna grupa: mala deca

Okruženje: mlađi uzrast pripremnog odeljenja (osnovna škola)

Mlađe pripremono odeljenje osnovne škole živi u gradu gde postoji veliki zamak. Posetili su ga zajedno sa učiteljicom i nekim roditeljima pre nekoliko nedelja. Učiteljica i deca su snimili mnogo fotografija. Deca su ga videla, postavljala pitanja o raznim odlikama zamka i naučila ko je tu živeo, kao i čemu su služili različiti delovi. Jednog dana, kratko nakon posete, učiteljica predlaže da zajedno naprave sopstveni zamak. Rade u grupama po četvoro i mogu da upotrebe materijale koje žele. Neki biraju kocke, drugi lego, neki materijal za reciklažu, a neki crtaju crteže.

Jedna grupa odlučuje da napravi zamak od materijala za reciklažu, pre svega od čvrste kartonske kutije i figurica ljudi. Dilan (skoro 5 godina), koji boluje od *spina bifida*, aktivno učestvuje. Lisa, njegova lična asistentkinja, mora da napravi neke izmene sa materijalima tako da bi i Dilan mogao da učestvuje što samostalnije. Ona proverava da je zamak čvrsto prilepljen trakom za sto, a neki komadi materijala su već spremni, sa dvostrano lepljivom trakom, kako bi ih Dilan koristio. S obzirom na to da on ima fizičke poteškoće, često mu je potrebna mala pomoć njegovog drugara Liama, koji mu uvek rado pomogne. Grupa je veoma zadovoljna svojim radom i provodi dosta vremena igrajući se.

Ponekad iznesu zamak napolje u vreme igre. Dilan ga nosi na krilu u svojim invalidskim kolicima, dok ga neko od dece gura. Jednog dana zaboravljaju da ga unesu unutra, pa sledećeg jutra deca nalaze zamak natopljen vodom! Vide uticaj kiše na karton, ali čini se da nisu previše tužni. Odlučuju da se igraju stražara i divljih životinja, pa dele igralište na oblasti zamka.

Dilan juri okolo u svojim kolicima i tera divlje životinje. Tema zamka se razvija i narednih dana pošto deca nauče više o njegovoj istoriji čitajući knjige i gledajući TV emisiju o njemu. Njihovo interesovanje za zamak se produbljuje, pa nakon mnogo diskusije, istraživanja i razgovora sa lokalnim bibliotekarom, deca prave kostime i oklop koje pokazuju ostalim odeljenjima.

Razmišljanje: U kojoj meri ohrabrujem decu da razmišljaju o svojim individualnim sposobnostima kada preuzimaju uloge u igri?

Iskustvo u učenju br. 45: Ne još, molim!

Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 1 i ishod učenja br. 6

Starosna grupa: bebe

Okruženje: čuvanje dece

Tesa (14 meseci) je veoma stidljiva devojčica, osetljiva na buku. Lako se uznemiri i ne voli da se igra igračkama koje iskaču ili sviraju. Takođe se plaši kada je okružena drugom decom. Njena dadilja Ana je ovoga svesna, pa je za Tesu organizovala tihi kutak podalje od buke u kome su knjige, kocke i meke igračke. Postupno Ana uvodi Tesi nove interaktivne igračke. Ako ovo uznemiri Tesu, Ana ih sklanja i teši je. Takođe, Ana podstiče njenu interakciju sa drugom bebom koju čuva, petnaestomesečnom Ejmi. Ponekad Ana sedi sa Tesom i Ejmi u tihom kutku. Ana uvodi čajnik i šoljice, pa se pretvaraju da piju čaj zajedno. Devojčice se prave da piju čaj iz šoljica, a Ana daje i medu da pije čaj. Tesa je imitira, pa nudi svoju šoljicu Ejmi. Ana sipa još čaja devojčicama i tiho priča o tome. Povremeno Tesa pokaže zadovoljstvo osmehom i pozitivnim govorom tela, a ponekad počinje da plače i time signalizira da hoće da se igra sama.

Razmišljanje: Kako da pomognem deci koja su stidljiva ili tiha da se igraju sa drugima?

Iskustvo u učenju br. 46: Vatra, vatra!

Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 2 i ishod učenja br. 5

Starosna grupa: mala deca

Okruženje: celodnevni i poludnevni boravak (vrtić)

Kat (skoro 3 godine) pohađa vrtić dok su joj roditelji na poslu. Njen tata je vatrogasac i ona često priča o njemu. Vaspitačica pita Katinog tatu Majka da li bi bilo moguće da devetoro dece iz Katine grupe poseti stanicu. Majk organizuje posetu i deca zaista uživaju. Sede u vatrogasnom kamionu i daju im da drže vatrogasno crevo.

Po povratku deca razgovaraju o poseti. Pričaju o kamionu, koje je boje, koliko točkova ima, kako dobija vodu, ko ga vozi. Tokom cele te nedelje pevaju pesmice i čitaju priče o požarima i vatrogascima, prave zvuke sirene, crtaju kamione, požar i vatrogasce, prave modele kamiona od plastelina, igraju se sa figuricama i vozilima.

Vaspitačica donosi dosta velikih kutija kako bi napravili svoj vatrogasni kamion u kome će moći da sede. Pomaže im da iseku prozore i vrata i da ga oboje. Deca vole da sede u njemu, da oponašaju zvuk sirene i da se oblače kao vatrogasci. Jednoga dana tokom vremena za slobodnu igru neka deca odlučuju da je soba u požaru i koriste stari mobilni telefon da „zovu“ vatrogasce. Deca su već upoznata sa tim šta treba raditi u slučaju pravog požara jer su više puta imali

protivpožarne vežbe u vrtiću. Sada mole vaspitačicu da uzme dnevnik kako bi proverila da li su svi tu, pa se povlače u ugao sobe, daleko od vatre. Pomoć stiže brzo kada dva vatrogasca sa šlemovima i ogromnim crevom iskaču iz kamiona. Vatra je brzo ugašena, a vaspitačica je dobila oštar prekor jer je izazvala požar!

Tokom narednih nekoliko dana, osoblje i deca rade zajedno na izložbi fotografija i crteža da bi ih i roditelji videli.

?

Iskustvo u učenju br. 47: Ne, red je na mene

Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 3 i ishod učenja br. 6

Starosna grupa: mala deca

Okruženje: predškolsko

Četvoro male dece (između 3 i 4 godine) se igra napolju biciklima i traktorima. Nastaje svađa. Dvoje dece odlazi kod Bride, vaspitačice. Ona razgovara sa njih četvoro i pita ih u čemu je problem. *Red je na mene da uzmem bicikl*, objašnjava Robert. *A na mene da uzmem traktor*, uzvikuje Dženi. *Ne, nije*, viče Dejvid, *ja sam prvi stigao*. Kler nepomično sedi na traktoru ne ulazeći u svađu dok Dženi pokušava da je izgura. Bida shvata iz dečjih komentara da nema dovoljno bicikala i traktora za svakoga. *Znači, nema dovoljno za sve vas. Pitam se šta bismo mogli da uradimo*. Bida odgovara: *Pokušavam da se setim kako smo rešili problem smenjivanja za kompjuterom prošle nedelje. Može li neko da se seti?* Deca počinju ponovo da se svađaju. Zatim Robert viče: *Znam, kuhinjski merač vremena. Tako ćemo rešiti. Idem da ga donesem*. Minut kasnije se vraća sa velikim kuhinjskim meračem vremena za kuvanje jaja kako bi merili vreme za smenjivanje. Nakon dodatne diskusije, deca se dogovaraju da upotrebe merač, a Robert ga stavlja na stepenik u blizini tako da svi mogu da ga vide.

Robert i Dženi se igraju perionice automobila dok čekaju svoj red. Kada vreme istekne, trče da kažu ostalima da je sada red na njih. Kler nevoljno daje traktor Dženi dok Dejvid odbija da siđe sa bicikla. Dženi pokazuje na merač i kaže da je njegovo vreme isteklo. On pogleda Roberta i predaje bicikl Dženi. Bida pažljivo prati kako deca uspevaju da dele igračke onako kako je dogovoreno.

?

Razmišljanje: Da li pomažem deci da sama reše probleme i konflikte među sobom?

Iskustvo u učenju br. 48: Farmerova pijaca

Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 3 i ishod učenja br. 6

Starosna grupa: mala deca

Okruženje: pripremni razredi (osnovna škola na irskom jeziku)

Tokom niza časova glume, grupa dece u mlađem i starijem pripremnom razredu osnovne škole i njihova učiteljica Šila postavljaju pijačnu tezgu u kutku za igranje. Mnoga deca redovno odlaze na zelenu pijacu subotom ujutro sa svojim roditeljima i to pominju. Učiteljica Šila prikuplja igračke, pisaci pribor i novac, prazni posude za hranu i tegle. Ona raščističava jedan sto i koristi ga kao tezgu. Deca se smenjuju u ulogama i pitaju učiteljicu da li bi htela da bude kupac. Tokom narednih dana donose u školu novčiće od 1, 2, 5 i 10 centi kako bi kupovala proizvode.

Učiteljica šalje poruku roditeljima sa objašnjenjem šta rade i poziva ih da posete njihovu pijacu kada budu došli po decu. Ona snima video nekih od epizoda u igri. Sledećeg dana koristi pijacu da deci postavi pitanje – koje novčiće da koristi kako bi platila biljku od 5 centi (mlađima) ili 10 centi (starijima). Dok svako dete razgleda i istražuje stvarne novčiće (1c, 2c, 5c, i 10c), ona ih ohrabruje da potraže sve kombinacije koje bi mogli da upotrebe da plate robu.

?

Tokom niza časova glume, grupa dece u mlađem i starijem pripremnom razredu osnovne škole i njihov učiteljica Šila postavljaju pijačnu tezgu u kutku za igranje. Mnoga deca redovno odlaze na zelenu pijacu subotom ujutro sa svojim roditeljima i to pominju. Učiteljica Šila prikuplja igračke, pisaći pribor i novac, prazni posude za hranu i tegle. Ona raščističava jedan sto i koristi ga kao tezgu. Deca se smenjuju u ulogama i pitaju učiteljicu da bude kupac. Tokom narednih dana donose u školu novčiće od 1, 2, 5 i 10 centi kako bi kupovali proizvode. Igra se razvija tokom nedelje, kada grupe dece postavljaju specijalizovane tezge. Prostor za tezge u učionici počinje da predstavlja problem. Učiteljica Šila predlaže da reorganizuju stolove i stolice kako bi napravili više mesta. Deca uzbuđeno pomažu – dobijena je građevinska dozvola da se pijaca proširi! Poavljuje se sve više i više tezgi, a deca prave sve više proizvoda od plastelina i donose prazne kutije od hrane od kuće. Postavljaju i tezgu na kojoj prodaju svoje crteže i cveće koje gaje. Donose i stare igračke i knjige od kuće i prodaju ih jedni drugima. Na smenu se igraju kupaca i prodavaca. Učiteljica Šila im pomaže da naprave natpise za razne tezge. Neka deca prave i natpise sa cenama svojih proizvoda. Učiteljica šalje poruku roditeljima sa objašnjenjem šta rade i poziva ih da posete njihovu pijacu kada budu došli po decu. Ona snima video nekih od epizoda u igri. Sledećeg dana, ona koristi pijacu da deci postavi pitanje – koje novčiće da koristi kako bi platila biljku od 5 centi (mlađima) ili 10 centi (starijima). Dok svako dete razgleda i istražuje stvarne novčiće (1c, 2c, 5c, i 10c) ona ih ohrabruje da potraže sve kombinacije koje bi mogli da upotrebe da plate robu.

?

Iskustvo u učenju br. 49: Cenimo svoje jezike

Tema: Komunikacija, cilj br. 2 i ishod učenja br. 6

Starosna grupa: beba

Okruženje: celodnevni i poludnevni boravak (jaslice)

Pemina mama Marta želi da Pema (17 meseci) nauči da govori i poljski i engleski. Pemin deda Tomas je došao iz Poljske kod Marte i Peme na mesec dana. Kao i uvek, doneo je nove knjige i igračke za Pemu, a ovoga puta i lutku sa dugom crnom kosom. Dali su joj ime Pola. Svako popodne Tomas, Pema i Pola sede u kuhinji i čitaju nove knjige. Tomas ponosno pokazuje slike i izgovara reči na poljskom. Pema ga imitira i posmatra sa oduševljenjem kada se on smeši i potvrđuje.

Pema pohađa lokalne jaslice od 9 do 13h tri puta nedeljno dok je Marta na poslu. Ovoga jutra Tomas, Marta i Pema šetaju zajedno do jaslica. Pema i Pola su u kolicima. Imaju vremena da se zaustavljaju i pokazuju interesantne stvari koje vide: psa, ambulatna kola koja prolaze sa uključenom sirenom, prodavca cveća i crkvu. Tomas imenuje ove objekte i opisuje ih na poljskom, dok Pema pokazuje i pokušava da ponovi neke reči. Tomas ponavlja reči, klima glavom i smeje se da ohrabri Pemu

Kada stignu u jaslice, negovateljica Avin pozdravlja porodicu sa „zdravo“ na poljskom. Marta dedi ponosno pokazuje izložbu na zidu gde se nalaze fotografije svih porodica i natpis sa dobrodošlicom na maternjim jezicima sve dece. Marta i Tomas ljube Pemu, a Avin je vodi do prozora da im maše pre nego što počnu da se igraju sa Polom.

Razmišljanje: Da li mogu da učinim više da uvedem maternji jezik dece u okruženje?

?

Iskustvo u učenju br. 50: Volim da igram i pevam

Tema: Komunikacija, cilj br. 4 i ishod učenja br. 3

Starosna grupa: mala deca

Okruženje: celodnevni i poludnevni boravak (vrtić)

Emili (2 godine) je tiha i stidljiva devojčica. Pohađa lokalni vrtić svakodnevno dok je njena samohrana majka na poslu. Kada pleše u vrtiću, Emilin izraz se menja i jasno se vide njena sreća i oduševljenje. Posebno voli pesme *Ja sam jedna vrana* i *Pet debelih kobasica*. Takođe voli da peva i izvodi radnje uz pesmu *Ja sam mali čajnik* i *Ringe ringe raja*, naročito kada su na letonskom jeziku. Ona i njena dva druga Viktoros i Šon padaju na pod smejući se na kraju pesme. Viktoros voli da čuje svoj maternji jezik u vrtiću i počinje uzbuđeno da priča na letonskom kada ga čuje u dečjim pesmicama. Emili takođe uživa kada vaspitačica predloži da izvade muzičke instrumente. Voli da maršira po sobi sa drugarima praveći puno buke i muzike. Posebno voli kada to rade napolju. Vaspitačica Mojra često snima video zapise njihovog sviranja i igranja, pa deca to mogu da pokažu roditeljima. Za Emili je važno da se izrazi na više različitih načina. Iako je odlično savladala jezik, često je rezervisana u interakciji sa drugom decom, a ipak voli da pleše i da se kreće uz muziku.

?

Razmišljanje: Kako da pomognem deci da se izraze na više različitih načina?

Iskustvo u učenju br. 51: Odigrana utakmica**Tema: Komunikacija, cilj br. 3 i ishod učenja br. 1****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: vrtić**

Brazil i Irska treba da igraju prijateljsku fudbalsku utakmicu. U vrtiću ima nekoliko dece iz Brazila, pa ovo izaziva veliko uzbuđenje. Mnoga deca nose fudbalske dresove svojih timova. Tokom jutra prave zastave i transparente. Neki će gledati utakmicu kod kuće, a nečiji roditelji idu u Dublin na utakmicu. Deca i vaspitačica Liz razgovaraju o tome kakva će utakmica biti. Neka deca koriste portugalski, zvaničan jezik Brazila, što izaziva dalju diskusiju i radoznalost kod ostale dece. Liz sluša priče o tome ko će pobediti i koji su igrači najboji. Nakon diskusije, deca crtaju crteže vezane za temu fudbala. Dok crtaju, Liz sluša priče o tim crtežima i piše rečenice pored svake slike, zasnovane na onome šta deca kažu. Ona ih čita deci, a neki se pridružuju i pomažu joj da pročita „priču“.

Napolju u dvorištu, neka deca žele da igraju fudbal, neki bi da budu u irskom, a neki u brazilskom timu. Od svojih jakni prave golove, a Liz podstiče ostalu decu da dođu i navijaju za timove. Ona predlaže da navijači plate karte za utakmicu. Koriste kamenčiće kao novac i lišće kao karte, a Šon i Riana trče unutra da donesu transparente i zastave. Ostala deca uzimaju stolice i napolju organizuju tribine. Olivija odlučuje da želi da prodaje sladoled tokom utakmice i koristi komadiće papira kao sladoled. I opet, kamenčići su sjajna valuta za kupovinu!

Timovi su izabrani i pravila igre jasno naznačena. Liz pozajmljuje sudiji Kiari svoju pištaljku. Ona glasno zazviždi i utakmica počinje. Navijači vrište kada se postignu golovi, a uzvikuju reči podrške kada nema golova. Sa entuzijazmom mašu zastavama i transparentima. Sudija duva u pištaljku nekoliko puta da označi kraj utakmice, koja se završava nerešeno. Obe strane se rukuju, a publika ih pozdravlja. Kada se vrate unutra, Liz sa „mikrofonom“ u ruci intervjuiše igrače. Ona proširuje razgovor komentarima i pitanjima.

Razmišljanje: Kako da iskoristim prilike da proširim dečje igre unutra kao i napolju?**Iskustvo u učenju br. 52: Odlazak kod zubara****Tema: Komunikacija, cilj br. 2 i ishod učenja br. 4****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: pripremni razredi (osnovna škola)**

Gospođa Marfi, učiteljica mlađeg i starijeg pripremnog odeljenja, koristi kutak za igru kako bi podstakla učenje dece u okviru tema ove knjige, kao i jezik, matematiku, prirodu i društvo u skladu sa nacionalnim planom i programom za osnovne škole. Svake dve nedelje ona menja fokus igre. Deca koriste kutak da se igraju kuvanja i pečenja, čuvanja beba, kafića, lekara, autoservisa, biblioteke, policije, pećanja ili odlaska na odmor. Ovog meseca, zbog činjenice da je veći broj dece iskazao interesovanje za temu zuba, gospođa Marfi i deca su odlučili da se igraju odlaska kod zubara. Nekoliko dece je već počelo da gubi mlečne zube, a ostali su bili kod zubara sa roditeljima ili braćom i sestrama.

Kutak za igru se koristi kada deca stignu u školu, a i u različito vreme tokom dana i nedelje, u zavisnosti od toga kojim se aktivnostima bave. Gospođa Marfi organizuje kutak tako da koristi sve potrebne igračke kako bi podstakla učenje i razvoj, uključujući i opismenjavanje i numeričke veštine. Na primer, tu su telefon i kompjuter za stomatološku sestru, notes i olovka za zakazivanje, a u čekaonici su knjige i časopisi.

Deca su zaista uzbuđena jer imaju svoju sopstvenu zubarsku ordinaciju. Tokom nekoliko narednih nedelja oni organizuju i reorganizuju ordinaciju i proširuju listu pacijenata. Prave postere i cenovnike za usluge koje nude. Ponekad se i gospođa Marfi igra sa decom, a nekad samo posmatra igru. Povremeno interveniše kako bi proširila igru, posebno kada se čini da stvari počinju da se ponavljaju. Ponekad donese novu igračku, uvede novu reč ili ideju, daje predloge, pomaže da se razreši sukob ili uvodi novu ulogu. Tokom nedelje, osim igranja u kutku, deca vode razgovore o posetama zubaru. Slušaju priče o zubarima u kutku za čitanje. Igraju se predmetima kao što su zaštitne naočare, tečnost za ispiranje usta, čačkalice, četkice za zube, zubna pasta, beli mantili, bušilice, uveličavajuća stakla, ogledala i injekcije. Igraju se i Na slovo, na slovo, Zapazi razliku, Izbaci uljeza, koristeći slike i predmete na temu zuba. Većina učenika se služi mnoštvom reči koje se odnose na odlazak kod zubara. U petak dolazi stomatološka sestra iz lokalne klinike. Ona koristi džinovsku četkicu za zube i objašnjava kako se peru zubi. Do kraja nedelje njihova stomatološka ordinacija je veoma uspešna i nudi usluge kao što su pravljenje proteza za stare i nameštanje korektivnih proteza.

Razmišljanje: Koliko redovno posmatram i slušam decu u kutku za igru i pronalazim načine da proširim njihovu igru?

Iskustvo u učenju br. 53: Želim bolje da te upoznam

Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 1 i ishod učenja br. 2

Starosna grupa: bebe

Okruženje: kod kuće

Megan (5 meseci) leži pored svoje rođake Diren (8 meseci). Devojčice su na prostirci sa mnogo igračaka zakačenih za nju – tu su ogledala, zvečke, zvuci životinja, preklopi, životinjice koje vise. Megan pokazuje Diren da uživa u njenom društvu. Pruža ruku i dodiruje Direninu nogu. Obe devojčice se smeju i guguću zadovoljno. Meganina mama Nief pokazuje devojčicama različite stvari na prostirci. Ona leži pored devojčica i pritiska dugmiće kako bi se čuli zvuci životinja, čime ohrabruje devojčice da pipnu različite materijale. Pridržava im ruke da bi im pomogla da uhvate zvečke. Devojčicama se sviđa golicanje koje osećaju kada ona pravi kružne pokrete po njihovim rukama dok im peva. Diren pruža ruku mnogo puta, tražeći još. Posle pesme, Niaf pokazuje njihovu odeću i delove tela i opisuje ih. *Diren ima bele čarapice, Megan plave. Diren dodiruje Meganine prste fino i nežno. Da li ti se to sviđa, Megan? Mislim da ti se sviđa.*

Razmišljanje: Šta mogu da učinim kako bih pomogao da deca kroz igru i interakciju nauče više jedni o drugima?

Iskustvo u učenju br. 54: Volimo konje, pa hajde da budemo prijatelji**Tema: Istraživanje i razmišljanje cilj br. 2 i ishod učenja br. 5****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: vrtić**

Bernadet (2 godine i 10 meseci) je romskog porekla. Tek se nedavno, sredinom školske godine, priključila grupi dece u vrtiću. Njena porodica drži konje i putuje po vašarima u celoj zemlji. Na jednom od redovnih sastanaka koji se održavaju svake dve nedelje osoblje vrtića diskutuje o tome šta mogu da učine da pomognu Bernadet da se lakše uklopi. Slažu se da treba okačiti postere konja i vašara na zidove. Takođe, zamoliće lokalni zanatski centar da im naprave mali model kamp prikolice koji će dodati figuricama za igru. Kompletu životinjica dodaju još konja.

Majkl (3 godine) živi na farmi i voli sve što ima veze sa poljoprivredom – životinje, traktore, knjige o farmama. Majkl svakoga dana provodi mnogo vremena u pravljenju farme od figurica. On postavlja ograde i kapije za stoku, pazi da sve životinje imaju vode. Ova igra odražava stvari koje on voli da radi sa mamom i tatom u stvarnom životu. Majkl je oduševljen dodatkom novih konja. Bernadet voli da stoji u blizini i posmatra Majkla kako se igra. Često i sedne pored njega i posmatra. Osoblje to zapaža.

Nekoliko dana kasnije, na blagi nagovor vaspitačice Nore, Bernadet odlučuje da se pridruži Majklu u igri sa konjima i oni počinju da se druže. Nora to podržava time što im u paru zadaje zadatke, na primer, da pospreme štalu, i ohrabruje ih da se igraju zajedno i napolju, gde takođe vole da se igraju trka konja. Bernadet se ovo dopada jer često ide da gleda svog tatu kada na trkama jaše njihovog konja. Ponekad se Majkl pretvara da je konj, a Bernadet se pretvara da je njen tata. Bernadet se drži za njegov džemper dok on trči unaokolo. Bernadet mu daje uputstva kako da trči, a povremeno upotrebi neke romske reči dok se igra. Nora se zainteresuje da sazna više o tome od Bernadetinih roditelja. Na sledećem sastanku predlaže kolegama da i oni nauče neke romske reči kako bi pomogli Bernadet da se oseća srećnije i udobnije u vrtiću. Takođe, to bi pomoglo i ostaloj deci da nauče više o načinu života Roma.

Razmišljanje: Da li igračke u mom okruženju odražavaju kulturu i poreklo sve dece?**Iskustvo u učenju br. 55: Moć muzike i priče****Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 3 i ishod učenja br. 4****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: celodnevni i poludnevni boravak (jaslice)**

Ebi (skoro 4 godine) ima Daunov sindrom i pohađa lokalni vrtić. Osoblje u njemu u velikoj meri koristi muziku tokom celog dana. Posebne pesmice se pevaju na prelazu iz jedne aktivnosti u drugu, a koriste vesele pesme da podignu nivo energije, naročito popodne. Vaspitačica Mela primećuje da Ebi veoma pozitivno reaguje na muziku. Ona energično pomaže u spremanju kada pevaju pesmicu za spremanje, a takođe voli i kada pevaju pesmicu dobrodošlice Zdravo, Ebi, kako si danas? (koriste imena sve dece). Ona se nasmeši i nakloni kada pevaju njeno ime.

Ebi naročito voli pesmu *Kad si srećan lupi dlanom o dlan*. Tada posebno živne i sa entuzijazmom ponavlja pokrete. Mela takođe koristi puno jezičkih igara kako bi pomogla Ebi i ostaloj deci u razvoju jezika. Oni se igraju igre rimovanja, a Ebi se smeje kada njeni drugari zbijaju šale i smišljaju besmislene reči. Takođe voli da sluša brzalice.

Mela koristi i kreativno pričanje priča kako bi uvela nove reči i ideje. Ona tada nosi poseban šešir za pričanje priča i ogrtač, čime pomaže svima da pređu u raspoloženje za pričanje priča. Deca sede oko Mele, a ona ponekad koristi i muziku tokom pričanja priča i pokušava da uklopi muziku sa pričom, što se Ebi posebno dopada.

Uz pomoć dece i njihovih porodica Mela je prikupila dosta pomoćnih sredstava koja stavlja u vreću za priču kako bi oživela pričanje. Na primer, u vreći (raznobojna jastučnica) se mogu naći tri-četiri stvari koje imaju veze sa pričom: figurice, prevozna sredstva, voće, slike likova sa imenima, npr. Alfi, pas Spot, ili krupno napisane ključne reči Nisam ja, reče prase, Nisam ja reče patka, zatim maske koje odražavaju različita osećanja, pribor za jelo, lutka beba ili meda, šešir, cipele, odeća, hrana, baterijska lampa, stetoskop, ključevi, mobilni telefon, novčići, fotografije, likovi od kartona, itd. Spisak je beskonačan! Mela se trudi da pribavi i knjigu koja sadrži razne činjenice u vezi sa pričom, npr. o baštovanstvu, sportovima ili životinjama. Lokalni bibliotekar je od velike pomoći u pronalaženju takvih knjiga. Ebi je uvek oduševljena kada sluša priču i pita se šta će Ebi sledeće izvući iz vreće!

Razmišljanje: Kojim pomoćnim sredstvima mogu da oživim priču?

Iskustvo u učenju br. 56: Vreme je za priču

Tema: istraživanje i razmišljanje, cilj br. 4 i ishod učenja br. 5

Starosna grupa: mala deca

Okruženje: pripremni razred (osnovna škola)

Starije pripremno odeljenje sastavljeno od 28 dečaka se sprema za slušanje priče. Smeštaju se udobno na prostirke na podu u blizini kutka za čitanje. Učitelj je stavio šešir za pričanje priča i pripremio sve što mu je potrebno da ispriča priču *Jovica i čarobni pasulj*. On čita priču uz pomoć nekih dečaka koji su izabrani da predstavljaju različite uloge u priči.

Tokom razgovora gospodin O'Donel pita dečake da opišu različite likove u knjizi. On takođe postavlja pitanja: *Da li je bilo u redu da mama pošalje Jovicu samog da proda kravu? Da li je u redu da Jovica krade od diva?* Ovo izaziva veoma zanimljivu diskusiju. Istog dana kasnije dečaci se igraju igre reči sa nekim ključnim rečima iz priče. Ovo im se dopada, posebno izmišljanje besmislenih reči.

Sledećeg dana gospodin O'Donel ih podseća na priču i traži da smisle drugačiji kraj. Tokom časa glume dečaci izvode priču *Jovica i čarobni pasulj*. Oni uključuju nove završetke, na primer kako Jovica i div postaju prijatelji, kako Jovica prodaje kravu za mnogo novca, beži i ne daje novac majci, kako Jovicu žandari uhvate dok vodi kravu i odvedu ga u stanicu, kako direktor škole zove telefonom mamu da pita zašto *Jovica nije u školi*, itd. Učitelj se zatim nadovezuje na ove ideje i pomaže im da razrade svoje priče. Tokom sledeća dva dana, radeći u parovima, dečaci pišu svoju priču o Jovici. Koriste reči sa table, zasnovane na razgovorima prethodnih dana, a ostale reči pišu onako kako umeju, bez obzira na greške. Dodaju i ilustracije svojim pričama. Kada gospodin O'Donel predloži da bi mogli da povežu sve te priče u jednu knjigu, neka deca odlučuju da dodaju i svoje ime kao autora i ilustratora, a neka dodaju i brojeve stranica i ISBN kod! Sledeće nedelje dečaci posećuju mlađe pripremno odeljenje i čitaju im priču u malim grupama. I roditelji imaju priliku da ih pročitaju kada dovode svoju decu u školu ili dolaze po njih.

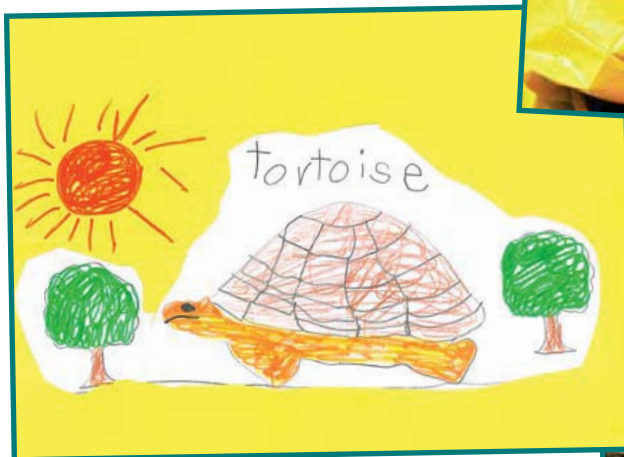

Razmišljanje: Kako da upotrebim pričanje priča sa ciljem da podstaknem više nivoa razmišljanja?

Zaključak

Igra može da bude zabavna, podsticajna i prijatna kako deci, tako i odraslima. Odrasli mogu u velikoj meri da obogate prilike za učenje koje igra pruža kroz podršku deci da učestvuju u različitim vrstama igre, samostalno ili sa drugima, i da obezbede dobro opremljeno okruženje za igru, kako unutra, tako i napolju.

**Podsticanje učenja
i razvoja putem ocenjivanja**

Uvod

Šta je ocenjivanje? Zašto je ono važno?

Procena tj. ocenjivanje je svakodnevni deo interakcije odraslog sa decom. Odrasli stalno ocenjuju dečje učenje i razvoj i koriste prikupljene informacije sa ciljem da pomognu deci da napreduju. I deca sama donose procene o onome u čemu su dobri, šta vole da rade, šta sada umeju sa malo pomoći, a voleli bi samostalno da rade u budućnosti.

Ove smernice opisuju šta je ocenjivanje i pokazuju kako ono izgleda u ranom detinjstvu. Povremeno se pominje i ocenjivanje u pripremnim razredima osnovne škole, gde je praksa ocenjivanja regulisana zakonom.

Slika br. 3 Definicija ocenjivanja

Ocenjivanje je trajni proces **prikupljanja, evidentiranja, razmatranja i korišćenja** informacija sa ciljem da se napravi sveobuhvatni prikaz deteta kao učenika, podrži i podstakne njihovo učenje u budućnosti.

Ocenjivanje omogućava odraslima da saznaju šta dete razume, kako razmišlja, šta je u stanju da uradi, koje su mu sklonosti i interesovanja. Ove informacije pomažu odraslima da prikupe bogat materijal o deci kao sposobnim i kompetentnim učenicima, sa ciljem da se podrže buduće učenje i razvoj. Time se prikupljene informacije koriste za povratnu komunikaciju sa decom o tome kako napreduju, kao i sa ciljem da im se postavljaju adekvatni i prijatni zadaci da bi se izabrala odgovarajuća podrška, da se evidentira i pohvali uspeh, kao i da se planiraju sledeći koraci u njihovom učenju.

Jednostavnije rečeno, odrasli razmatraju sledeća pitanja kada razmišljaju o ocenjivanju:

Tabela br. 11: Razmišljanje o ocenjivanju

Elementi	Pitanja
Procenjivanje	Na koje aspekte dečjeg učenja i razvoja želim da se usredsredim? Ko će doneti procenu – ja, dete ili oboje?
Evidentiranje	Kako da evidentiram procenu – da je zapamtim, da je pribeležim, u formi komentara ili priče, kao crtež, fotografiju, video snimak ili tabelu? Kako da osiguram da tokom vremena izgradim bogatu sliku o učenju i razvoju dece? Da li ću dati priliku i deci da evidentiraju svoju procenu? Kako?
Razmena	Šta želim da kažem deci o njihovom učenju i razvoju? Šta želim da podelim sa roditeljima dece? Kako ću razmenjivati informacije o ocenjivanju?

⁴Pojam „ocenjivanje“ je u ovoj knjizi dat u smislu procene znanja i postignuća dece, tj. opisnog ocenjivanja. (prim. prev.)

Ocenjivanje za učenje i Ocenjivanje učenja su dva različita pristupa ocenjivanju. Ona se razlikuju po tome **kako** odrasli koriste informacije koje prikupe. Osnovna svrha Ocenjivanja učenja je da obavesti druge, npr. roditelje i stručnjake (terapeute) o postignućima dece. Ocenjivanje za učenje se fokusira na upotrebu informacija kako bi se deci pomoglo da načine sledeći korak u učenju i razvoju. Iako su oba pristupa važna, ove smernice se fokusiraju na upotrebu svakodnevne procene odraslih kako bi se deci pomoglo da napreduju u učenju i razvoju u okviru sve četiri teme ove knjige. To je Ocenjivanje za učenje.

„Sprovođenje“ ocenjivanja

Četiri postupka u ocenjivanju – prikupljanje, evidentiranje, razmatranje i upotreba informacija – se preklapaju i često se odvijaju u isto vreme. Ponekad odrasli koriste sva četiri postupka istovremeno, a ponekad samo jedan ili dva. Ima trenutaka kada odrasli donose procenu tokom par sekundi ili minuta, ali se češće procena odvija tokom nekoliko dana ili nedelja. Nekada se procena odvija bez prethodnog planiranja, a nekad odrasli planiraju da se fokusiraju na neki poseban aspekt učenja i razvoja u okviru četiri teme ove knjige. Tabela 12. rezimira neke ključne karakteristike dobrog ocenjivanja.

Tabela br. 12: Osobine dobrog ocenjivanja

Ocenjivanje	Odrasli
Dobrobit za decu	- daju povratne informacije deci o njihovom učenju i razvoju tokom svakodnevni interakcija sa njima, - daju povratne informacije deci o njihovom učenju i razvoju tokom svakodnevni interakcija sa njima,
Uključivanje dece	- razgovaraju sa decom kako bi razumeli njihovo učenje i razvoj, - daju deci priliku da razmišljaju o onome što su uradili, rekli, napravili ili naučili i pomažu im da planiraju šta će sledeće da urade.
Ima smisla za decu	procenjuju tokom svakodnevni aktivnosti, događaja, svakodnevni rituala i interakcija i koriste predmete, mesta i ljude koji su bliski i koji decu interesuju.
Uključivanje porodice	- pružaju roditeljima uvid u učenje i razvoj dece i daju predloge kako bi se učenje i razvoj mogli podstaći kod kuće, - daju roditeljima priliku da razmene informacije o učenju i razvoju svoje dece.
Korišćenje raznovrsnih metoda	- koriste metode kao što su samoocenjivanje, razgovori, posmatranje, zadavanje zadataka i testiranje, - koriste metode na odgovarajući način, u skladu sa uzrastom, poreklom i stepenom razvoja dece.
Dešava se tokom vremena	- svakodnevno prikupljaju i koriste informacije, - tokom vremena izgrade sveobuhvatnu sliku o svakom detetu kao učeniku.
Predstavlja pohvalu širine i dubine učenja i razvoja deteta	obezbeđuju dokaze o učenju i razvoju dece u odnosu na njihove sklonosti, veštine, stavove i vrednosti, znanje i razumevanje u okviru četiri teme ove knjige.

Šta i kada ocenjivati?

Prilikom ocenjivanja odrasli traže dokaz o napretku dece u okviru sve četiri teme ove knjige:

- **sklonosti:** npr. radoznalost, koncentracija, otpornost, istrajnost;
- **veštine:** npr. hodanje, sečenje, pisanje, rešavanje problema;
- **stavovi i vrednosti:** npr. poštovanje sebe i drugih, briga za životnu okolinu, pozitivan stav prema učenju i životu;
- **znanje i razumevanje:** npr. klasifikacija predmeta po boji i veličini, učenje „pravila“ za interakciju sa drugima, saznanje o ljudima u svojoj zajednici i razumevanje značenja reči.

Odrasli se usredsređuju na ono što deca rade, prave ili kažu. Na primer, odrasli mogu da posmatraju bebe dok se gledaju i pokušavaju da komuniciraju putem dodira rukom ili cičanjem; mogu da posmatraju malu decu dok rade zajedno kako bi sazidali nešto od zemlje ili kamenja; decu koja istražuju zvuke koje stvaraju instrumenti napravljeni od različitih materijala, oblika i veličina. Odrasli koriste ciljeve i ishode učenja u temama ove knjige kako bi protumačili ova iskustva i nadovezali se na njih. Prikupljanje informacija tokom vremena je posebno važno za decu od rođenja do šest godina jer njihovo učenje i razvoj ne prati pravilan obrazac, niti se dešavaju istim tempom kod sve dece.

I deca imaju razvojne prekretnice koje zdravstveni radnici proveravaju u redovnim intervalima tokom ranog detinjstva. Osim toga, dijagnostička procena igra važnu ulogu u prepoznavanju dece sa fizičkim ili mentalnim invaliditetom. Iako mnogi vaspitači ne sprovedu dijagnostičku procenu, oni veoma često primete rane znake mogućih teškoća i mogu da skrenu pažnju roditeljima i pomognu im da stupe u kontakt sa odgovarajućim stručnjacima.

Koje podatke treba evidentirati, zašto i kako?

Evidencija je beleženje informacija o dečjem učenju i razvoju. Ovaj zapis pomaže da se ispriča priča o dečjem putovanju stazom učenja i razvoja. Odrasli evidentiraju važne elemente o tome šta dete razume, ume da uradi i kako pristupa učenju. Odrasli takođe ponekad detaljnije opisuju učešće deteta u posebnom događaju ili aktivnosti kako bi stvorili širu sliku bogatstva i složenosti učenja i razvoja deteta. Ovaj pristup **putem pričanja priče** je posebno koristan u ranom detinjstvu.

Evidencija može da uključuje pisane beleške, priče, fotografije, video snimke i uzorke dečjih radova, modele, skulpture, slike i crteže, projekte, komentare, odgovore ili izjave. Odrasli i deca ih koriste kao dokaze o naučenom kako bi pohvalili i proslavili uspeh i postignuće ili isplanirali sledeći korak u učenju. Evidentiranje takođe omogućava odraslom i/ili detetu da podeli ove informacije sa roditeljima, koji zatim mogu da se nadograde na iskustvo deteta van kuće, pa time učine učenje prijatnijim i uspešnijim. U slučaju neke dece evidencija pruža značajne podatke koji pomažu da se prepoznaju posebne obrazovne potrebe kako bi se angažovala odgovarajuća podrška i razmotrio uticaj ovakvih intervencija.

Odlučivanje šta evidentirati

Nije praktično, niti korisno zapisivati sve što odrasli čuju, vide ili saznaju. Oni odlučuju o tome koja informacija je od posebnog značaja i ukazuju na napredak u razvoju, sklonostima, veštinama, stavovima i vrednostima, znanju i razumevanju. Odrasli evidentiraju podatke o svoj deci. U slučaju neke dece, npr. one sa teškoćama u učenju ili za koje je odraslom potrebno još podataka kako bi se stvorila sveobuhvatnija slika nekog aspekta učenja, informacije se zapisuju češće. Ponekad odrasli evidentiraju detaljne informacije, a ponekad sa manje detalja. Na osnovu svog iskustva oni odlučuju u kojoj meri i koliko često treba beležiti informacije. Važno je da ova evidencija odražava rad odraslih sa svom decom u predškolskoj ustanovi.

Odlučivanje kako evidentirati

Tabela 13 prikazuje različite tipove evidentiranja. Primeri su uključeni u *Iskustvima u učenju* 57-74.

Tabela br. 13: Evidentiranje dečjeg učenja i razvoja

Vrsta evidencije	Resursi, metode, uzrast
Primeri dečjih radova	<i>Resursi:</i> dečji radovi. <i>Metode:</i> odrasli čuvaju primere dečjih radova. Ponekad deca biraju primere, ponekad odrasli, a u ostalim slučajevima zajedno. <i>Uzrast:</i> od šest meseci do šest godina.
Beleške	<i>Resursi:</i> sveske, ceduljice, računar. <i>Metode:</i> odrasli prave kratke zabeleške, često sastavljene samo od ključnih reči, o nekom događaju, aktivnosti ili zadatku. Ponekad su beleške duže, sa detaljima o određenom aspektu učenja. Ove beleške se mogu fokusirati na individualno dete ili grupu dece. Tokom vremena, beleške pričaju priču o onome što deca umeju da urade, kažu ili razumeju. <i>Uzrast:</i> od rođenja do šest godina.
Fotografije, video ili audio zapisi	<i>Resursi:</i> fotoaparat, video kamera, audio rekorder. <i>Metode:</i> Odrasli koriste fotoaparat, video ili audio snimanje kako bi pribegližili momente u dečjem učenju i razvoju. Svaka fotografija i video ili audio zapis pomažu da se ispriča priča. Zbirka sakupljena tokom vremena može da pokaže napredak i postignuće deteta. Serija fotografija se može snimiti u jednom danu kako bi pokazala napredak u nekoj specifičnoj aktivnosti. <i>Uzrast:</i> od rođenja do šest godina (uz pisanu saglasnost roditelja).
Priče	Priče <i>Resursi:</i> sveske, ceduljice, računar. Metode: odrasli pišu kratke beleške o učešću deteta u nekoj aktivnosti, događaju ili zadatku. Beleške se mogu fokusirati na doprinos pojedinačnog deteta ili doprinos grupe dece. Suprotno beleškama, ovaj tip evidencije daje detaljnije informacije o interakcijama dece sa ostalima, kao i o relevantnim predmetima i mestima, i predstavlja ih hronološki. Ovakve priče pomažu odraslima da sagledaju i bolje razumeju napredak dece u odnosu na sklonosti, veštine, stavove i vrednosti, znanje i razumevanje. Primeri dečjih radova i fotografije mogu da obogate priču. Uzrast: od rođenja do šest godina.
Dnevnic ili evidencija nege	<i>Resursi:</i> sveska, fascikla, kompjuter. <i>Metode:</i> odrasli (često vaspitači) pišu kratke beleške svakoga dana o rutinama i komunikaciji svakog deteta, npr. kada je dete jelo, koliko je spavalo, kada su menjane pelene, kao i o interakciji i aktivnostima. Na osnovu ponašanja, govora tela i verbalnog odgovora dece, odrasli mogu i da pribeliže šta dete voli ili u čemu je uspelo. Dnevnik se pokazuje roditeljima tako što se šalje kući. Roditelji mogu da komentarišu i daju dodatne informacije o stvarima koje njihova deca vole, kao i o onima koje im teško padaju. <i>Uzrast:</i> od rođenja do tri godine, a do šest godina za decu sa posebnim obrazovnim potrebama.

Tabele i liste	<i>Resursi:</i> unapred pripremljene liste. <i>Metode:</i> odrasli koriste tabele i liste o posebnim aspektima dečjeg učenja, koje čekiraju obično na kraju određenog perioda. Odrasli vrše procenu u odnosu na unapred određene opise i smernice. Ovo se može odnositi, na primer, na fizičku interakciju ili početne veštine čitanja i pisanja. Odrasli najčešće čekiraju opis koji najviše odgovara napretku deteta do tog trenutka. <i>Uzrast:</i> od rođenja do šest godina.
Izveštaji	<i>Resursi:</i> formulari za izveštaje <i>Metode:</i> Odrasli koriste informacije putem većeg broja metoda ocenjivanja, kao i evidenciju kako bi sastavili izveštaj o učenju i razvoju deteta. Oni ove izveštaje daju roditeljima. Kako se izveštaj fokusira na rezime napretka i postignuća deteta, oni se sastavljaju u određeno doba godine (na primer u leto, kada dete završi školsku godinu). <i>Uzrast:</i> od rođenja do šest godina (izveštaji se obično koriste za decu sa fizičkim i mentalnim invaliditetom, kao i za decu u osnovnoj školi).

Kako da čuvam informacije o ocenjivanju i koliko dugo?

Informacije se mogu čuvati u dečjem portfoliju, u vaspitačevoj fascikli, kao i u centralnoj evidenciji.

Portfolio učenja deteta

Portfolio je dobar način da se prikupe informacije o učenju i razvoju deteta. On može biti u obliku fascikle, bloka, kutije za cipele, pahuljice ili za picu, ili nečeg sličnog gde mogu da stanu dečji radovi, fotografije, priče, beleške, zapisi o nezi, tabele i liste, kao i rezultati testiranja (ako se primenjuju). Ova kolekcija priča priču o pređenom putu svakog deteta, njegovim naporima, napretku i dostignućima u određenom periodu.

Portfolio može i da pomogne time što deci daje osećaj ponosa i kontrole nad sopstvenim učenjem i razvojem. Na primer, deca mogu sama da biraju radove i fotografije za svoj portfolio, razmišljaju o njima i, uz pomoć nekog odraslog, mogu da planiraju rad u budućnosti. Ovo iskustvo može da učini učenje prijatnijim i zanimljivijim.

Vaspitačeva evidencija

Vaspitači u predškolskim ustanovama mogu da vode evidenciju koja će uključivati zapise o svakom detetu u grupi koju vode. Ovi zapisi mogu biti razna zapažanja, razgovori sa decom i roditeljima, događaji ili incidenti koji su se dogodili u ustanovi. Vaspitač dodaje informacije po potrebi, pa je ovo na neki način „tekuća evidencija“.

Centralna evidencija

Neke informacije o dečjim potrebama treba držati u centralnoj evidenciji predškolske ustanove. To mogu biti imena roditelja i njihovi kontakt podaci, medicinske informacije, izveštaji i podaci dobijeni od drugih stručnjaka, npr. terapeuta. Ako u ustanovi radi veći broj vaspitača, od velikog je značaja da ovakva vrsta podataka bude svima pristupačna na jednom centralnom mestu.

Ako deca pohađaju ustanovu duže od godinu dana, odrasli mogu da prenesu važne podatke o učenju i razvoju deteta iz vaspitačeve evidencije u centralnu evidenciju na kraju godine ili nekog drugog perioda.

Podatke o ocenjivanju koje su ustanovi dostavili drugi stručnjaci (npr. izveštaji terapeuta) treba čuvati na bezbednom mestu; njih treba da koriste samo oni koji se bave učenjem i razvojem konkretnog deteta. Takođe je važno da se ti podaci koriste samo u svrhu za koju su namenjeni i evidentirani. Oni se mogu čuvati u dobro organizovanoj arhivi i/ili elektronski. Ako je evidencija elektronska, odrasli u nju mogu da uključe i fotografije dečjih radova.

Svaka ustanova odlučuje o tome koliko dugo će podaci biti čuvani. U slučaju osnovnih škola, preporučljivo je čuvati važne podatke sve dok deca ne napune dvadeset i jednu⁴ godinu.

Kako da upotrebim informacije koje prikupim i evidentiram?

Razmišljanje o tome šta da uradimo, kako to da uradimo, a zatim procena koliko smo dobro to uradili, deo je rada bilo kog stručnjaka. Odrasla osoba koristi podatke o učenju i razvoju dece kako bi razmišljala o svom radu, kao i da bi našla način da ga unapredi. On/a može to da čini u saradnji sa kolegama i/ili drugim stručnjacima. Ovo razmišljanje može imati za rezultat promenu načina na koji odrasli stupaju u interakciju sa detetom, roditeljima, pristupaju reorganizaciji prostorije, promeni svakodnevne rutine, planiranju određenih aktivnosti i obezbeđivanju posebnih materijala i predmeta. Odrasli takođe razmenjuju informacije o ocenjivanju sa decom i njihovim roditeljima i koriste te podatke za planiranje daljeg napretka dece.

Podrška deci sa posebnim obrazovnim potrebama

Podaci o ocenjivanju treba da skrenu pažnju odraslih na određene teškoće koje bi deca mogla da imaju. Iznošenjem zabrinutosti za dete roditeljima i ostalim vaspitačima, vaspitač igra ključnu ulogu u obezbeđivanju odgovarajuće podrške koja će omogućiti toj deci da napreduju u učenju i ograničiti mogući uticaj invaliditeta ili teškoće na buduće učenje i razvoj. Ova podrška može da znači i pripremu posebnog programa učenja za određeno dete, koji može biti zasnovan na Individualnom obrazovnom⁵ planu (IOP).

IOP je sveobuhvatan radni dokument koji prikazuje prioritete potrebe u učenju, ciljeve i strategije kojima će se pružiti podrška detetu i mapirati njegov/njen napredak. Plan obično sastavljaju vaspitač i roditelji. Terapeuti i organizatori specijalnog obrazovanja takođe daju svoj doprinos. Detaljne informacije o tome kako sastaviti i koristiti IOP su date na internet stranici Nacionalnog veća za specijalno obrazovanje www.ncse.ie.

Sa kim razmeniti informacije i kako?

Redovni razgovori sa decom o njihovom učenju i razvoju omogućavaju da sama deca, zajedno sa odraslima, mogu da odluče šta sledeće treba raditi i kako. Razmena informacija sa roditeljima je jednako važna kako bi oni mogli da podrže decu kod kuće i, tamo gde je neophodno, pomognu ustanovi da organizuje dodatnu podršku deci. U nekim slučajevima, gde postoji briga zbog učenja i razvoja, vaspitač može da posavetuje roditelje da traže uput za procenu od lekara. U slučaju neke dece, uz saglasnost roditelja, vaspitač može da razmeni informacije sa drugim stručnjacima kao što su terapeuti, organizatori specijalnog obrazovanja i nadzornici, sa ciljem da se detetu omogući specifična vrsta podrške i/ili resursa.

Veliki broj podataka se redovno razmenjuje između ustanove i roditelja na neformalan način – na primer, kada roditelji dovode i odvođe decu. Takođe je važno dati roditeljima određeno vreme za razgovor o tome kako njihova deca napreduju. Ovo se može učiniti putem sastanaka sa roditeljima onda kada to njima odgovara. Različiti aranžmani odgovaraju različitim ustanovama i roditeljima. Ovakvi sastanci mogu biti od posebne važnosti za decu koju ne dovode/odvođe roditelji u ustanovu. Osim toga, takođe može biti važno sresti se sa roditeljima kao grupom – na primer, pre nego što deca počnu da pohađaju ustanovu i kratko vreme nakon toga. Ostali događaji i podaci koji se razmenjuju uključuju dan otvorenih vrata, dečje predstave i koncerte, kao i dogovore oko toga da roditelji provedu neko vreme u ustanovi i pomognu u aktivnostima kao što su likovno, muzika i čitanje priča (pogledati smernicu *Uspostavljanje partnerskog odnosa između roditelja i vaspitača*). Neke ustanove mogu da imaju osobu odgovornu za kontakt sa roditeljima, čiji rad uključuje kontakt putem redovnih telefonskih poziva i kućnih poseta, kao i sastanke u ustanovi.

Takođe je korisno pružiti roditeljima informacije i u pisanoj formi. Na primer, roditelji mogu da dobiju *dnevnik ili evidenciju o nezi* svoga deteta. Ovo je naročito od koristi u slučaju beba i dece koja prohodavaju, kao i male dece sa posebnim obrazovnim potrebama. Vaspitači takođe mogu da daju izveštaj roditeljima u određeno vreme tokom godine, npr. za Božić i/ili u leto (pogledati www.ncca.ie/primary/assessment, gde se može naći veliki izbor formulara koji se koriste u osnovnoj školi). U ovakvom izveštaju obično se rezimira napredak deteta i njegovo postignuće u učenju tokom određenog perioda. Takođe, i deca mogu da imaju ulogu u sastavljanju izveštaja. Ako želimo da izveštaji budu korisni roditeljima, treba da budu napisani jednostavnim jezikom koji se lako razume. Osoblje ustanove može da napiše i vodič za razmenu informacija sa roditeljima. Takav vodič može da sadrži savete i predloge kada dolaziti na sastanke sa vaspitačima, koliko sastanci vremenski treba da traju, koje podatke treba razmeniti, koju terminologiju koristiti, kao i savete roditeljima u vezi sa njihovom ulogom edukatora. Razgovor sa roditeljima o tome koja vrsta informacija im je potrebna i kako žele da dođu do nje može takođe da bude od koristi vaspitačima kada razmenjuju pisane informacije sa roditeljima.

Koje podatke prikupiti od roditelja?

Kao što je važno podeliti podatke sa roditeljima, takođe je važno i da roditelji razmenjuju informacije sa vaspitačima. Nekim roditeljima je za ovo potrebna pomoć, npr. roditeljima čiji je maternji jezik drugačiji od jezika sredine ili roditeljima koji se ne osećaju prijatno na sastancima sa vaspitačima, ili se ne slažu sa idejom ocenjivanja s obzirom na rani uzrast njihove dece. Važno je pomoći roditeljima da razumeju šta znači ocenjivanje u ranom uzrastu, njegovu ulogu u praćenju šta i na koji način njihova deca uče i kako se razvijaju, kao i korist ocenjivanja u svrhu toga da se deci pomogne da napreduju. Ovo može roditeljima pomoći da imaju sopstvenu važnu ulogu u dečjem učenju i razvoju.

Podaci se mogu razmenjivati u telefonskom razgovoru ili na sastanku između roditelja i vaspitača pre nego što dete počne da pohađa ustanovu. Kao alternativa tome, roditelji mogu da popune formular. Koju god strategiju da upotrebimo, vaspitač poziva roditelje da daju podatke o:

- porodici deteta – ime, adresa, mesto u porodici, broj braće i sestara, maternji jezik;
- važni momenti u ranom učenju i razvoju – u kom uzrastu je dete počelo da sedi, izgovorilo prve reči i rečenice, puzilo, prohodalo, prestalo da koristi pelene;
- medicinska istorija – trajanje trudnoće majke, komplikacije na porođaju, bolesti, vakcinacije, alergije, lekovi koje prima, invaliditet, osetljivost;
- ličnost – šta voli ili ne voli, u čemu je dobro, a šta mu je teško;
- posebni predmeti koje voli, npr. čebe ili meda;
- posebna imena za članove porodice ili bliske predmete, npr. kako zove roditelje, šta ga teši, itd.;
- društvena interakcija i odnosi;
- prethodna iskustva u okruženju izvan kuće
- bilo koje druge informacije koje mogu biti relevantne.

Kada je vaspitač zabrinut za napredak deteta, može biti važno prikupiti što više podataka od roditelja, npr. porodičnu istoriju jezika ili društveni razvoj.

Thinking about my practice

1. **Kako da prikupim informacije o učenju i razvoju dece u okviru sve četiri teme ove knjige?**
2. **Šta da radim sa podacima o ocenjivanju? Da li su podaci koje evidentiram korisni? Kako mogu da ih učinim korisnijim?**
3. **Koliko često razgovaram sa decom o njihovom napretku?**
4. **Koliko često razmenjujem informacije sa roditeljima? Kako i kada treba to da radim?**
5. **Kako da izbalansiram podatke koje dajem roditeljima o dečjim uspesima i 5.postignućima sa podacima o onome što im je teško da urade?**
6. **6.Koje strategije da koristim kako bih više uključio roditelje da doprinesu učenju njihove dece?**

Kako da prikupim podatke o ocenjivanju?

Odrasli koriste različite metode da bi prikupili podatke o napretku dece u učenju i razvoju. Oni odlučuju koji metod najviše odgovara u zavisnosti od konkretnog deteta, kao i od toga na koje aspekte učenja i razvoja se fokusiramo i zašto. Prilikom izbora metode odrasli imaju na umu poreklo deteta, kulturu, porodični kontekst i vrednosti, jezike, sposobnosti, interesovanja i oblasti koje zahtevaju dodatnu podršku. Oni grade dobar odnos sa decom i prate znake koji mogu ukazati na to da ocenjivanje treba za sada obustaviti, pa ga nastaviti možda narednog ili za par dana.

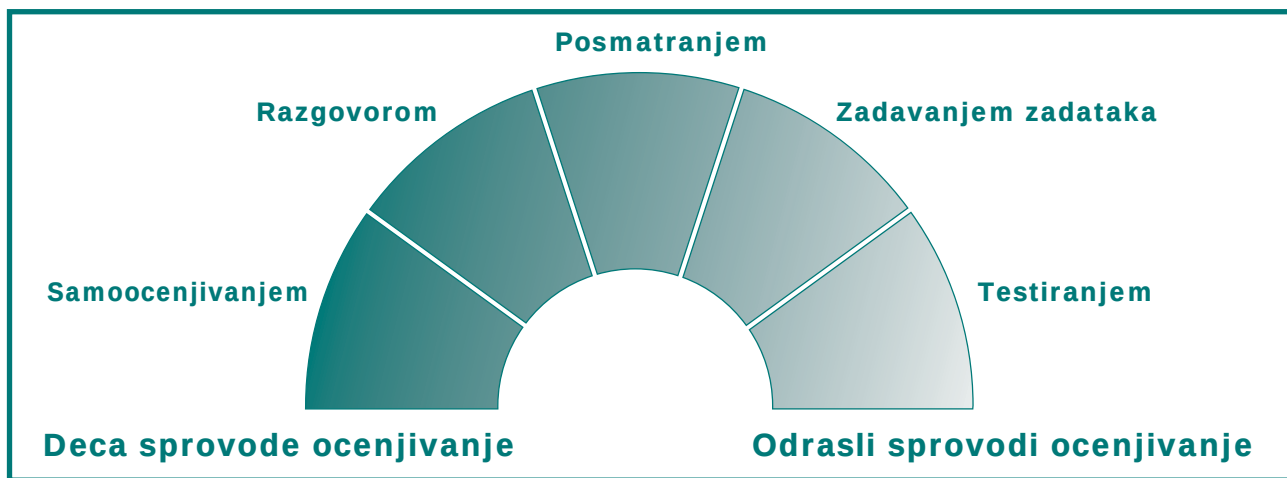
Etička razmatranja

Ocenjivanje, možda više nego bilo koji drugi aspekt obrazovanja u ranom detinjstvu, ističe važnost etike. S obzirom na uzrast dece, odrasli imaju odgovornost da budu otvoreni za poruke koje im dete šalje izrazom lica, govorom tela, vokalizacijom i rečima. Odrasli treba da posvete dosta vremena proceni kako bi obuhvatili svu širinu i dubinu dečjeg učenja i razvoja. Sve veća kulturna i lingvistička raznovrsnost sa kojom se deca sreću u predškolskim ustanovama znači da u mnogo slučajeva vaspitači i deca mogu imati različite kulturne poglede. Osim toga, za većinu dece jezik u predškolskoj ustanovi nije isti kao jezik koji se govori kod kuće. U tim slučajevima odrasli koriste svoje znanje o tome kako deca usvajaju prvi i drugi jezik i kako ta iskustva oblikuju način na koji oni uče da razmišljaju, sa ciljem da procene napredak deteta. Za takvu decu posebno je važno da njihovi roditelji imaju priliku da razmene informacije sa ustanovom tako da slika o detetu kao malom učeniku zaista odražava njegove potencijale, interesovanja i potrebe.

Pet metoda ocenjivanja

Slika 4. predstavlja pet metoda.⁵Ove metode uključuju i samoocenjivanje i razgovore u kojima deca preuzimaju vođstvo u donošenju procene sopstvenog napretka kao učenika. Posmatranje, zadavanje zadataka i testiranje podrazumevaju da odrasli sprovode ocenjivanje.⁶Dok ove smernice predstavljaju metode pojedinačno, svaka metoda često podrazumeva i upotrebu ostalih. Kombinacija metoda pomaže da odrasli izgrade bogatiju i autentičniju sliku dece kao učenika.

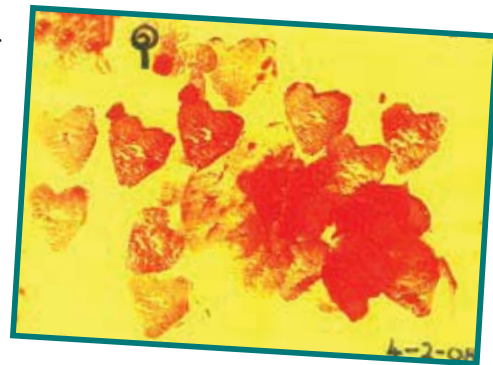
Slika br. 4: Metode ocenjivanja

Na narednim stranama je opisan svaki metod putem odgovora na tri pitanja.

- Kakav je ovaj metod?
- Kako da ga upotrebim?
- U okviru koje starosne grupe mogu da ga koristim?

Iskustva u učenju, str. 57-74 prikazuju ove metode na delu u četiri različite vrste okruženja sa decom različitih uzrasta.

⁵Umesto da prikažu metode ocenjivanja po učestalosti upotrebe, pri čemu bi se pošlo od posmatranja i razgovora, ove smernice koriste redosled koji odražava sociokulturnu teoriju. Ovaj redosled daje prioritet tome da deca imaju priliku da vode proces ocenjivanja.

⁶Smernice ističu svih pet metoda uzimajući u obzir njihovu upotrebljivost u proceni ranog učenja i razvoja. Za razliku od njih, Ocenjivanje u osnovnoj školi: smernice za škole (NCCA; 2007) uključuju osam metoda ocenjivanja. Neke od „dodatnih“ metoda se sadrže u pet predstavljenih u ovoj knjizi.

Samoocenjivanje

Šta je samoocenjivanje?

Samoocenjivanje podrazumeva da deca razmišljaju o sopstvenom učenju i razvoju. Deca to rade kao deo učenja i često daju najbolju procenu onome što su uradili ili postigli. Vremenom su deca više u stanju da razmišljaju o tome šta su uradili, rekli ili napravili, i da donesu odluku o tome kako bi mogli da budu bolji sledeći put. Ovo im pomaže da postave lične ciljeve i da streme ka tim ciljevima kao grupa ili individualno.

Kako da pomognem deci da ocenjuju sama sebe?

Deci treba vremena da razviju veštinu samoocenjivanja. Odrasli igraju u tome ključnu ulogu provodeći vreme sa detetom individualno, u parovima ili grupama, razgovarajući o aktivnostima ili događajima u kojima su učestvovali. Koristeći pitanja, odrasla osoba vodi dečje razmišljanje dok razgovaraju o svojim iskustvima. Sledeća pitanja mogu biti od pomoći:

- Šta si ti uradio kada....?
- Kako si to uradio? Šta si koristio?
- Šta se onda dogodilo? Šta misliš, zašto se to dogodilo?
- Pitam se šta bi se desilo kada bi....
- Pitam se kako bismo mogli...
- Šta bi voleo da radiš sledeći put? Kako ćeš to uraditi?
- Možda bi voleo da to uradiš zajedno sa Trevorom?
- Pitam se šta si mislio kada si....?
- Šta je bilo lako kada si ovo radio?
- Da li si zadovoljan....?
- Šta si iz toga naučio?
- Šta bi uradio drugačije ako bi počeo iz početka?
- Šta bi ti pomoglo da to bolje uradiš?

Ponekad odrasli mogu da pozovu decu da razgovaraju o uzorcima njihovih radova. To mogu biti građevine, crteži, kostimi za maskiranje, slagalice, skulpture ili nešto napisano. Takođe, odrasli mogu da upotrebe fotografije radova kako bi započeli razgovor. Tokom razgovora odrasli mogu da koriste reči i fraze kako bi se podstakao razvoj govora koji deca mogu da koriste kada pričaju o onome što su uradili, rekli, napravili, osećali ili naučili.

Kolekcije dečjih radova i/ili fotografije mogu da im pomognu da povežu nešto što su u prošlosti naučili sa novim znanjem, a zatim mogu da im pomognu da prepoznaju u čemu su dobri, šta treba da poprave i šta još novo žele da nauče. Ovo je osnova za samostalno postavljanje ciljeva u učenju.

Sa kojom starosnom grupom mogu da koristim samoocenjivanje?

Samoocenjivanje se može koristiti od uzrasta kada deca prohodavaju i progovaraju, kao i kod mlađeg i starijeg predškolskog uzrasta. Bebe takođe mogu da koriste samoocenjivanje, što se može videti iz sledećeg iskustva.

Iskustvo u učenju br. 57: Gle, Mia, i ja sam to uradio!**Tema: Dobrobit, cilj br. 4 i ishod učenja br. 3****Starosna grupa: bebe****Okruženje: celodnevni i poludnevni boravak (jaslice)**

Mia (13 meseci) i Džoš (11 meseci) se igraju jedno pored drugog na podu. Naizmenično podižu predmete s poda (drvene kašike, sita i poklopce), pokazuju ih jedno drugom i ciče od radosti. Primitivši malu stolicu u blizini, Mia otpuzi do nje. Ustavši, ona se hvata za naslon i povlači se na sedište. Nasmehi se, vrisnu, i zatapša od sreće zbog svog uspeha. Ne želeći da bude isključen, Džoš se povlači na zadnjici do stolice pošto želi svoj red da sedne. Počinje da viče na Miu i da maše rukama. Obe bebe se uzrujavaju – Mia neće da napusti stolicu, a on želi da na njoj sedi. Počinju da vrište još jače. Njihova vaspitačica Dirdra im se pridružuje pošto ih je do sada posmatrala izdaleka, zatim donosi drugu stolicu blizu Mie. Džoš odlazi do nje i, zgrabivši naslon, pokušava da se povuče na sedište. Međutim, pada na pod. Ponovo pokušava da se podigne na noge, ali ponovo pada. Dirdra posmatra sa distance i nežno ga ohrabruje: *Možeš ti to, znam ja!* Malo cičeći, on se i po treći put povlači za naslon. Pogledavši stolicu bliže, primećuje da ima ručke za koje se hvata i penje na sedište. Presrećan, gleda Dirdru i Miu, srećno cikne i poskakuje na sedištu.

Razmišljanje: Da li da dajem deci priliku da postavljaju i ostvaruju svoje ciljeve u učenju?

Iskustvo u učenju br. 58: Najbolja kula**Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 3 i ishod učenja br. 3****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: vrtić**

Patrik, Zita i Džoni (oko 3 godine) prave veliku kulu. Pričaju sa vaspitačicom Ajlin o tome, ponekad je pitaju da doda po koji blok na konstrukciju i upozoravaju je da bude pažljiva. Džoni objašnjava da su napravili kulu jer su on i Patrik (njegov rođak) na odmoru bili u hotelu koji izgleda kao velika kula. Ogromna je kula, zar ne, i sve smo sami napravili. Patrik gleda u Ajlin. Zita privlači njenu pažnju na obojene blokove i komentariše: Ima puno boja, crvena i zelena i narandžasta i... i mogla bi da osvoji veliku medalju. Džoni dodaje: Dobro smo je napravili.

Ajlin predlaže da slika kulu i decu s njom. Uz pomoć digitalnog fotoaparata, kompjutera i štampača, Ajlin je napravila tri kopije fotografije i daje ih deci da ih uključe u svoja portfolija. Pored fotografije, zabeležila je i komentar svakog deteta, a oni kažu da bi želeli da to sve dodaju u portfolio. U međuvremenu Ajlin napravi par beležaka o obraćanju pažnje na detalje, koncentraciji svakog deteta i njihovoj sposobnosti da sarađuju.

Iz ostalih razgovora sa Zitom Ajlin zna da ona ima takmičarski duh i da voli da je najbolja. Iako njen komentar o medalji podržava ovu izjavu, Ajlin je zabeležila kako je rad u društvu smanjio njenu potrebu za odobravanjem i komplimentima. Ajlin takođe beleži da na nedeljnoj bazi Ziti treba dati još prilika za zajednički rad.

Razmišljanje: Da li treba stvoriti okruženje u kom deca mogu slobodno da odlučuju o tome šta ide u njihova portfolija?

Iskustvo u učenju br. 59: Jesenji crteži

Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 4 i ishod učenja br. 4**Starosna grupa: mlada deca****Okruženje: mlađe pripremno odeljenje (osnovne škole)**

Gospođa O’Konor, starija učiteljica za malu decu, primetila je da Val (5 godina i 9 meseci) veoma retko učestvuje u diskusijama u grupi i na času. On muca i učiteljica se brine da će se previše plašiti da priča pred drugarima.

Kao deo projekta o jeseni, deca treba da prave slike od lišća. Gospođa O’Konor i deca pričaju o tome šta će tražiti za svoje slike i ona to zapisuje na tabli i crta slike pored teksta da bi deca mogla bolje da razumeju.

nacrtala sam dva lista*koristila sam tri jesenje boje u mojoj slici*

Od septembra gospođa O’Konor se dva puta sreća s Valovim roditeljima da bi pričali o tome kako da pomognu Valu sa njegovim govornim problemom. Javili su se logopedu i uz strategije koje je on preporučio, ona se trudi da svakog dana odvoji vreme za individualni rad sa Valom. Jedna od strategija je da ona priča sporije i tako mu pomogne da i on uspori i tako prevaziđe mucanje.

Danas, dok su ostala deca radila na slikama od lišća, gospođa O’Konor je došla do Valove grupe i popričala s njim i ostalima o grupnoj slici. Pitala je Vala šta mu je bilo lako, a šta teško i da li je zadovoljan slikom. Takođe je pomenula boje i oblike koje je napravio od lišća. Primetila je da ga pitanja čine nervoznim i da muca kada mu se postavljaju. Više voli kada mu ona prilazi pričajući, a da on može da odgovori kako želi. Zato ona ne postavlja mnogo pitanja, već daje komentare koji Vala podstiču da s njom diskutuje o svom radu i koristi ključne reči i fraze, kao što su jesenje boje, crvene, narandžaste, ili oštre ivice. Deca žele da izlože svoje radove ispred učionice kako bi ih videli njihovi roditelji i direktor. Gospođa O’Konor planira da ponovo korisiti ove reči i fraze sa Valom kako bi on imao priliku da ih koristi u malim grupama.

Gospođa O’Konor pravi sledeću zabeležku u svojoj evidenciji:

Val	30/09/08	Koristi dobar izgovor reči vezanih za jesen, priča polako u manjim grupama.
	Sledeći korak:	Podsticati Vala na razgovor komentarisanjem onoga što radi.

?

Razmišljanje: Da li sam voljan da primim signale od dece u vezi sa tim kako da ih najbolje podržim u učenju?

Razgovori

Šta su razgovori?

Deca i odrasli, kao i deca međusobno, razgovaraju o tome šta rade i o čemu misle. Ovi razgovori dopunjuju ostale metode procene. Na primer, posmatranje može da skrene pažnju odraslom na neke aspekte detetovog razvoja i učenja, a kasniji razgovori mogu i da obezbede bolje razumevanje onoga što deca rade ili razumeju. Mnogi razgovori se samo dese, a neki su i planirani.

Kako da upotrebim razgovore za ocenjivanje?

Odrasli koriste razne strategije kako bi razgovarali sa decom. Neke od njih su:

- Razmišljanje naglas, na primer: *Mislim da ću morati da nađem neki drugi način da...*;
- Razgovori o tome šta deca misle: *Imaš li ti neku ideju?*
- Prisećanje na to šta su deca rekla ili uradila.
- Odgovaranje na izjave deteta kao što je: *I ja volim da idem na more.*
- Sačekati dok deca razmišljaju, pa onda odgovoriti.
- Slaganje ili neslaganje
- Izražavanje svog mišljenja.
- Postavljanje pitanja.

Odrasli koriste kombinacije ovih strategija na svakodnevnoj bazi kako bi otkrili šta deca rade i zašto, da bi ih podstakli da podele ono što misle i osećaju, kao i da im pomognu da razmišljaju kreativno. Fotografija, video klip ili trenutak u igri mogu da posluže da se deci skrene pažnja na nešto. Koristeći njihove odgovore, odrasli komentarišu i vode dete kroz proces učenja. Deca takođe mogu da upotrebe ove strategije – na primer, mogu da postavljaju pitanja jedni drugima ili odraslima. Odrasli mogu da im pomognu da upotrebe pitanja u učenju tako što i sami postavljaju dobra pitanja, a zatim daju vremena i prilike deci da postave pitanja.

Odrasli postavljaju dve vrste pitanja:

- **Pitanja otvorenog tipa** dobijaju duge ili kratke odgovore. Ova pitanja se često sastoje od jedne ili dve reči kao što su: *Zašto? Ko? Zbog čega?* Odrasli mogu da upotrebe ova pitanja kako bi naveli decu da pričaju o razlozima, mogućnostima, prilikama i rešenjima. Otvorena pitanja pomažu deci da budu maštovita i kreativna u svome razmišljanju i da koriste kompleksniji jezik.

Pitanja zatvorenog tipa zahtevaju jedan kratak odgovor. To može biti jedan tačan odgovor kao, na primer: *Šta je Džasper jeo za doručak?* Ili to može biti *da/ne* odgovor, kao: *Da li ti se dopalo da gradiš tunele?* Odrasli mogu da koriste pitanja ovog tipa kako bi otkrili šta su deca razumela posle neke aktivnosti ili događaja, da pomognu deci da se sete nečega ili za donošenje odluka.

Za više informacija pogledajte *Pomaganje deci u razmišljanju* i *Učenje i razvoj kroz interakciju*.

Sa kojom starosnom grupom da upotrebim razgovore?

Razgovor se može koristiti sa bebama, decom koja prohodavaju ili malom decom. Ako dete još ne ume dobro da koristi jezik, odrasli treba da interpretiraju njihove pokušaje govora kroz neverbalne reakcije.

Iskustvo u učenju br. 60: Razgovor o brojevima**Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 3 i ishod učenja br. 2****Starosna grupa:** , bebe, mala deca, mlađa deca školskog uzrasta**Okruženje:** čuvanje dece

Dadilja Berni čuva Džeka (16 meseci), Soršu (3 godine) i Rijanon (5 godina) kod svoje kuće. Berni je isplanirala dosta aktivnosti za tu nedelju kako bi produbila ono što je Sorša naučila u zabavištu, a Rijanon u školi.

U ponedeljak su svi otišli peške do prodavnice. Na putu su brojali crvena kola. Rijanon i Sorša su tražile brojeve 1, 2 i 3 na tablicama kola (Rijanon zna i 4, 5 i 6). Rijanon je tada primetila brojeve na kućama i vratima prodavnica. Berni joj je objasnila čemu oni služe. Kada su stigli do poštanskog sandučeta, Rijanon i Sorša su uzele svaka po pismo za slanje, a Rijanon je primetila i broj 5 na poštanskoj markici. Pitale su Berni šta on znači, a ona je rekla da je to cena markice. Berni skreće Džeku pažnju na sve ovo kako bi i on bio uključen. S vremena na vreme, ona klekne ispred njegovih kolica, pokazuje mu razne stvari i opisuje ih.

U sredu Berni pravi kolače s decom. Džek sedi u svojoj stolici za bebe, a devojčice sede u keceljama. Prave kolače u obliku šešira. Berni je dala Džeku činiju pasiranog voća koje on može da meša i da jede kašikom, dok ona i devojčice broje modle za kolače tako da ima dovoljno za sve njih – mamu, tatu, braću i sestre. *Kako ćemo da pravimo ove kolače, Berni?*, pita Rijanon. Berni objašnjava dok dodaje topljenu čokoladu, a devojčice dodaju u svaku modlu i po jagodu, koje su pre toga ubrali u Berninoj bašti.

Ostalim danima takođe traže brojeve u kuhinji. Na primer, na veš mašini, pakovanjima hrane i u čitankama. *2l, šta to znači?*, pita Sorša dok ona i Rijanon pomažu Berni da ubaci odeću u mašinu i izabere program pranja. Berni ovo opisuje Džeku kako bi ga uključila u razgovor. Deca pomažu Berni u svakodnevним kućnim poslovima, a ona s njima diskutuje o tome kako i šta su naučili kroz ove aktivnosti.

Razmišljanje: Da li ohrabrujem decu da postavljaju pitanja kao deo naše konverzacije?

?

Iskustvo u učenju br. 61: Strah od mraka**Tema: Dobrobit, cilj br. 1 i ishod učenja br. 1****Starosna grupa:** mala deca**Okruženje:** vrtić

Vaspitačica Ketlin čita priču Martina Vadela „Zašto ne spavaš, mali medo?“ grupi od devetoro dece između dve i po i tri godine starosti. Kasnije razgovaraju o priči. Ona koristi nekoliko strategija kako bi ih navela da pričaju s njom, kao, na primer, razmišljanje naglas. Zatim Ketlin primećuje da je Kilijan veoma tih iako je obično pričljiv. Ona mu se obrati direktno, na šta on počinje da plače. Ona ga nežno ohrabruje da ispriča zašto je tužan: Vidim da si tužan, Kilijane. Zašto? Ketlin iz toga saznaje da se on boji priče o malom medvedu jer neće moći da spava te noći.

Kilijan: *Ja ne volim mrak. Bojim se.*

Ketlin: *(umirujuće) Da, mrak može da bude strašan. Zato je veliki meda upalio svetlo u sobi kod malog mede i pokazao mu mesečinu. Da li i tvoja mama radi tako nešto?*

Kilijan: *Imam svetlo u sobi, ali i dalje je strašno.*

Ketlin: *Sećaš se šta je mali meda uradio u priči kad se bojao? Rekao je tati. Možda i ti možeš da kažeš mami i tati ako se bojiš. Je l' može tako?*

Kilijan klima glavom, slažući se.

Sutradan, uz pomoć iste priče, Ketlin istražuje osećanje straha sa decom. Rekla im je da se sete prilike kada su se osećali malo uplašeno. Većina dece priča o tome kako su se izgubili u supermarketu, kako su zaturili svoju omiljenu igračku i nisu znali da li će je opet naći ili kako su čuli strašan zvuk. Kilijan priča kako se bojao mraka, kao u priči o malom medu. Ostala deca se slažu da je mrak strašan, pa onda diskutuju o tome šta treba da urade u takvoj situaciji – na primer, da kažu roditeljima ili baki i deki, da imaju lampu pored kreveta, da vežbaju reči kojima mogu da izraze osećanja. Kasnije pričaju o životinjama koje vole mrak. Posle par nedelja, Kilijan izjavljuje: *Sad volim mrak!*

Ketlin beleži Kilijanov strah od mraka, ali i napredak koji je pokazao uspevši da tokom sledećih nedelja izrazi svoja osećanja. To radi i sa drugom decom.

Razmišljanje: Kako mogu da pomognem deci da podele svoja iskustva i osećanja na način primeren svom uzrastu?

Iskustvo u učenju br. 62: Buđenje interesovanja

Tema: Dobrobit, cilj br. 3 i ishod učenja br. 1

Starosna grupa: mladi uzrast

Okruženje: mlađe pripremno odeljenje (osnovna škola)

Grupa male dece je bila u obilasku farme. Njihov učitelj gospodin Šo im pokazuje mnoštvo slika koje imaju sa farme kako bi se setili ovoga iskustva, kao i svega što su doživeli i naučili. Trenutno se on bavi grupom od dvanaestoro dece, dok ostalih šest pravi malu veterinarsku ordinaciju na drugom kraju farme od igračaka i plastelina. Deca pričaju o tome ko je s kim sedeo u autobusu, kako su ručali u prirodi, nosili gumene čizme, hranili jaganjce, mazili piliće i gledali telad kako sisaju mleko. *Jedno dete kaže: Čika nam je rekao da magare vuče kolica. To je zato što nemaju puno traktora na farmi, a imaju magare ako nemaju traktor. To mi je rekao deda.* Ostali komentari: Na farmi su rekli da nema puno magaraca, ali moj deda ima sto! Učitelj im pomaže da zamišljaju i spekulisu umesto da samo opisuju. On to postiže ovako: *Pitam se šta je to magarac vukao u kolicima. Možda je farmer hteo da zasadi još useva – ne znam kako bi to uspeo bez traktora. Kako li je magarcu posle rada na farmi?* Deca se priključuju razgovoru o životu na farmi i razmišljaju o tome kako su živele njihove bake i deke. Kada ih učitelj pita kako bi mogli to da saznaju, jedna devojčica predlaže da ih pitaju. Ovako je započet razredni projekat o životu na farmi i kako su baka i deka živeli kad su bili mladi. U ovom projektu deca intervjuišu starije, gledaju fotografije i mogu da pipnu stare alatke na farmi, uče pesme o radu i prave farmu od igračaka. Ovako oni uče nove reči i saznaju kako se život promenio otkad su njihove bake i deke bili mladi, pa tako stižu svest o prolaznosti vremena.

Razmišljanje: Da li su razgovori sa decom i njihova interesovanja ono na šta se treba fokusirati u budućem učenju?

Posmatranje

Šta je posmatranje?

Posmatranje je obraćanje pažnje na decu, kao i slušanje i korišćenje informacija koje smo sakupili kroz razne aktivnosti kako bismo poboljšali njihovo učenje. Odrasli koriste različite vrste posmatranja zavisno od onoga što žele da saznaju (videti Sliku 5). Kao i razgovori, posmatranje se planira ili može biti i spontano, a najbolje je da se njime bavi odrasla osoba koja decu dobro poznaje.

Slika 5: Vrste posmatranja

Kako da sprovedim posmatranje?

Mnoga posmatranja nisu planirana i dešavaju se tokom svakodnevnih rutina, diskusija, aktivnosti i događaja. Iako se ovako mogu dobiti vredne informacije, planirana posmatranja daju više detalja o tome šta i kako deca uče.

Kroz planirana posmatranja odrasli se fokusiraju na izraze lica, pokrete i govor tela, vokalizaciju, reči, akcije, kao i crteže, ples, muziku, pesme, slike i pisanje. Beleženje svega što odrasli vide i čuju je nemoguće i nepotrebno. Oni mogu da odluče šta je najvažnije u određeno vreme kako bi se stekla tačna slika o učenju nekog deteta. Ponekad će odrasli zabeležiti nešto kratko, a ponekad mogu sastaviti duge opisne beleške koje govore o uključenju deteta u grupnu aktivnost, zadatak ili igru. Kod slučajnih posmatranja, tj. anegdotalnih beležaka, odrasli mogu da zapišu ključne reči ili fraze u svesku ili na parče papira, a zatim da ih kasnije prošire i dodaju u portfolio.

Odrasli se takođe mogu poslužiti slikanjem ili videom. Kada se radi o deci mlađoj od šest godina, važno je da im odrasli daju vremena da pokažu svoj napredak i razvoj.

Sa kojom starosnom grupom mogu da upotrebim posmatranje?

Posmatranje se može koristiti sa bebama, odojčadi i mlađom decom. Veoma je korisno sa decom koja još ne pričaju i koja se oslanjaju na neverbalnu komunikaciju.

Iskustvo u učenju br. 63: Hoću tu kocku

Tema: Dobrobit, cilj br. 4 i ishod učenja br. 2

Starosna grupa: bebe

Okruženje: celodnevni i poludnevni boravak (jaslice)

Vaspitačica Miriam ohrabruje Lijama od 10 meseci da počne da puzi. Ona je sigurna da on to može jer joj je njegova mama rekla da ume da puzi kod kuće. Iz nekog razloga ne puzi mnogo u dnevnom boravku. Miriam stavlja kocku s kojom Lijam voli da se igra podalje od njega. Blizu je, ali će on morati da se pomeri kako bi je dohvatio. Za par sekundi on pokazuje svoju frustraciju time što počinje da viče i maše rukama. Gleda u Mirijam i više sve glasnije. Mirijam otpuzi do igračke i poziva ga da i on puzi: *Hajdemo zajedno!* Ona postavi kocku malo bliže i, praveći se da puzi, ohrabruje Lijama. On ubrzo gubi interes i uzima kašiku kojom potom udara u pod. Posle ručka Miriam je zauzeta sa drugom bebom, ali posmatra Lijama koji pravi nekoliko neuspelih pokušaja puzanja. Ona se približava kako bi imala uvid u situaciju. On počinje da puzi na sve četiri i poseže napred kako bi dohvatio kocku. Kada je uzeo, Miriam zatapša. U međuvremenu asistentkinja Lisa snima ovo dostignuće, dok Miriam ostaje u blizini da pomogne Lijamu ako zatreba. Miriam tapše i čestita Lijamu, pa i on počinje da tapše i da se smeje. Zatim nastavlja da se igra s kockom. Miriam je podelila ovaj video sa njegovim roditeljima i zapisala ovaj uspeh. Sledećih dana, Miriam nastavlja da stvara Lijamu prilike kako bi nastavio da puzi, a do kraja nedelje on je već presrećan zbog novih mogućnosti koje donosi ova pokretljivost!

Razmišljanje: Kako mogu da upotrebim posmatranje kako bih bolje pomogao /la deci da ostvare svoje ciljeve?

Iskustvo u učenju br. 64: Piloti su dečaci!

Tema: Dobrobit, cilj br. 1 i ishod učenja br. 1

Starosna grupa: mala deca i predškolski uzrast

Okruženje: vrtić

Ejmi, Fionan, Rošin i Kolum (između 2 godine i 11 meseci i 4 godine i 3 meseca) se igraju napolju. Pretvaraju se da idu u Francusku avionom. Vaspitačica Džuan ih snima video kamerom. En, asistentkinja, s igra sa drugom decom, ali takođe prati i šta se dešava sa Kolumom i ostalima. Deca su poredana nekoliko predmeta kako bi napravila avion i sada odlučuju o ulogama. Kolum je veoma jasan u svojoj odluci da je on pilot, a Fionan kopilot u kabini. Kolum objašnjava kako devojčice mogu da budu stjuardese i daju pića putnicima, i objašnjavaju šta se radi u hitnim slučajevima. Ejmi i Rošin nisu zadovoljne tim ulogama. Ejmi hoće da bude pilot.

Kolm: *Devojčice ne mogu da budu piloti!*

Rošin i Ejmi: *Da, mogu!*

Kolm: *Vi ste stjuardese koje pomažu ljudima u avionu, može? Piloti su dečaci. Znači, ja i Fionan moramo da budemo piloti koji voze avion.* (Finonan klima glavom slažući se).

Ejmi: *Mi možemo da budemo devojčice piloti.*

Ejmi odlazi.

Rošin: *Devojčice mogu da budu piloti ako hoće.* Rošin gurnu Koluma, a on joj uzvraća. Oboje počinju da plaču. En im se pridružuje i zapita šta se desilo. Ejmi ovo primećuje i vraća se u grupu.

Rošin: *Kolum kaže da devojčice ne mogu da budu piloti.*

Kolum: *Piloti su dečaci, a ona me je gurnula.*

Rošin: *I on je mene gurnuo.*

En: *Nema potrebe da se svađate! Znači da sam ja tužna kad se vi svađate. Da vidimo šta je problem. Vi svi hoćete da budete piloti je li da?*

Sva deca klimaju glavom.

En: *Ja sam prošle godine bila na odmoru u Americi i pilot je bila devojka tako da znam da i devojke mogu da budu piloti. Svi znamo da devojčice i dečaci mogu da rade sve poslove. Sećate se priče o Rosi koja je vozila kamion i njime kupovala hranu za komšijine krave. Ili sećate se Berta, medicinskog pomoćnika koji je previo Nininu nogu kada ju je povredila i morala da ide u hitnu pomoć? Tako da, ja ne mislim da samo dečaci mogu da budu piloti. Da vidimo kako ćemo da rešimo ovaj problem. Imate li nekih ideja?*

Rošin: *Ejmi i ja možemo da budemo piloti, a dečaci da budu putnici.*

Kolum: *Nije fer, hoću i ja da budem pilot.*

En: *Možda imamo dva aviona?*

Ejmi: *Da, ti i Fionan možete da budete dečaci piloti u tom avionu. A, ja i Rošin ćemo biti piloti u ženskom avionu.*

Kolum: *Da, i možemo da idemo zajedno u Francusku. Fionan i ja ćemo prvi, a vi za nama.*

Fionan: *Da.*

Rošin: *I onda ćemo da parkiramo avione jedan pored drugog na parkiralištu za avione i idemo u šoping. Daćemo vam i pare.*

En: *To je dobar plan.*

Četvoro dece se zabavlja praveći drugi avion i uskoro su svo četvoro pilota na putu za Francusku. Kada su deca otišla kući, En i Džon pregledaju video. Uzimaju četiri fotografije kako bi zabeležile nova iskustva dece. Zapisale su i kopirale priču za svako dete. Deca je pokazuju roditeljima i dodaju u svoja portfolija. En i Džon zapisuju dečje ideje o tome šta dečaci i devojčice mogu i ne mogu da rade. Planiraju da iskoriste postere o netipičnim ulogama žena i muškaraca kako bi diskutovale sa decom. Takođe planiraju da smisle neka scenarija za igru koja bi pobila stereotipe o polovima.

Razmišljanje: Kako da poštujem dečju igru i njihove ideje, a da pritom mogu da im pomognem da prevaziđu probleme na najbolji mogući način za sve?

Iskustvo u učenju br. 65: Gle, lopta se okreće!**Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 2 i ishod učenja br. 3****Starosna grupa: mala deca i predškolski uzrast****Okruženje: vrtić, predškolsko**

Vaspitačica Meri je napravila ovu priču kako bi ispratila učenje Kler, Roberta i Kajla kroz aktivnost s kadicom punom vode.

1. Slika.

Blizanci Kler i Robert (4 godine) i njihov drug Kajl (skoro 3 godine) se igraju sa vodom tako što prazne činije sa vodom u točkove i gledaju kako se okreću.

2. Slika.

Deca eksperimentišu i stavljaju razne predmete kao što su lopte ili kocke u točkove. Kler voli da sipa vodu čajnikom. Robert joj se pridružuje. On koristi kanticu za zalivanje cveća kako bi sipao vodu preko blokova koje je stavio u točkove sa vodom. Kajl posmatra i ne sipa vodu.

3. Slika.

Kler uzima narandžastu loptu i stavlja je u točak. Robert i Kajl gledaju dok ona sipa vodu iz čajnika. Lopta počinje da se okreće u točku. Meri, dođi brzo! Vidi šta se dešava!, ona povika uzbuđeno. Meri kleknu pored njih da vidi. Kajl takođe. Meri kaže Kler da sipa još vode. Svi pažljivo gledaju dok se lopta okreće. Bože moj, vidi ti to!, kaže Meri. Robert sipa još vode na kocke. Moje neće da se vrte. To nije fer!, zaključuje. Probaj sa loptom kao Kler, predlaže Meri. Robert vadi kocke i ubacuje loptu koju je imao u ruci. Sipavši vodu preko nje, on posmatra kako ona počinje da se vrti. Da!, povika on, presrećan. Kajl se smeši. Kasnije u toku dana on se vraća do kadice i isprobava lopte koje se vrte.

Meri je sutradan podelila ovu priču i slike sa decom. Slike su okačili na zid u zabavištu. Sledećih dana svi zajedno istražuju zašto su se lopte vrtele, a kocke nisu.

Razmišljanje: Kako da nađem vremena da zabeležim razvoj i učenje dece kao priču?

Iskustvo u učenju br. 66: Uključivanje drugih**Tema: Identitet i pripadanje, cilj br. 3 i ishod učenja br. 5****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: mlađe pripremno odeljenje (osnovna škola)**

Pet od devet devojčica (starijih odojčadi) se napolju igraju u grupi za vreme odmora. Gospođica Dejvidson ih nadgleda. Ona je čula kako devojčica Luiz pokušava da im se pridruži. Luizina najbolja drugarica je odsutna danas. Međutim, devojčice joj govore da ne žele da se igraju s njom. Gospođica Dejvidson odmah odlazi do nje da je uteši: Luiz, vidim da si tužna i usamljena, a meni treba neko da mi pomogne da pazim na sve u dvorištu. Hoćeš ti da mi pomogneš, molim te? Gospođica Dejvidson i Luiz prave društvo jedna drugoj ostatak vremena na odmoru. Posle odmora, gospođica Dejvidson je ispričala Luizinoj učiteljici o incidentu u dvorištu. Kasnije, učiteljica organizuje diskusiju u krugu i, umesto planirane diskusije, ona zapita: Šta treba da uradimo ako neko hoće da nam se pridruži u igri, a mi već imamo dovoljno ljudi? Onda započinje diskusiju koristeći Rubi, veliku lutku. Rubi se poverava razredu da je na jednom izletu morala da sedi sama i da se osećala loše, kao i da je želela da je sa mamom i bakom. Učiteljica pita šta je trebalo da Rubini drugari urade za nju. Deca daju predloge kao što su pevanje pesama, sedenje sa Rubi ili uzimanje mede da je uteši. Ovaj razgovor se nastavlja između dece i učiteljice sledećih dana.

Učiteljica beleži da treba da proverava kako je Luiza sledećih dana, a naročito kada joj je drugarica odsutna.

?

Razmišljanje: Kako da bolje upotrebim sakupljene informacije za procenu kroz slušanje i posmatranje u datom trenutku?

Iskustvo u učenju br. 67: Razmena emocija**Tema: Komunikacija, cilj br. 1 i ishod učenja br. 1****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: vrtić (sa učenjem irskog jezika)**

Kvivin od 3. godine ide u zabavište. On voli muziku i reaguje na nju. Njegovi roditelji su razgovarali sa vaspitačicom Imar o njegovom problemu sa izražavanjem svojih emocija i o tome koliko ga to frustrira. Prethodnih nedelja Imar je naučila Kvivina i ostale pesmama o osećanjima. Takođe, koristili su instrumente i razne muzičke komade kako bi bolje izrazili emocije. Kroz ova događanja Imar je posmatrala Kvivina da bi videla kako on izražava ono što oseća, pa je svoja zapažanja detaljno beležila. Ova dokumentovanja pokazuju napredak koji je Kvivin napravio po pitanju pokazivanja svojih osećanja drugarima. Imar je to podelila sa njegovim roditeljima.

Primer Imarinih beležaka:

Ponedeljak, 18.02. 12:10, igra napolju.

Kvivin se igra sam u pesku. Lopatom utovaruje pesak na kamiončić. Anri i Sorča dolaze i pokušavaju da mu pomognu. Kvivin kaže:

Nemojte, i ponudi im drugu kanticu pored svoje.

Sreda, 27.02. 9:40, igra unutra.

Kvivin, Oin, Niaf i Ejmi se igraju setom za čaj. Oin sipa čaj Kvivinu. Ejmi pita Oina da li i ona može da dobije čaj, ali on je ignoriše, zbog čega se ona naljutila. Kvivin joj nudi čaj.

Razmišljanje: Da li odvajam vreme za detaljno posmatranje dečjeg učenja kao način merenja napretka koji prave?

Iskustvo u učenju br. 67: Razmena emocija**Tema: Komunikacija, cilj br. 1 i ishod učenja br. 1****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: vrtić (sa učenjem irskog jezika)**

Kvivin od 3 godine ide u zabavište. On voli muziku i reaguje na nju. Njegovi roditelji su razgovarali sa Imar, njegovom vaspitačicom to tome kako on ima problema sa izražavanjem svojih emocija i koliko ga to frustrira. Prethodnih nedelja Imar je naučila Kvivina i ostale pesmama o osećanjima. Takođe su koristili instrumente i razne muzičke komade kako bi bolje izrazili emocije. Kroz ova događanja, Imar je posmatrala Kvivina da vidi kako izražava ono što oseća i to detaljno beleži. Ova dokumentovanja pokazuju napredak koji je Kvivin napravio kada se radi o pokazivanju svojih osećanja drugarima. Imar je to podelila sa njegovim roditeljima.

Primer Imarinih beležaka:

*Ponedeljak, 18.02. 12:10, Igra napolju**Kvivin se igra sam u pesku. Lopatom ubacuje pesak na kamiončić. Anri i Sorča dolaze i pokušavaju da mu pomognu. Kvivin kaže nemojte, i ponudi im drugu kanticu pored svoje.**Sreda, 27.02. 9:40 Igra unutra**Kvivin, Oin, Niaf, i Ejmi se igraju sa setom za čaj. Oin sipa čaj Kvivinu. Ejmi pita Oina da li i ona može da dobije čaja, ali on je ignoriše, na šta se ona naljutila. Kvivin joj nudi čaj.***Razmišljanje: Da li odvajam vreme za detaljno posmatranje dečjeg učenja kao način merenja napretka koji prave?****Zadavanje zadataka****Šta podrazumeva zadavanje zadataka?**

Deca uče radeći razne stvari. Zadavanje zadataka u svrhu ocene i procene znači da odrasli treba da osmisle aktivnosti kako bi sakupili informacije o određenom aspektu učenja i razvoja. Ponekad odrasli mogu da zadaju zadatke nakon određenog vremena ili kada je projekat o nekoj temi već završen.

Kako da zadajem zadatke?

Odrasli odlučuju o tome koje informacije žele da sakupe o detetovom učenju i razvoju. Znajući ovo, odrasli osmišljavaju zadatke koji bi zainteresovali decu, a tokom kojih koriste poznat materijal i objekte. Odrasli treba da objasne zadatak deci i da odgovaraju na njihova pitanja ohrabrujući ih.

Za koji uzrast mogu da koristim zadatke?

Sa bebama, odojčadi i mlađom decom.

Iskustvo u učenju br. 68: Šta je u torbi?**Tema: Istraživanje i razmišljanje, cilj br. 4 i ishod učenja br. 1****Starosna grupa: bebe i mala deca****Okruženje: čuvanje dece**

Meri čuva Krisa od 14 meseci koji ima Daunov sindrom i njegovu sestru Tamzin, od skoro 4 godine, kod svoje kuće. Kris sedi na tepihu i dnevnoj sobi, naslonjen na jastuke. Meri sedi na podu pored njega i poziva Tamzin da im se pridruži. Meri ima Tajnu Vrećicu u kojoj ima dosta stvari koje je pokupila po kući.

Meri: *Kris, Tamzin, pogledajte (protresa torbu), šta mislite, šta je unutra?*

Tamzin: *Da vidim, Meri.*

Meri: *Ok, zatvori oči i stavi ruku u Tajnu Vrećicu i uzmi nešto. Možeš li da pogodiš šta?*

Tamzin: *(Zatvara oči i traži po vrećici). O! Našla sam nešto pufnasto i krzneno. Je l' mačka?*

Meri: *Ne znam. Može li da bude mačka?*

Tamzin: *Ne znam. (Vadi predmet iz vrećice). Rukavica! Smešno od mene. (Daje rukavicu Krisu).*

Kris se pruža napred i uzima meku rukavicu od Tamzin. On pipa krzno nežno, poviče, pa zatim vrati rukavicu Meri i obrati pažnju ponovo na Tamzin i vrećicu.

Meri: *Hoće i Kris da proba?*

Kris zavuče ruku u torbu i uzima poklopac kutije za keks. Okrenuvši ga, on vide svoj odraz u njemu, pa ga zatim daje Meri.

Meri: *Ko je to? (Daje Krisu poklopac i drži ga tako da on može da se vidi).*

Tamzin: *Da vidim i ja. Vidi, to si ti Kris. I ja. (Približava se Krisu tako da mogu da se vide zajedno).*

Tamzin udara poklopac rukom, i on počinje da zveči. Kris izlgeda uplašeno i počinje da plače. Meri uzima poklopac i kucne ga malo tiše kako bi objasnila Krisu šta se dešava. Kris nije zainteresovan za poklopac, već u torbi pronalazi kutiju za nekuvanim makaronama. On protrese kutiju i smeši se zvuku koji ona pravi, pa to radi ponovo i ponovo. Igra se nastavlja sve dok njih dvoje nisu uklonili sve predmete iz Tajne Vrećice. Tamzin zatim vraća sve to u vrećicu, pa igra počinje ponovo.

Meri zapisuje u Krisov notes:

- Uzbuđen i radoznao u vezi sa Tajnom Vrećicom.
- Sedeo je uspravno uz pomoć jastuka.
- Plašio se buke.

Meri šalje ove beleške roditeljima i objašnjava iskustva sa vrećicom kada priča sa Krisovim tatam o tome šta su Kris i Tamzin radili tog vikenda kada on dođe po decu. Krisov tata obeveštava psihoterapeuta o njegovom napretku.

Razmišljanje: Da li koristim predmete i aktivnosti koje mogu da zaokupiraju dečju pažnju kada pravim zadatke za skupljanje informacija o tome kako deca napreduju?

Iskustvo u učenju br. 69: Zabavna igra napolju**Tema: Dobrobit, cilj br. 2 i ishod učenja br. 1****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: predškolsko**

Lijam i Džin, osoblje vrtića i šesnaestoro dece između 2 i po i 4 godine se igraju napolju. Lijam je izmenadio decu novim velikim, mekim loptama. Deci se sviđaju lopte, pa ih uzimaju, bacaju, šutiraju i valjaju. Mogu da se igraju s loptama svaki put kada su napolju. Lijam im ponekad zadaje zadatke kako bi deca mogla da razvijaju koordinaciju očiju i ruku i kako bi on sam mogao da ima uvid u njihov napredak i kako on može da im poogne.

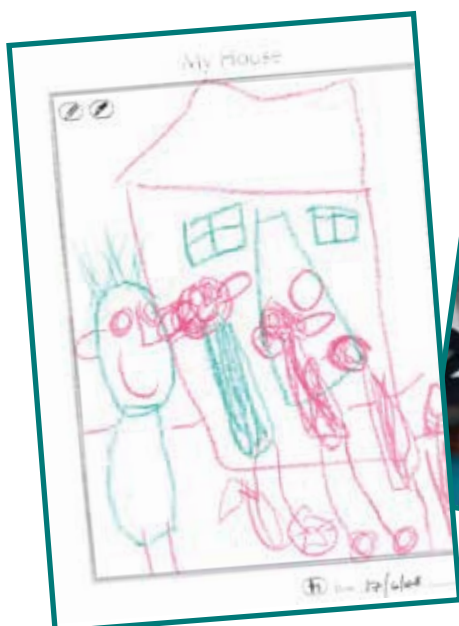
U ponedeljak, Lijam i Džin objašnjavaju deci kako će da se igraju kotrljanja. Kotrljaće svoju loptu ispred sebe, na stranu i jedni drugima. Podelivši grupu na dva dela, Lijam pita od osmoro dece s kojima radi: *Koliko će nam lopti trebati?* Odgovori stižu: *Pet. Ne, tri. Pet, Lijame.* Lijam odgovara: *Hajde da uzmemo 5 i da vidimo da li je dovoljno.* Dvoje dece donose pet lopti, a Lijam daje po jednu svakom detetu. Videvši da nema dovoljno lopti, deca mu traže da donese još. Pričaju o tome kako svako treba da ima po jednu, a Džin i njena grupa pričaju o istom.

Sledećih par minuta, deca kotrljaju lopte. Svi se smeju kako lopte odskakuju u raznim pravcima. Deca na ovo počinju da trče. Neka deca se ljute što lopte ne idu tamo gde bi ona htela. Lijam i Džin im pomažu i pokazuju kako se kotrlja.

Sledećih nedelja, njih dvoje planiraju još aktivnosti sa kotrljanjem, a zaim i sa bacanjem kako bi razvili koordinacione veštine kod dece. Koriste razne predmete kao što su meke igračke, lopte različitih veličina i slično. Sve ovo beleže snimanjem prve nedelje i posle četiri meseca. Ove snimke pokazuju i deci i pričaju sa njima kako su naučili da kotrljaju i bacaju. Deca vole da gledaju videe i komentarišu: *Vidi kako sam bacio! To je bilo ooogromno! Moj brat to ne ume!*

Razmišljanje: Kako da upotrebim video snimke da proširim mogućnosti i da pokaže deci kako napreduju?

Iskustvo u učenju br. 70: Vatromet boja**Tema: Komunikacija, cilj br. 2 i ishod učenja br. 4****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: vrtić**

Desetoro dece između tri i četiri godine su u vrtiću. Ajlis, vaspitačica, je primetila da se deca raduju kada videugu u bašti. Odmah je donela bojice i papire kako bi deca mogla da nacrtaju svaku svojuugu. Primetila je i da se interesuju za imena boja, a naročito za indigo i ljubičastu. Sledećih nekoliko nedelja, Ajlis planira nekoliko vežbi kako bi deca naučila više o bojama.

Uz njenu pomoć, deca pričaju o bojama, crtaju i igraju se plastelinom. Redaju voće i povre po bojama kada se igraju prodavnice i prave kostime za Pepeljugin bal. Takođe eksperimentišu sa mešanjem boja, pa kažu da je to magija kada, uz pomoć Ajlis od žute i plave dobiju zelenu, a narandžastu od crvene i žute. Tokom tog meseca, Ajlis je napravila mesta za bojenje u prostoriji. Svako od tih mesta ima lika kao što je Plava Prica i Vatrene Crveni Motor, kao i predmete u bojama koje se slažu. Sledećih nekoliko nedelja, ona zadaje deci zadatke kako bi naučila da prepoznaju boje i kako da ih zovu. Jedna od ovih igara je prodavnica čarapa i deca je bole. Svakog dana dvoje dece su prodavci. Mušterije (i Ajlis) traže određene boje čarapa. Ajlis posmatra kako mali prodavci sortiraju boje. Sledećih dana, ona je primetila kako deca traže različite šare i kombinacije boja čarapa, pa kako im je izbor premali, počinju da donose razne čarape i od kuće!

Sada je prodavnica živahno mesto puno šarenih čarapa sa posebnim dezenima. Kako se vest proširila, roditelji i vaspitači dolaze da kupe čarape na putu kući. Ajlis priča sa decom o šarama i pokazuje im knjige koje govore o šarama na krznima životinja.

Ajlis je napravila listu kako bi beležila svoja posmatranja u prodavnici čarapa, tokom nedelje i koristi ove informacije kako bi ih naučila još toga u bojama i šarama.

Istraživanje i azmišljanje, cilj br. 1 i ishod učenja b.1, prodavnica čarapa

	Datum- Oktobar	Crvena	Naran- džasta	Žuta	Roza	Zelena	Plava	Ljubi- časta	Braun	Crna	Bela	Štrafte	Tačke
Fion	15	✓	✓	✓							✓		✓
Dirdre	15	✓				✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Saša	16	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓
Bili	16	✓					✓						
Jusef	17	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Džordž	17		✓	✓		✓	✓						✓
Ališa	18												
Kara	18												
Leon	19												
Aješa	19												

Razmišljanje: Da li zadajem zadatke koji okupitaju dečju pažnju?

Iskustvo u učenju br. 71: Početak pisanja**Tema: Komunikacija, cilj br. 2 i ishod učenja br. 4****Starosna grupa: mladi uzrast****Okruženje: mlađe pripremno odeljenje (osnovna škola na irskom jeziku)**

Inion radi kao učitelj u školi na jeziku Gejlik. Ove nedelje je sa razredom obrađivala priču Zlatokosa i tri medveda. Deo ove diskusije je naveo decu da spekuliraju o tome šta bi medvedi uradili kada bi znali gde Zlatokosa živi. Imali su razne ideje. Potom im učiteljica zadaje zadatak da napišu svoju priču o Zlatokosoju i tri medveda. Svi učenici imaju različite zadatke. Neke grupe su dobile šest slika povezanih pričom za koje je trebalo da napišu ključne reči. Druga grupa je dobila zadatak da napiše priču svojim rečima u svesku koja ima oblik kolibe. Treća grupa je takođe pisala svojim rečima, s tim što je trebalo da zamisle kako bi se priča završila da su medvedi došli do Zlatokosine kuće. Učiteljica ih podseća na važne reči i fraze sa diskusije na času.

Ona se takođe premešta iz grupe u grupu kako bi pratila šta deca rade. Ohrabruje ih da pokušaju da napišu i nepoznate reči koje nisu na tabli. Ponekad vežba razmišljanje naglas sa decom kako bi im pomogla da smisle završetak priče. Zlatokosa poziva mamu kada vidi svu tu zbrku! Svakog dana kada je vreme za čitanje priče, ona poziva šestoro dece da ispričaju svoju verziju priče ili pokažu svoj redosled u slikama. Potom svakog popodneva, kada deca odu kući, ona beleži komentare o veštinama pisanja šestoro dece koja su toga dana čitala i dodaje ih informacijama koje već ima o pisanju celokupnog razreda. Takođe, dodaje i kopije njihovih priča u portfolija.

Primer beleške koju je Inion zapisala o priči koja pripada Mejd:

10. mart 2009: Zadržala je prvobitne likove, ali je dodala još jednog (Zlatokosinu mamu), prateći logičan redosled. Koristila je svoj pravopis i time pokazala da ima dobro uvo za fonologiju. Dodala je četiri rečenice kao novi kraj priče. Odličan napredak.

Razmišljanje: Kako da bolje upotrebim informacije koje koristim za ocenjivanje kako bih procenio dečji napredak i razvoj u učenju?

Testiranje**Šta je testiranje?**

Trenutna posmatranja i razgovori sa decom odaju vredne informacije o napretku i dostignućima dece. Testiranjem se ove informacije potvrđuju.

Testiranje u ranom detinjstvu obično znači da se koriste komercijalni testovi sa zadacima ili pitanjima kako bi se sakupile informacije o određenim aspektima dečjeg razvoja, kao što su motorne ili socijalne veštine, ponašanje i govorni jezik, ili njegovo razumevanje. Testovi poznati kao standardizovani testovi koriste se u osnovnim i specijalnim školama i uvek se tumače na isti način. Broj bodova na testu poredi razvoj i nivo učenja dece sa njihovim vršnjacima. Međutim, važno je zapamtiti da rezultati testiranja kod male dece mogu da budu veoma nepouzdati. Takođe, ovi testovi su namenjeni za određenu populaciju, te deca sa drugim maternjim jezikom, na primer, neće dobiti iste rezultate; stoga ovi testovi treba pažljivo da se tumače.

U kombinaciji sa drugim metodama procene rezultati testova mogu da pomognu nadležnima u tome da odrede koja deca će imati potencijalnih problema u učenju. Ovo se naziva „skriningom“. Druga vrsta testova, poznata kao dijagnostički testovi, mogu da se koriste za decu pojedinačno (sa dozvolom roditelja) kako bi se odredilo sa čim tačno dete ima poteškoća i na koji način bi mogla da se obezbedi pomoć da se ne bi oštetio dalji napredak i razvoj deteta.

Kako da sprovedim testiranje?

Kada se govori o razvoju deteta, standardizovani i dijagnostički testovi se koriste od strane profesionalaca, kao što su logopedi i psiholozi. Vaspitači iz osnovnih škola koji rade sa malom decom koriste testove pismenosti, poznavanja brojeva i opšteg razvoja, dok učitelji dece sa fizičkim i mentalnim invaliditetom koriste dijagnostičke testove. Međutim, često odrasli koji rade sa decom uopšte i ne koriste testove.

Svaki test je napravljen za određenu svrhu i treba da se koristi isključivo tako. Kada bira testove za najmlađe, nastavnik mora da pazi da su ti testovi smisleni i interesantni deci. Takođe, nastavnik mora da bude siguran da sva deca u potpunosti razumeju jezik na kome je test napisan.

Sa kojim starosnom grupom da koristim testove?

Testiranje se u glavnom koristi sa mlađom decom. Svaki test je sastavljen za određeni uzrast.

Iskustvo u učenju br. 72: Testiranje u starijem pripremnom odeljenju

Tema: Komunikacija, cilj br. 2 i ishod učenja br. 1

Starosna grupa: mlađi uzrast

Okruženje: pripremno odeljenje (osnovna škola)

Gospođa Klark predaje grupi od 29 dečaka. Kako polisa škole nalaže, krajem januara ona koristi skrining test pismenosti za ceo razred. Pri ocenjivanju je primetila da šestorica dečaka imaju slabije rezultate nego što je predviđeno. Kroz posmatranje i razgovore ona pazi na te dečake, jer zna da im izgovor i slova predstavljaju problem, a dvojici od njih treba pomoć u veštinama slušanja jezika. Takođe, ona je razmotrila mogućnost da njihov problem ne leži samo u pismenosti (u smislu, na primer, upotrebe jezika), koliko bi komplikovana objašnjenja i strah koji stvara atmosfera testiranja mogli da budu problemi. Posle razgovora s roditeljima dečaka, ona ih je poslala kod nastavnice, gospođe Ficdžerald, na dopunski rad. Pošto je upostavila dobru vezu s decom, ona je sprovedla individualni dijagnostički test.

Nakon što je dobila sve informacije, gospođa Ficdžerald je zatražila od roditelja da deca učestvuju u programu intervencije koji traje 6-8 nedelja i radi na određenim aspektima njihovog napretka. Takođe su se gospođa Klark i gospođa Ficdžerald dogovorile da iskoriste dodatne aktivnosti za dečake koje će se odvijati individualno i grupno.

Na kraju programa dečaci su ponovo testirani. Petorica su imala zadovoljavajuće rezultate. Šesti dečak je napredovao, ali mu je potrebno više individualnog rada na času. Takođe će raditi još dijagnostičkih testova i imati dodatnih časova sa gospođom Ficdžerald.

Razmišljanje: Da li škola u kojoj radim ima skrining polisu koja pronalazi decu sa poteškoćama u učenju i nudi im pomoć?

Iskustvo u učenju br. 73: Podrška učenju i razvoju putem individualnog obrazovnog plana (IOP)**Tema: Dobrobit, cilj br. 1 i ishod učenja br. 2****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: vrtić**

Oin od tri i po godine ide u zabavište. Oinu je nedavno dijagnostikovan autizam. Njegova vaspitačica Luiz i njegova negovateljica Emili sakupljaju informacije ceo septembar posmatrajući Oina u dnevnim aktivnostima, rutinama i komunikaciji sa vršnjacima i odraslima. Na kraju meseca su se sastale kako bi razgovarale o izazovima i iskustvima koje je imao dok se igrao i radio s vršnjacima.

Nakon toga njih dve su se sastale sa njegovim roditeljima. Oinova mama je opisala terapiju koju Oin prima i tako su zajedno razvili Individualni obrazovni plan (IOP) za prvo polugodište uz pomoć tima za ranu intervenciju lokalnog medicinskog savetovališta. Jedan od ciljeva im je da pomognu Oinu da komunicira. Luiz je osmislila aktivnosti sa kratkoročnim ciljevima koje Oin treba da ostvari. One uključuju slike, kako bi Oin mogao bolje da tumači izraze lica, i korišćenje priča iz društva, da bi Oin bolje razumeo odnose u društvu. Luiz i Emili su našle i dečaka s kojim se Oin druži, koji bi im se pridružio u aktivnostima u paru i igranju. Oinov napredak se beleži i ponovo ocenjuje u januaru, kada se postavljaju novi kratkoročni planovi i ciljevi, kao i novi IOP.

Razmišljanje: Kako da iskoristim informacije sakupljene posmatranjem za pravljenje IOP-a da bi deca sa autizmom napredovala i učila na najprimereniji način u datom trenutku?

Iskustvo u učenju br. 74: Rad u specijalnom obrazovanju**Tema: Ciljevi i ishodi učenja u okviru sve četiri teme****Starosna grupa: mala deca****Okruženje: pripremno odeljenje (specijalna osnovna škola)**

Stiven od 6. godine ide u specijalnu školu. On pati od mišićne distrofije i blagih problema u učenju. Njegovi roditelji su rekli učiteljici Lindi da on voli svoju mačku Tebi i da ne voli buku. Po svojoj oceni Stivenovog učenja i razvoja, Linda i tim terapeuta su osmislili individualni plan učenja za njega.

Linda se fokusirala na Stivenovo učenje jezika i njegovo ponašanje, motorne veštine i početke čitanja. Ona ga posmatra, ocenjuje i beleži njegov govor. Stiven ispoljava zaostatak u izražavanju (na primer, voz zove ću ću). Takođe se teško snalazi sa strukturom rečenice i artikulisanjem (na primer, kada kuću zove cuca). Ponekad meša t sa s i ć. Linda je ovo podelila sa njegovom logopedicom Norom, koja je nastavila testiranje i na osnovu ovih informacija sastavila svakodnevnu jezičku vežbu za Stivena.

Njegova negovateljica Kejt i Linda posmatraju Stivena kako bi mogle da menjaju njegovu popodnevnu rutinu. Psihoterapeutkinja Džuan vodi Stivena na hidroterapiju na klinici u bazenu dva puta nedeljno, a Gil, takođe terapeut, vodi ga u sobu za relaksaciju druga dva popodneva tokom nedelje.

Kako bi pomogla razvoju Stivenovih motornih veština, Džuan priprema Lindi spisak odgovarajućih fizičkih vežbi tokom kojih se smenjuju stajanje i sedenje. Kako bi se Stiven lakše kretao, Gil pokušava da mu obezbedi električna kolica. Takođe je organizovala i druga pomagala koja mu fizički pomažu, kao što su naprava koja mu omogućava da drži olovku i prikladna tastatura.

Konačno, Lindina procena Stivenovih veština u čitanju pokazuje da on prepoznaje samo svoje ime kada je napisano. Ostali testovi su pokazali da mu je teško da vizuelno razlikuje stvari, kao i da ima poteškoća sa pamćenjem i auditivnim veštinama. Stoga je Gil predložila da Stiven počne da upražnjava vežbe za čula.

Razmišljanje: Kako mogu da poboljšam interdisciplinarnost svog rada u praksi da bi deca sa fizičkim i mentalnim invaliditetom dobila svu pomoć za učenje i razvoj?

Razmišljanje o svom radu

- 1. Da li imam dovoljno informacija o učenju i razvoju dece i različitim metodama?**
- 2. Kako da koristim ove informacije da obogatim znanje svakog deteta?**

Prednosti i nedostaci metoda ocenjivanja

Kao što je prethodno rečeno, kombinacija metoda procene daje detaljnu sliku o razvoju svakog deteta. Tabela 14. pokazuje dobrobiti, ali i poteškoće samostalne procene, razgovora, posmatranja, davanja zadataka i standardizovanih testova.

Tabela 14: Prednosti i nedostaci

Metod	Nedostaci	Prednosti
Samostalna procena	- akcenat je previše na tome šta deca rade, a ne zašto nešto rade; - deci treba vremena da razviju veštinu razmišljanja o učenju.	- deca razumeju sebe kao učenike; - deca su ponosna na sebe i svoja dostignuća; - deca imaju veću odgovornost za samostalno učenje; - učenje je prijatnije i motivisanost je veća.
Razgovori	- deca tek uče da komuniciraju, te ne mogu sve da prenesu kako bi želela; - odrasli moraju pažljivo da slušaju šta i kako deca govore; - treba vremena da odrasli nauče kako da ohrabre decu da podeli svoje mišljenje o učenju i razvoju kroz govor; - oduzima vreme; - teško je izvesti u grupi.	- deca imaju priliku da govore o svom radu, iskustvima, porodici i o tome šta vole ili ne vole; - razgovor pruža informacije o dečjim reakcijama, o tome šta su radila ili rekla i kako su napravila neke stvari.
Posmatranje	- planirano i ciljano posmatranje zahteva dosta vremena; - odrasli treba da razviju veštinu beleženja najvažnijih informacija; - odrasli treba da znaju tačno šta žele da saznaju i da paze na to kako ta svest utiče na posmatranje.	- može da bude spontano i da se odvija u minutima ili sekundama; - daje informacije o okruženju u kome deca uče; - informacije o tome šta deca uče i kakva su njihova iskustva se odmah dobijaju.
Zadavanje zadataka	- potrebni su određeni izvori; - treba vremena da odrasli posmatraju dete i učestvuju u zadacima ako treba da pomognu i razgovaraju s njim.	- odrasli dobijaju uzorak dečjeg rada i dokaz o tome šta deca uče i kako se razvijaju; - kroz aktivnosti koje interesuju dete dobijaju se informacije o učenju.
Testiranje	- rezultati su ponekad nepouzdati; - zadaci i pitanja su ponekad nepovezani i neprimereni za kulturu neke dece; - zahtevaju vreme.	- skreću pažnju na decu sa poteškoćama u učenju; - pokazuju koje oblasti su problematične.

Zaključak

Kao i odrasli, i deca ocenjuju svoj napredak i dostignuća automatski. Odrasli mogu da dopune učenje deteta kroz procenu napretka, kroz davanje informacija deci i pohvalame kada u nečemu uspeju ili nešto postignu, kao i kroz prilagođavanje njihovog daljeg učenja. Na ovaj način odrasli posmatranjem stvaraju slike o obimu i raznovrsnosti onoga što njihova deca uče, što je od pomoći u usmeravanju dece na njihovom razvojnog putu.

Dodatak 1: Sredstva za igru

Postoji mnogo igraćaka i opreme koja može da se koristi za igru, pa obezbeđivanje resursa za kvalitetno okruženje za igru ne mora da bude skupo. Mnoge korisne igračke su jeftine i mogu da se nađu u prirodnom okruženju, kod kuće ili pak na poslu. Materijali koji se mogu upotrebiti na različite načine, kao odbačene stvari ili kartonske kutije, pružaju mnogo mogućnosti. Većina ne košta skoro ništa, a deci daju bezbroj prilika da koriste maštu. Deca i roditelji mogu da doprinesu prikupljanju materijala za igru, kao i lokalni preduzetnici, koji često odbacuju stvari kojima bi se deca rado igrala. Lokalne dobrotvorne organizacije, školske rasprodaje i rasprodaje u lokalnoj zajednici su još jedan dobar izvor materijala. Kao i uvek, bezbednost je prioritet, pa imajte ovo na umu kada birate materijale za igru. Takođe, zapamtite da materijali treba da oslikavaju razne kulture, mogućnosti, polove i porodična okruženja.

Tabela A: Sredstva za igru

Vrsta igre	Bebe	Deca koja prohodavaju	Mala deca
Kreativna igra	Vidi druge delove knjige. Mnogi predmeti se mogu koristiti u ovoj vrsti igre.	Vidi druge delove knjige. Mnogi predmeti se mogu koristiti u ovoj vrsti igre	Vidi druge delove knjige. Mnogi predmeti se mogu koristiti u ovoj vrsti igre
Igre sa pravilima	Interaktivne igre, žmurke, vir-vir-ba, grimase, pesme, priče i rime.	- Igre rečima. - Karte i sličice. - Igre slaganja. - Slike sa rečima koje se rimju: mačka-tačka, itd. - Predmeti za igru <i>kobajagi</i>, kako svaka igra ima svoja pravila (vidi resurse ispod). - Igre sa pesmicama kao <i>Ringe ringe raja</i>. - Društvene igre, pesme i igre deljenja. - Igre kao što je <i>Leti, leti</i>, sa uputstvima.	- Kompjuterske igre. - Bingo, loto. - Društvene igre, domine, karte... - Igre sa brojevima, rečima i puzzle, sklapanje reči i besmislenih rečenica sa kartonskim slovima. - Žmurke, jure. - Fudbal. - Školice i ostale igre napolju.
Jezička igra	- Slikovnice, slike pravih stvari ili sa kratkim pričama i knjige sa raznim teksturama i materijalima. - CD plejer sa raznim CDovima. - Lutke. - Pesmarice. - CDovi sa pesmama i rimama.	- Knjige, naročito one koje govore o prvim iskustvima, odlazak kod lekara, letenje u avionu, selidba, nova beba ili gubitak voljene osobe. - CDovi. - Telefoni, igračke ili stari pravi telefoni, mikrofoni.	- Sve vrste knjiga ili knjige bez reči, tako da dete može da izmisli svoju priču. Knjige koje uključuju interesovanja deteta: traktori, životinje, itd. Knjige na maternjem jeziku. - Knjige o osećanjima. - Lutke koje predstavljaju različite kulture.

Vrsta igre	Bebe	Deca koja prohodavaju	Mala deca
Jezička igra		- CD na kome su poznati zvuci iz okruženja, na primer lavež pasa, smeh dece, voda koja teče, zvonjava telefona... - Materijali i igračke kako bi se priče i igre dočarale.	- Materijali za pravljenje knjiga o sebi, porodici, drugovima i interesovanjima, veštinama i sposobnostima. - Knjige sa pričama koje iskaču, sa pejzažima, malim figuricama ljudi i životinja kako bi se razvile razne priče i scenarija. - Materijali i igračke za igru pretvaranja. - Pesnice i rime. - Vreća sa pričama (jastučnica ili slično) iz knjiga, beletristika ili primerene stručne knjige zajedno sa lutkama, igrama, slikama, fotografijama, bojicama i papirima.
Fizička igra	- Lopte, blokovi, kocke, perle. - Igračke za kadu, bokali, posude... - Igračke koje mogu da se guraju i vuku, kartonske kutije sa kanapom koje mogu da se vuku. - Igračke koje iskaču, centri za aktivnosti, visaljke iznad kreveta. - Meke prostirke za igranje. - Muzički instrumenti i igračke. - Tuneli, šatori, velike kutije. - Zvečke i glodalice. - Gelender i ogledalo u nivou poda za podršku. - Stvari za mirisanje, ukus, slušanje ili diranje. - Prilika za sedenje, puzanje, istezanje i učenje uzroka i posledice. - Plastelin, voda. - Ples, šetnje, ljuľjaške i plivanje. - Oprema za vežbanje.	- Igračke za gradnju (kartonske kutije, šeširi, kamiončići, metar, cigle, blokovi...) - Mali nagbi, stepenice, prepreke. - Lopte, igračke za gradnju, velike perle. - Tricikli, igračke za guranje i vučenje, penjalice, tobogani, kolica, prikolice. - Jednostavne slagalice. - Centri za aktivnosti, vrteške. - Voštane bojice, materijali za pisanje i beleženje, knjige, kecelje, krede, pesak, voda, farba, papiri, stari časopisi, velike četke, markeri, lepak, materijal za kolaž, tabla, kreda, plastelin, pasta, makaze, sočiva, kamenje, školjke, farbe, bojice, ogledala za portrete. - Muzički instrumenti i igračke. - Igračka čekić i nakovanj.	- Pesak, voda, kamenje, lišće, grančice, sočivo, trava, perje, itd. - Obruči, jastuci, lopte, grede, blokovi, kutije, igračke sa točkovima, traktori, biciklovi, roleri, tobogani, trke, školice, vijače... - Oprema za makete, šivenje, razni materijali, pravi metar, rajsferšlusi, perle, dugmad, poklopci, i igre spajanja. - Slagalice i figurice sa pozitivnim porukama. - Slike od kojih deca mogu da prave kolaž na kartonu. - Mikroskopi, lupe, magneti, satovi. - Farbe, četke, sušeri, slamčice, olovke, razni materijali, pliš, papiri, bojice u boji kože, odbačeni materijali, karton, časopisi, ukrasni papir, papirni tanjirići, glina, kreda, plastelin, raznobojni papiri, makaze za dešnjake i levoruke, mastilo, selotejp.

Vrsta igre	Bebe	Deca koja prohodavaju	Mala deca
Fizička igra	- Igračke za slaganje i gomilanje. - Kovčezi s blagom. - Igračke za vežbanje oblika. - Velike voštane bojice i četke, kao i netoksična farba.	- Tuneli i burad, šatori, velike kutije, stepenice, krivine, strmine, prepreke za penjanje, skakanje, igračke saobraćaja. - Oblici, šuplji blokovi. - Sito za vodu i pesak, oprema za igranje u pesku, lopate, kašike, čaše, vedra, točkovi za vodu, konzerve, lopte, plastični autići i kamiončići, lutke, setovi za čaj, levak, plastične boce, prazne boce od sapuna, balončići. - Materijali koji mirišu različito. „Zvučne kutije“, tj. kutije pune različitih stvari, kamenčića ili nekuvanih makarona. - Igre slaganja.	- Sita za pesak i vodu, česma, crevo, baštenska oprema, seme, lopate, grabulje, hranilica za ptice, oprema za sipanje, merenje, sečenje, rukovanje, sklupljanje, punjenje i igru, kontejneri raznih veličina. - Muzički instrumenti, zvečke, zvona, materijali za svoje instrumente: boce i kamenčići konzerve. - Stare mašine, točkovi, stari satovi, cevčice. - Kompjuteri, digitalni foto aparati. - Oprema za kuvanje, spatule, varjače.
Igre oponašanja	- Plišane igračke, lutke. - Stvari iz kuće, šerpe, tiganji, varjače, bokali, čajnici. - Kartonske kutije. - Svežnjevi ključeca, prazne konzerve sa poklopcima. - Muzičke igračke na navijanje. - Setovi za čaj, šeširi, šalovi, čebad, krevetići, čekići.	- Odeća, šeširi, stare zavese ili čaršavi. - Modeli opreme u kuhinji, šerpe, lonci, šporeti, sudopere, ogledala, stolice, stolovi, sofa. - Setovi za čaj, modeli životinja, vozila, ljudi, kuća, farmi... - Male četke, metle, lopatice... - Kućice za igru, rupe za sakrivanje.	- Kulturno-raznovrsna sredstva za kuvanje, pakovanja za hranu, odeća, stvari iz kuće (koje porodica koristi, vage, čajnici, sto i stolice, stari fen, sofa, toster...) Tašne i prazna pakovanja hrane koju porodica koristi. - Igračke za pravljenje malih restorana, cvečara, kancelarija, pošti, bolnica, zubara, veterinaru, picerija...

Vrsta igre	Bebe	Deca koja prohodavaju	Mala deca
Igre oponašanja	● Kola, traktorčići, vozovi, aviončići. ● Ogledala.	● Plišane igračke. ● Kutije za slaganje. ● Veliko ogledalo ● Stari telefoni, telefoni igračke kao i pravi, stara tastatura. ● Kartonske kutije. ● Vatrogasna stanica i prodavnica, za igranje.	● Stočići, stolice, sofe, lavaboi. ● Sto za piknik i baštenska ljujlaška ● Kasa i novac za igranje. ● Odeća za prerašavanje, stari telefoni, torbe, cipele, kamere, šeširi, ofingeri, ogledalo, toaleta, pegla i daska. ● Klupa sa štipaljka, čekićem, bušilice, oprema za gradilište. ● Lutke sa raznom garderobom, lutke oba pola i raznih rasa i kultura. ● Lutke i lutkarsko pozorište. ● Kreveci, lutle bebe, akseori, mikrofoni, magnetofon, foto aparati. ● Lutke, meke igračke. ● „Mali svet" materijali, ljudi, kola, životinje, vozovi, farne, garaže, putevi, lutkine kuće, dinosauri, figurice ljudi različitih rasa i mogućnosti, tj, takođe sa invaliditetom, u kolicima, naočarima, sa štakama, itd. ● Kućice na drvetu, jazbine, kućice za igru napolju i unutra.

